



**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**90'LI YILLARDAN GÜNÜMÜZE RUSYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİNARA BAKHSHIYEVA

DANIŞMAN

PROF. DR. NAFİZ TOK

AKSARAY 2021

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**90'LI YILLARDAN GÜNÜMÜZE RUSYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİNARA BAKHSHIYEVA

DANIŞMAN

PROF.DR. NAFİZ TOK

AKSARAY 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı :Dinara

Soyadı :BAKHSHIYEVA

Bölümü :Kamu Yönetimi ABD

İmza :

Teslim Tarihi : 18.10.2021

TEZİN

Türkçe Adı: 90'lı Yıllardan Günümüze Rusya ve Türkiye Örneğinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

İngilizce Adı: Gender Inequality In Society As Examples Of Russia And Turkey From 90's Modern Days

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Dinara Bakhshiyeva

İmza:

T.C
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Dinara Bakhshiyeva tarafından hazırlanan “90’lı Yıllardan Günümüze Rusya ve Türkiye Örneğinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Nafiz Tok

.....

(Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Aksaray Üniversitesi)

Üye: Dr. Mehmet Faruk Özçınar

.....

(Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Aksaray Üniversitesi)

Üye: Dr. Mehmet İnanç Özekmekçi

.....

(Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi/ Erciyes Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 17/09/2021

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Dinara BAKHSHIYEVA

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza:

İmza:

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında kıymetli zamanını bana ayırarak bilgisini benden esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Nafiz Tok'a ve daha sonra her konuda yardımcı olan kıymetli hocam Arş. Gör. Alper Karademir'e, çalışma sürecinde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan değerli eşim İsmail Karakaş'a ve aileme yanımda oldukları için teşekkür ediyorum.

Eylül 2021, AKSARAY

Dinara BAKHSHIYEVA

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
90'LI YILLARDAN GÜNÜMÜZE RUSYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)
Dinara BAKHSHIYEVA, AKSARAY 2021

ÖZET

Cinsiyet kavramı kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları ifade ederken toplumsal cinsiyet ise her iki cins arasındaki biyolojik farklılıkların ötesinde bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşitsizlik olgusu geçmişte var olduğu gibi, günümüzde de halen varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda toplumsal düzlemde cinsiyet eşitsizliğinin de neredeyse tüm dünyada rastlanabilir bir olgusalığa sahip olması olağan görünmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, litertüre bakıldığında genellikle kadınların dezavantajlı olduğu bir durumu ifade etmekle birlikte kimi durumlarda erkeklerinde kadınlarda olduğu gibi toplumsal cinsiyetlerinden dolayı ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal haklara, hizmetlere ve kaynaklara eşit bir biçimde sahip olmamalarına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ve cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması doğrultusunda Dünya’da ve Türkiye’de yapılan girişimlere rağmen henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır. Çalışmamızda bu duruma işaret ederek 90’lı yıllardan günümüze Türkiye ve Rusya örneğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ele alınacaktır. Bu tez çalışmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında bu iki ülkede istihdam, eğitim ve şiddet ile ilişkili olarak ne gibi sorunlar olduğunu, iki ülkede bu konu bağlamındaki farkları ve son olarak bu sorunlarda ne gibi çözümler getirebileceğimiz tartışılmaktadır.

Bilim Kodu : 117109

Anahtar Kelimeler : Türkiye, Rusya, cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın

Sayfa Adedi : 96

Danışman : Prof. Dr. Nafiz TOK



AKSARAY UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

**GENDER INEQUALITY IN SOCIETY AS EXAMPLE OF RUSSIA
AND TURKEY FROM 90'S TO MODERN DAYS**

(M. A. Thesis)

Dinara BAKHSHIYEVA, AKSARAY 2021

ABSTRACT

While the concept of gender is a biological expression between men and women, gender emerges as a concept beyond the biological differences between both sexes. Gender inequality can be found almost all over the world. Inequality has existed in the past and still continues today. Gender inequality causes women or men not to have equal economic, socio-cultural, political rights, services and resources because of their gender. Despite the attempts made in the world and in Turkey in order to eliminate gender inequality and ensure equality between the sexes, the desired level has not been reached yet. In our study, by pointing out this situation, gender inequality will be discussed in the example of Turkey and Russia from the nineties to the present.

In this thesis, what kind of problems there are in relation to employment, education and violence in these two countries in the context of gender inequality, the differences in the context of this issue in these two countries, and finally what solutions we can bring to these problems are discussed.

Key Words : Turkey, Russia, gender, gender inequality, women

Page Number : 96

Supervisor : Prof. Dr. Nafiz TOK



SİMGE VE KISALTMALAR LİSTESİ

CEDAW	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
GDI	Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi
GEM	Küresel Girişimcilik Monitörü
KA-DER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
KAMER	Kadın Merkezi
OECD	İktisadi İşbirliği Ve Gelişme Teşkilatı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet ve Toplumsal cinsiyet özellikleri	10
Tablo 2. Cinsiyete Göre İşgücü Dağılımı	34
Tablo 3. Türkiye’de Kadın ve Erkeklerin Yıllık Ortalama Esas İş Geliri	35
Tablo 5. 2019 yılında Rusya’da Cinsiyete Göre İşgücü Dağılımı	57
Tablo 6. Rusya’da Kadın İstihdamının Sektörlere Göre Dağılımı	58
Tablo 7. Kadın ve Erkek Öğrencilerin Sınıfa Göre Dağılımı	62
Tablo 8. Yükseköğretimde Kadın Öğrenci Oranı	62

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	IV
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	V
JÜRİ ONAY SAYFASI	VI
TEŞEKKÜR	VII
ÖZET	VIII
ABSTRACT.....	X
SİMGE VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
İÇİNDEKİLER	XIV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
TOPLUMSAL CİNSİYET VE EŞİTSİZLİĞİ.....	5
1.1. Kavramsal Çerçeve	5
1.1.1. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet (ayrımı) nedir?	5
1.1.2. Toplumsal Cinsiyette Hiyerarşi	11
1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	12
1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	18
1.2. Öğrenilmiş Çaresizlik	21
1.2.1. Öğrenilmiş Çaresizlik Kavramı ve Ortaya Çıkışı.....	21
1.2.2. Çaresizliği Öğrenen: Kadın.....	24
1.2.3. Cam Tavan.....	27
1.2.4. Cam Tavan Kavramı ve Ortaya Çıkan Diğer Kavramlar	28
1.2.5. Sonuç ve Değerlendirme	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	31
TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 1990 SONRASI TÜRKİYE	31
2.1. Türk Toplumunda Toplumsal Cinsiyet ve Kadın.....	31
2.1.1. Türkiye Cumhuriyetinin Yeni Kadını	33

2.2. Türkiye’de Kadın İstihdamı	33
2.3 Eğitim ve Kadın.....	40
2.3.1 Kadın İçin Eğitim Neden Önemli?	43
2.4 Kadın ve Bitmeyen Şiddet Sorunu	44
2.4.1 Türkiye’de Şiddetin Boyutları.....	46
2.4.2 1990 Sonrası Kadına Yönelik Şiddete Karşı Kurumsallaşma	49
2.4.3 İstanbul Sözleşmesi nedir?	50
2.4.4 Sonuç ve değerlendirme	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	53
TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 1990 SONRASI RUSYA	53
3.1 Rusya’da Kadın İstihdamı	54
3.2 “Rusya Federasyonu Toplumsal Cinsiyet Stratejisi” Belgesinin Gözden Geçirilmesi.....	60
3.3 Rusya’da Eğitim.....	61
3.4 Rusya’da Şiddet Sorunu.....	63
3.4.1 Kadına Yönelik Şiddete Karşı Kurumsallaşma	67
3.5 Sonuç ve Değerlendirme.....	67
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	68
SONUÇ, BULGULAR, ÖNERİLER.....	68
4.1. Sonuç ve Bulgular	68
4.2. Öneriler.....	70
KAYNAKÇA.....	72
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	79

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya atıldığı yıllardan beri en önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir. Yüzyıllardır süregelen ve dünya ne kadar modernleşse dahi hala düzenlemelerin eksik olduğu, alınan birçok karara rağmen, imzalanan anlaşmalara rağmen, hala pratikte devletler düzeyinde tam olarak uygulanamayan konular arasındadır. Bu tartışmalar sonucunda, sürekli araştırmalar yapılmakta ve devletler arasında çok taraflı anlaşmalar imzalanmaktadır. Ancak burada önemli olan ülkelerin sadece anlaşmaları imzalaması değil, bunları pratikte ne kadar uyguladıklarıdır. Nitekim son yıllarda ülkeler arası kalkınma ve gelişmişlik değerlendirmeleri söz konusu olduğunda “toplumsal cinsiyet” önemli bir değişken olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Durgun ve Gök, 2017:20).

Bir kişinin cinsiyeti iki farklı şekilde ele alınmaktadır: biyolojik cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender). Cinsiyet (sex) kavramı bireyin hangi cinse ait olduğunu gösteren, biyolojik, fizyolojik, genetik özellik taşıyan, cinsiyet kromozomlarının belirlediği işlevsel ve davranışsal özelliklerin tamamına verilen addır. Toplumsal cinsiyet (gender) topluma ait kültürel kodların iki cinsiyete yüklediği roller ve cinsiyetlere ait beklentilerin, yaşam deneyimleri ile oluşturdukları durumların tamamını ifade etmektedir. Uzun yıllar bütün toplumlarda kadınlara ve erkeklere farklı özelliklerin yüklenildiği görülmekle birlikte, yüklenen roller ve konumlar cinsiyet ile belirlendiğinden dolayı doğal ve değiştirilmez olduğuna inanılmaktadır. Örnek verecek olursak; toplumsal cinsiyet kavramı bizi, doğacak bebeğin cinsiyetinden tutun, alınacak kıyafetin rengine kadar etkilemektedir. Cinsiyet doğumla edinilirken, toplumsal cinsiyetin ise sonradan edinilen, toplumlara göre farklılıklar gösteren, ikinci bir cinsiyet algısı oluşunu söyleyebiliriz.

Toplumsal cinsiyet kavramını eşitlikten ve eşitsizlikten ayrı düşünmek pek mümkün değildir. Eşitsizlik eşit olmama veya olamama durumudur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği (gender discrimination), kadınların veya erkeklerin toplumsal cinsiyetlerinden dolayı ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal haklara, hizmetlere ve kaynaklara eşit sahip olmamalarına neden olmaktadır (Ecevit, 2010: 4). Toplumsal cinsiyet sistemindeki ayrımcılık ise cinsiyet temellidir. Bu da demektir ki dişilik ve erilik üzerinden bir ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde kadınların mücadele ettikleri ve karşı çıktıkları çoğu sorunun toplumsal cinsiyetle birebir ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetten

farklı olarak, kültürel ve toplumsal olarak belirlenen, bunun neticesinde toplumdan topluma olduğu kadar tarihsel olarak da farklılık gösterip içeriği değişen “cinsiyet konumu” veya başka ifade ile “cins kimliği”dir. Yine buradan yola çıkarak toplumsal cinsiyet, sadece cinsiyet farklılığını göstermez hemcinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların toplumda erkeklere nazaran eşit fırsatlara sahip olmaması, kadınların siyasette erkeklerden geri kalması, erkekler ile eşit imkânlarda yaşamaması ve erkekler tarafından şiddete maruz bırakılması olarak tanımlanmaktadır.

Hem Türkiye’de hem de Rusya’da toplumsal cinsiyet eşitsizliği birçok alanda görülmektedir. Bu çalışma, Türkiye ve Rusya örneğinde 90’lı yıllardan günümüze toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ele almak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın 90’lı yıllardan itibaren başlamasının nedeni SSCB’nin 1991 yılında dağılması ve Rusya Federasyonunun kurulması ve bu değişimin neticesinde 90’lı yıllardan sonraki döneme ilişkin daha sağlıklı verilerin elde edilebilir olmasıdır. Ayrıca yeni inşa edilen siyasal sistemde nispeten daha liberal bir çerçeve içerisinde toplum ile devlet arasında bir ilişki kurulmaya başlanması ve devletin toplumsal sorunların çözümüne daha fazla önem vermeye başlaması da çalışmanın mihenk noktasının 90’lı yıllar olarak belirlenmesinde önemli bir unsur olmuştur. Çalışmanın amaçları doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en yoğun olduğu istihdam, eğitim ve şiddet ile ilişkili olarak Rusya ve Türkiye özelinde ele alınacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği genellikle erkekleri toplumsal hiyerarşinin en tepe noktasına otoritenin temsilcisi olarak yerleştirirken, kadının toplum yaşamında ikinci plana itilmesine eğitim, istihdam gibi birçok alanda ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmaktadır. Bu alanlar, kadınların daha çok eşitsizliğe maruz kaldığı ve iki ülke bazında daha çok verilere ulaşıldığı için seçilmiştir. Kadınların bu alanlarda maruz kaldıkları eşitsizlikler tespit edilmeye ve karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

Neden çalışmada Türkiye ve Rusya karşılaştırma olarak seçilmiştir? Rusya ve Türkiye’nin yeterince ortak noktasının olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye ve Rusya ne kadar Avrupa’ya yakın olsalar da özel coğrafi konumlarından kaynaklı gerek geçmişleri, gerek ise günümüz koşullarında kendilerine özgü şartlarda gelişen ülkelerdir. Bu coğrafi konum iki ülkenin toplumlarının gelişimini her açıdan etkilemekte ve çeşitli kültürleri içinde barındırmaktadır. Her iki ülkenin de kültürel koda derinden gömülü zengin bir emperyal geçmişi var. Toplum ve aile yapılarının benzerliği, iki ülkede de yaşama imkânının olması ve nihayetinde iki ülke dilinde anadil düzeyinde hâkim olmam bu iki ülkeyi seçmeme neden olmuştur.

Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın amacının anlaşılabilir kılınması için ilk önce konuyla ilgili temel kavramlar ortaya konulacaktır. Birinci bölümde toplumsal cinsiyet ve cinsiyet ayrımı, toplumsal cinsiyet hiyerarşisi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyet eşitliği konuları anlatılacaktır. Yine toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı ile alakalı olan öğrenilmiş çaresizlik ve cam tavan kavramı da önemli olup bu bölümde irdelenmeye çalışılacaktır. Bu kavramların doğru anlaşılması, Türkiye ve Rusya bölümlerinde irdeleneceğimiz toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha anlaşılır hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın, Toplumsal cinsiyet bağlamında 1990 sonrası Türkiye başlığını taşıyan ikinci bölümünde, Türk toplumunda toplumsal cinsiyet ve kadın, Türkiye’de kadın istihdamı, Eğitim ve kadın, Türkiye’de şiddetin boyutları ana başlıkları altında anlatılmıştır. 1980-1990 yıllarında Türkiye’de bir dizi dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümler farklı bir sürecin başlamasına vesile olmuştur. 1990’lı yıllarda ciddi bir ekonomik dönüşümün işareti olarak yükselen küreselleşme, tüm dünyada etkinliğe ulaşmış ve beraberinde bir dizi başka dönüşümü de peşinden sürüklemiştir. Bu yıllarda küreselleşme sürecinin arka planında, en başta dünyadaki değişimlerin gücü, özelde ise Türkiye’de yaşanan siyasi gelişmelerin ciddi bir itici gücü olmuştur. Türkiye’de yaşanan siyasal değişimler, ekonominin yanı sıra toplumsal, kültürel değişimin ve dönüşümün de en büyük etkenini oluşturmuştur (Yerlikaya, 2020:106). Küreselleşen dünyada demokrasi anlayışının sağlıklı bir biçimde işlemesi için kadınlara tanınan hakların oldukça önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Kadınlara tanınan bu haklar, ülkelerin gelişmişlik seviyesinin de bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bölümde Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunlar, kadınlık üzerinde nasıl hâkimiyet kurulduğu, istihdam, eğitim ve kadına karşı şiddet bağlamında eşitsizlik ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Rusya’da toplumsal cinsiyet eşitsizliği; kadın istihdamı, eğitim, şiddet konuları bağlamında ele alınacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili durum ortaya konmaya çalışılacak, eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkelerinin nasıl uygulandığı incelenecektir.

Çalışmanın asıl amacını oluşturan ve literatüre katkı sağlaması beklenen dördüncü ve son bölümde ise araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tezin önemi Türkiye ve Rusya toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında iki ülkeyi karşılaştıran bir çalışma olmasıdır. Ayrıca bu tez çalışması iki devlet arasındaki yapısal farkı ve bu farkın sonucunda toplumsal cinsiyet politikasının farklılığının altını çizmeyi hedeflemektedir. Bu

konunun seçiminin temel amacı günümüzde halen devam eden kadınlar üzerindeki cinsiyet farklılığının getirdiği zorluklar, kısıtlamalar, eşitsizliklerdir. Bu tez çalışmasında karşılaştırmalı yöntem kullanılmaktadır. Tez çalışması için gerekli olan bilgileri toplamak amacıyla kütüphaneler, internet imkânları ve web siteleri kullanılacaktır. Ayrıca tezi zenginleştirmek ve geniş kapsamlı literatür taramasına erişmek için ulusal tez web siteleri kullanılacaktır.



BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EŞİTSİZLİĞİ

Tez çalışmasının amacının anlaşılabilir kılınması için ilk önce kavramların anlamlarının bilinmesi önem arz etmektedir. Bu bölümde öncelikle toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramı ve kavrama yaklaşımlar ele alınacak ardından toplumsal cinsiyet eşitsizliğine değinilecektir. Anlatımı yapılan kavramlar derinlemesine ayrıntıları ile ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kavramsal çerçeve başlığı altında toplumsal cinsiyet ve cinsiyet ayrımı, toplumsal cinsiyet hiyerarşisi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyet eşitliği konuları anlatılacaktır. Son olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı ile alakalı olan öğrenilmiş çaresizlik ve cam tavan kavramı da önemli olup yine bu bölümde irdelenmeye çalışılacaktır. Bu kavramların doğru anlaşılması, Türkiye ve Rusya bölümlerinde irdeleneceğimiz toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha anlaşılır hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet (ayrımı) nedir?

Araştırmacılar toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramını, kadınlar ve erkekler arasındaki var olduğu düşünülen farkları belirtmek için kullanmaktadırlar. Neden “cinsiyet” kavramı yerine “toplumsal cinsiyet” kavramı kullanılmaya başlanmıştır? Neden erkekler ile kadınlar arasındaki farklılıklardan biyolojik (cinsiyet) farklılıkları olarak değil de sosyolojik (toplumsal cinsiyet) farklılıkları olarak bahsedilmektedir (Rose,2018:17)? Son yıllarda çok popüler olan bu iki kavram kendi arasında münavebeli olarak kullanılmakta ve çoğu zaman eşanlamlı olduğu da düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı ilk başlarda feminist araştırmacılar tarafından cinsiyet farklılığının kültürel inşası anlamında kullanılmıştır (Rose, 2018:17).

Toplumsal cinsiyete baktığımız zaman, sosyolojik bakış açısı ile bu kavram adından da görüldüğü gibi işaret ettiği olgu/şey radikal feministler tarafından oluşturulmuş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet kelimesindeki “cinsiyet” kelimesine Türkçe sözlüğünde baktığımızda kısa tanımı şu şekilde verilmektedir: erkek ile kadını ayırt

eden fiziksel özellikler veya erkek ve kadın olma durumudur (URL-1). Kadın ve erkek arasındaki toplumsal ve kültürel farklar ise toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkilendirilmektedir (Topuz ve Erkanlı, 2016:303). Kadın ve erkek olmak sadece anatomik özelliklere sahip olmak değildir, bunun yanında toplumsal bir anlam da taşımaktadır. Kısaca, kadın veya erkek olmak toplumun veya kültürün yüklediği roller ve beklentiler ile ilgilidir (Topuz ve Erkanlı, 2016:303).

Bir kişinin cinsiyeti iki farklı şekilde ele alınmaktadır: biyolojik cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender). Cinsiyete biyolojik açıdan baktığımızda kadın ve erkek olmak doğuştan kazanılırken, kadınlık veya erkeklik ise toplumun biçtiği roller sonucu ortaya çıkmaktadır. İlk önce iki kavramı da kısaca tanımlayalım. Cinsiyet (sex) kavramı bireyin hangi cinse ait olduğunu gösteren, biyolojik, fizyolojik, genetik özellik taşıyan, cinsiyet kromozomlarının belirlediği işlevsel ve davranışsal özelliklerin tamamına verilen addır. Toplumsal cinsiyet (gender) topluma ait kültürel kodların iki cinsiyete yüklediği roller ve cinsiyetlere ait beklentilerin, yaşam deneyimleri ile oluşturdukları durumların tamamını tanımlanmaktadır (Şenol, 2018 :33). Feminizm kavramı, Taş’a göre, 1960’lı yıllarda kadınların ataerkil yapının baskısından kurtulma ve özgürleşmesi bağlamındaki hareketlerinden günümüze kadarki süreçte epistemolojik dönüşümler geçirmiştir (Taş,2016:169-170). Cinsel devrim olarak açıklanan hareket; toplumsal rol, toplumsal statü ve düşünsel yapının değişmesini sağlamıştır. Lakin bunun sonucunda kadın hareketinde bir durgunluğa sebep olmuştur (Berktaş, 2011:4). Bu dönemde, hızla yükselen entelektüel gelişmeler ve eğitim dünyanın her yerinde kadınların isteklerinin artmasına sebep olmuştur. Cinsel devrim aynı zamanda kadın tarihinin irdelenmesine ve dönüştürücü bir vizyon olarak feminist teori ve pratiğin yükselmesine neden olmuştur (Berktaş, 2011:4-5).

1960’lı yıllara baktığımızda “cinsiyet ve toplumsal cinsiyet” kavramları ayrılmış ve artık bir birinden farklı olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Yine aynı yıllarda Batıda meydana gelen teknolojik ilerlemeler, kadının daha güvenli bir doğum yapabilmesini sağlayacak gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Neredeyse tüm dünyada kadınların bu gelişmelerden yararlanmasını savunan kadınlar, ortak bir mücadele başlatmıştır (Taş, 2016:170-171). Bu mücadelenin ana hedefi, ataerkil yapıların her alanda ortadan kaldırılmasıdır. Yasalar karşısında kadınlar ve erkekler ne kadar eşit görünse de, işin aslına bakıldığında bunun pek de mümkün olmadığı gözükmemektedir. Mevcut normların ataerkil düzene göre olması cinsiyet eşitsizliğine neden olmaktadır (Taş, 2016:170-172).

90' yıllarda muhalif politikalar ırk, etnik, kültür gibi konuları incelemeye başlamıştır. Feminizmle ilgili alakadar olan kadınların çoğunluğu, kimlikçi ve kendi farklılıklarını öne çıkaran bir feminizme yakınlık hissetmeye başlamıştır (Taş, 2016:172). İkinci dalga feminizmde sınıfsal ayrım, ırk, kültürel ve etnik yapı gibi olgular kadınların göstermiş olduğu çabaların içerisinde bulunmamakta ve birleştirici bir birliktelik için çabalamaktadırlar. İkinci dalga feministlere göre, bu farklılıklar kadınların üzerindeki ezilmişliğe ve oluşan baskıya engel olmamaktadır (Taş, 2016:172). Feministler, toplumda oluşan cinsiyet rollerinin ortadan kalkmasının önemini ve her iki cinsin yüceltilmesine karşı olduklarını dile getirmektedirler. Her iki cinsin de eşit olmasını istemektedirler. Üçüncü dalga feminizm ise farklılıkların dile getirilmesiyle ve ortaya konmasıyla birlikte var olma eğilimindeydiler. Aynı zamanda her kadının farklı sorunlarının olduğuna ve var olan sorunları görerek, bu sorunların ortak noktalarını tespit edip siyaset yapılması gerektiğine inanmaktadırlar (Taş, 2016:172).

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ince çizgi, kadınların her zaman erkeklerin gölgesinde kalmasıdır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse kadınların doğasına dayatılan genel tutumla baş etmek için ortaya atıldığı söylenmektedir. Uzun yıllar bütün toplumlarda kadınlara ve erkeklere farklı özelliklerin yüklenildiği görülmekle birlikte, yüklenen roller ve konumlar cinsiyet ile belirlendiğinden dolayı doğal ve değiştirilmez olduğuna inanılmaktadır. Örnek verecek olursak; toplumsal cinsiyet kavramı bizi, doğacak bebeğin cinsiyetinden tutun, alınacak kıyafetin rengine kadar etkilemektedir. “Erkek sözü!”, “erkek adam!”, “erkekliğe yakışmaz!”, “kadın dediğin sesli gülmez!” gibi söylemlerin var olduğu ve iki cinsin de ne yapıp ne yapamayacağına kadar söyleyen bir toplumda hatta dünyada yaşadığımız da bir gerçektir (Kılıçaslan ve Işık,2016:3).

Bhasin'e göre kadın ve onun bedeni toplumdaki ikincil konumunun sorumlusuydu ve günümüze kadar da bundan sorumlu tutulur. Bunu doğal olarak kabul ettiğimizde, toplumda oluşan cinsiyet rollerindeki eşitsizliği göstermeye gerek kalmaz (Bhasin, 2003:40). Bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak bu cinsiyet eşitsizlikleri de ele alınacaktır. Dünya'ya kadın ya da erkek olarak geliriz bunu da fizyolojik özelliklerimiz belirler. Toplumsal cinsiyet kavramının benimsenmesi bireyin dünyaya gelmesi ile erkek ve kadına ait tüm sosyal algı ve davranışları o doğan bireye öğretmemizle başlar. Bunun neticesinde o birey bir kadın veya erkeğe ait toplum tarafından kabul edilmiş tüm davranışları benimser (rolleri, sorumlulukları, hakları, beklentileri vb.). Bu noktada vurgulamak gerekirse, kadınların ve

erkeklerin biyolojik olan cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet kimlikleri sosyolojik, psikolojik, kültürel ve aynı zamanda tarihsel olarak önceden belirlenmiştir.

İlk kez toplumsal cinsiyet kavramını 1968 yılında Amerikalı psikanalist Robert Stoller “ Sex and Gender” Cinsiyet ve Toplumsal cinsiyet adlı kitabında dile getirmiştir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarına sık olarak 1970’lerde başladığını söyleyebiliriz (Ecevit,2011:6). Bu çalışmalarda üç önemli aşama ve gelişmişlik sıralaması vardır. Birbirini takip eden ve en zayıf olarak bilinen biyolojik aşamadır. Burada “cinsiyet” yani kadın-erkek farklılıklarına dikkat çekilmektedir, iki cins arasındaki biyolojik farklılıkların yer aldığı düşünülmektedir. Bu çerçeveden baktığımız zaman biyolojik farklılıklar kadının doğurganlığı ve erkeğin fiziksel olarak daha güçlü ve iri olmasıdır (Ecevit,2011:4). Buna benzer birçok örnek verilebilir. Toplumsal cinsiyetin, kadınlara ve erkeklere yüklediği roller biyolojik farklılıklar ile açıklanabilmektedir. Daha da açacak ve örnek verecek olursak, bir havayolları şirketinde pilotların genelde erkek, hosteslerin ise kadın olması biyolojik farklılıklara bakarak açıklanabilir bir durum değildir. Burada ikinci aşama olan cinsiyet rolleri ve toplumsallaşmaya vurgu yapmak gerekir. Toplumsal cinsiyet topluma kendine özgün bir düzenleme getirmektedir. Şöyle ki, bir koşullandırma nedeniyle genelde kadınlar meslek olarak hosteslik veya hemşirelik seçmektedirler. Erkeklere baktığımız zaman aynı nedenle pilotluğa veya doktorluğa yönelmektedirler.

Toplumsal cinsiyet kavramını 1972 yılında sosyolojiye dâhil eden Ann Oakley’dir. Ona göre, “cinsiyet” biyolojik açıdan kadın-erkek ayırımını anlatırken, toplumsal cinsiyet kavramı ise kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizliğe vurgu yapmakta ve bu eşitsizliğin yalnız biyolojik faktörlerden ibaret olmadığını aynı zamanda sosyal ve kültürel anlamda da oluştuğunu söylemektedir (Ökten,2009:303-304). Bireyin toplum içinde birden fazla kimliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Biyolojik cinsiyetin yanı sıra örneğin Arap veya Laz, orta sınıf veya üst sınıf, Sünni veya Şii, bekâr veya evli vs. olabilir. Irk, yaş, etnik ve medeni durum, toplumsal ve ekonomik faktörler toplumsal cinsiyet rollerini etkiler ve bütün bunlardan etkilenmektedir. Ataerkil yapıya sahip olan bir toplumda nüfuz sahibi bir kadından, toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranılması pek de beklenilmemektedir. Kadının ait olduğu sınıf, toplumda bulunan rollerinden daha üstün bir durumdur (Bhasin, 2003: 29).

Üçüncü aşamada, toplumsal cinsiyetin sosyal alanlarda merkezi bir rolünün olduğu fark edilmektedir. Örnek verecek olursak: ataerkil ve sınıflı bir toplum. Bunun neticesinde toplumsal cinsiyet aile, ekonomi, ücretli çalışma, eğitim, günlük yaşam vb. birçok alanlarda

incelenmeye alınmıştır (Ecevit, 2011:4-5). Bütün bu aşamalara baktığımız zaman tüm aşamaların önemli olduğunu ve mutlaka dikkate almamız gerektiğini söylemek mümkündür. Kadın ve erkek arasındaki farklılıkların temeli nedir; sorusunun cevabı, doğal özellikler (biyolojik), toplumun öğrettiği davranışlar ve tutumlar (toplumsal cinsiyet) olduğunu söylemek mümkündür (Kılıçaslan ve Işık, 2016:7). Açıkça ifade etmek gerekirse toplumsal cinsiyet çalışmalarının geldiği yerin, üç bileşene dayandığını söyleyebiliriz ve burada biyolojik farklılıklar inkâr edilemez. Lakin bu biyolojik farklılıklarla açıklanamayacak toplumsal cinsiyet rolleri vardır ki, bunlar toplum tarafından bireyin şartlandırılmasıyla yaşatılmaktadır. Son olarak da toplumsal cinsiyet tanımı sadece bireyleri değil aynı zamanda toplumsal yapıyı da etkilemektedir, yani tüm toplumsal sistemler üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür (Kılıçaslan ve Işık, 2016:7-8) .

Toplumsal cinsiyet her yeredir ama aynı zamanda hiçbir yeredir. Toplumsal cinsiyet her yeredir; zira toplum içerisinde insanlarla sosyal iletişime geçtiğimiz zaman kendimize karşı olan bakış açımız, haklarımız ve imkânlarımız doğrultusunda diğer insanların bize nasıl baktığına ve nasıl davrandığı ile bağlantılı olmaya başlamaktadır. Hiçbir yeredir; zira sosyal olarak birbirimize karşı bakış açımız ve düşüncemiz o kadar olağan hale gelmiştir ki, toplumsal cinsiyet bize doğal görünmektedir (Ohana ve Titley, 2014:26).

Toplumsal cinsiyet toplumda güç dağılımına işaret eden bir siyasi kavramdır. Bunun neticesinde toplumsal cinsiyet toplumda siyaset, hukuk ve kültür gibi konulara dokunan bir konudur, tanımından da anlaşıldığı üzere çok fazla açıdan içinden çıktığı kültüre özgüdür. Bu sebeptendir ki, kültürün parçası olan bireye ait diğer kimlik tanımlarıyla doğrudan bağlantılı olduğu gözükmemektedir. Yani, bireyin etnik yapısı, yaşı, fiziksel yetenekleri en önemlisi de ait olduğu ekonomik sınıftan bağımsız olarak tartışılmaz (Ohana ve Titley, 2014:27). Feminist düşünce, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramlarını ve kadın ile erkek arasındaki farklılıkların toplumsal olarak doğal ve asli anlamlarla yüklenmesinin yollarını birbirinden ayıştırmaktadır. Bu doğallaştırılmış anlamların irdelenmesi ile kadınlar ve erkeklerin bir birileri ile ilişkilerinde belirli roller oynaması, kadınlar ve erkeklerin “doğal” beklentilere uyulması gereği fikrinin de irdelenmesinin temelini oluşturmaktadır. Cinsiyet biyolojik bir gerçekliktir. İki farklı cinsiyette çocuk doğabilir. Toplumsal cinsiyet ise doğumdan sonra “kadın olmanın” ya da “erkek olmanın” pratiklerini ve anlayışlarını biçimlendiren her şey olarak anlaşılabilir (Ohana ve Titley.2014:29).

Bütün bu yukarıda belirtilenlerin ışığında cinsiyet doğumla edinilirken, toplumsal cinsiyetin ise sonradan edinilen, toplumlara göre farklılıklar ortaya koyan, ikinci bir cinsiyet algısı oluşunu söylemek mümkündür. İşte bu noktada bir tartışmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Şöyle ki; bir bireyin davranış ve rolleri biyolojik midir veya bunlar toplum tarafından sonradan mı kazandırılmaktadır? Bu sorunun cevabını bulmak için toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramlarının farklı yönlerinin ele alınması ve arasındaki farklara göz atmak gerekecektir.

Tablo 1. Cinsiyet ve Toplumsal cinsiyet özellikleri

Cinsiyet özellikleri	Toplumsal cinsiyet özellikleri
Cinsiyet doğal ve biyolojiktir.	Toplumsal cinsiyet değişkendir; zamana, kültüre, hatta aileye göre değişir.
Erkek kadından %20 daha ağır, %15 oranında daha uzun ve vücudunun özellikle üst kısmı %30 daha güçlüdür.	Dünya’da pek çok ülkede kadınların erkeklerle aynı işi yapmasına rağmen düşük ücret alıyor olması.
Cinsel organlarında görünür farklılıklar ve buna bağlı olarak üreme işlevindeki farklılıklar mevcuttur.	Vietnam’da kadınların sigara içmesi geleneksel olarak uygun karşılanmamaktadır.

Bhasin, cinsiyet kavramını anne rahmine ilk düşülen andan itibaren başlayan ve değiştirilmeyecek bir süreç olarak belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramını ise aksine değiştirilebilir, adeta sonradan giyilen bir elbise gibi görmektedir (Bhasin, 2003:8-9). Zaman içerisinde de toplumsal cinsiyet özelliklerinde değişiklikler ve yenilikler olabileceği görülmektedir. Aslına bakarsak toplumsal cinsiyet üzerindeki temel tartışmalar biyolojiktir daha doğrusu biyolojik temellidir. Lakin bir zaman sonra biyolojik değişikliklerin toplumsal cinsiyetin temeli haline geldiğini söyleyebiliriz ve bundan dolayı da “kadın ve erkek” ayrımı

ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyetin bariz örneklerinden birisi de yeni doğan bir bebeğe pembe veya mavi bir hediye götürmektir. Bu gibi davranışlar toplum tarafından gayet normal doğal ve pekiştirilmiş bir davranış olarak karşılanmaktadır. Başka bir söyleyişle, toplumsal cinsiyet “kadın-erkek” kimliklerinin biyolojik olarak farklı bedenler üzerinde inşa edilmiş olan toplumsal bir olgu olsa da, bu toplumsal cinsiyete bürünmüş kimlikler doğallaştırılmaktadır (Ohana ve Titley, 2014:30-31).

Doğa, kadın ya da erkek olarak yaşamanın ne olduğunu ne anlama geldiğini bize öğretmez veya söyleyemez. Fakat toplumsal cinsiyet, neyin doğal olduğu hakkındaki düşünceler toplum tarafından öğretilerek, inşa edilmektedir. Bu sebeple belirli zaman ve yerlerde toplumsal cinsiyet kadın veya erkek olarak kabul edilmek hakkındaki hipotezleri içermektedir. Bu hipotezler sosyal kurumlarda günlük olarak karşı karşıya kalınan görsellerle ve bilgilerle anlatılmaktadır. Örnek verecek olursak şu cümleler toplum içinde sık sık kullanılmaktadır; “Nasıl da kadınsı”, ya da “kadınlar daima...” “ne yapsın, erkek işte”, “adam adamdır”, “bütün erkekler bunları yapar” vs. (Ohana ve Titley, 2014:31). Aslına bakarsak bu tarz cümleler bir kalıptır ve biz toplum olarak bu kalıplara uymaya çalışıyoruz. Bu kalıpların bir tür emir niteliği de taşıdığını söylemek mümkündür. Kalıplar bize, bir kadın veya erkek olarak kabul görülmek istiyorsak, davranış ve tepkilerimizin yorumlanması üzerinde ne kadar az kontrolümüzün olduğunu hatırlatmaktadır. Burada vurgulamak gereken başka bir nokta ise toplumsal cinsiyetin belirleyici ve insanla ilgili olmasıdır. Yukarıda belirtildiği gibi toplumsal cinsiyetin doğadaki “kaynağı” hiçbir yerde bulunmamaktadır (Kılıçaslan ve Işık,2016:10-11).

1.1.2. Toplumsal Cinsiyette Hiyerarşi

Hem erkeklerin kendilerinin hem de toplumsal hiyerarşinin erkekleri büyük çoğunlukla kadınların üzerine nasıl yerleştirdiklerini anlatmak için birçok farklı teori ortaya konmuştur. Bu noktada karşımıza “ataerki” kavramı çıkmaktadır. Bu kavramın erkek gücüne dayanan bir tür toplumsal yapılanma olduğunu söylemek mümkündür (Ohana ve Titley,2014: 39). Bu ataerki yapılanmanın özünü erkeğin kadına karşı olan üstünlüğü fikrini oluşturur ve burada soy erkekler tarafından belirlenmekle birlikte, hâkimiyetin erkeklerde olduğunu söyleyebiliriz. Bu kavram toplumsal cinsiyet rollerinin, genel olarak kadınları erkeklere göre nasıl geri plana attığını anlatmaktadır. Ataerki kadınların doğası ve değeri, eş ve anne olmanın heteroseksist normları dahil rolleri ve olanakları konusundaki temel fikirlerin

kabulünü içermektedir. Bu fikirler biyolojik mantık üzerine kurulmuş gibidir. Örneğin, bakım işlerini doğal olarak kadınların üstlenmesi gibi (Ohana ve Titley,2014: 38-39).

Bu düşüncelerin biyolojik (cinsiyet) mantığının üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır. Burada kadın doğal olarak bakım işlerini üstlenmektedir. Ataerki kavramı üzerinde birçok tartışmalar mevcuttur, bunlardan biri de endüstriyel kapitalist toplumlardaki iş bölümüdür. Başka bir ifade ile kamusal alandaki çalışma hayatında erkeklerin baskınlığı ve buna karşılık tam tersine kadınların özel alanda yuva yapma üzerine çalışması geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin devamına katkı sağlamıştır (Ohana ve Titley,2014: 37-38). Ancak, kadınların endüstriyel toplumlarda iş hayatındaki rolünü ve ağır endüstrilerin hizmet ve bilgi endüstrilerine dönüştüğü toplumlarda iş-toplumsal cinsiyet rollerindeki yaşanan çok sayıda değişikliği de hesaba katmadığı için, resmin bütününe göstermediğini de fark etmeliyiz (Ohana ve Titley,2014: 38).

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde de hatta tüm ilişkilerde de var olan güç oyunlarını ifade eden “siyaset” vardır. Tıpkı siyasette olduğu gibi, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde de açık ve gizli bir güç oyunu söz konusudur. Bu güç oyunu genellikle erkeğin lehine sonuçlanmaktadır (Bhasin, 2003: 26-27). Bu güç hiyerarşisinde kadın ve erkeğin imkânlarla ulaşımı konusunda farklı şekillerde sınıflandırılmalar söz konusudur. Bu da demektir ki güç, otorite ve buna benzer diğer imkânlar eşitsiz bir şekilde ve sadece bir tarafın lehine sonuçlanmaktadır. Bütün bunların ışığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden bahsetmek mümkündür.

1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet kavramını eşitlikten ve eşitsizlikten ayrı düşünmek pek mümkün değildir. Eşitsizlik eşit olmama veya olamama durumudur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği (gender discrimination), kadınların veya erkeklerin toplumsal cinsiyetlerinden dolayı ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal haklara, hizmetlere ve kaynaklara eşit sahip olmamalarına neden olmaktadır (Ecevit, 2010: 4). Toplumsal cinsiyet sistemindeki ayrımcılık ise cinsiyet temellidir. Bu da demektir ki dişilik ve erilik üzerinden bir ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez, cinsiyete dayalı ayrımların toplumsal olduğunda ısrar eden Amerikalı feministlerin arasında ortaya çıkmıştır. Bu kelime, cins ya da cinsel farklılık

gibi kavramların kullanımında ima edilen biyolojik determinizmin reddini ifade etmiştir (Scott, 2010:113). Gender kelimesi İngilizceden gender “cinsiyet”, Latince’den genus “cins” maskülen ve feminen, başka bir ifade ile erkeklik ve kadınlık ile ilgili bir dizi özelliktir. Bu özellikler, sosyal yapılar, özellikle cinsiyet ve diğer sosyal roller veya cinsiyet kimliği anlamına gelebilir. Bazı durumlarda, “gender” kavramı “cinsiyet” kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek olmanın toplumsal olarak oluşturulduğunu, kadın veya erkek olmanın günlük faaliyetlerde var olduğunu göstermektedir (Sergeyevna, 2015:178).

Toplumsal cinsiyet kavramının sosyal bilimlerde ve beşeri bilimlerde bir terim olarak kullanılması zordur, çünkü sosyal süreçlere ilişkin net işaretlere sahip olmayan bir kavramdır. Şu anda, toplumsal cinsiyet anlayışı feminist ideolojinin yapılarında temel ve esastır (Sergeyevna, 2015:178). Günümüzde bu anlayış feminist teori ve cinsiyet çalışmalarının gelişmesiyle popülerlik kazanmıştır. Bir insanın cinsiyeti, hem biyolojik hem de toplumsal olarak önemli işlevlere sahiptir. Kadın veya erkek olarak doğmak cinsiyete dayalı toplumsal ayırım ve beraberinde eşitsizlik getirmektedir. Kişinin cinsiyeti (sex) biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet (gender) olarak farklı değerlendirilmektedir (Sergeyevna, 2015:178). Her ne kadar birçok kaynak, gender kavramını “toplumsal cinsiyet” olarak tanımlasa da, modern feminist ve toplumsal cinsiyet çalışmalarında bu anlayış eski olarak kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet anlayışının biyolojik cinsiyetin bir türevi olarak anlaşılmasını eleştiren modern araştırma, bu kategorilerin her ikisini de birbirleriyle karmaşık etkileşim içinde olan sosyal yapılar olarak görmektedir (URL-2).

Bingöl’e göre, kadın-erkek ile kadınlık-erkeklik aynı anlama gelmemektedir. Biyoloji açısından bir kadın veya erkek bedeniyle dünyaya gelir. Burada bedenin cinsiyeti doğuştan gelen en temel özelliklerinden biridir (Bingöl,2014:108). Biyolojik anlayışta kılere göre kadın ve erkek farklılığı, doğumdan sonraki bütün hayat boyu olan süreç için ana belirleyicidir. Örneğin, cinsiyete dayalı iş bölümünün toplum tarafından belirlendiğini ancak burada biyolojinin de temel rol oynadığını söyleyebiliriz. Başka bir örnek verecek olursak, doğa gereği erkeğin çocuk doğurmasını bekleyemeyiz. Bu tür örnekler uzatılabilir ama buradan anlaşılacağı gibi biyolojik cinsiyet ayrılıkları dikkate alınmalıdır (Bingöl, 2014:109).

Birleşmiş Milletler Komitesi Genel kurulunca 1979 yılında kabul edilen ve sadece 1981 yılında yürürlüğe giren CEDAW (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) sözleşmesi: “Kadınlara karşı her türlü eşitsizliğin ve ayrımcılığın önlenmesine

dair” bir sözleşmedir. Bu sözleşme özellikle kadınların insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini odağına alan tek sözleşmedir. Bu sözleşmede kadına karşı yapılan ayrımcılık şöyle tanımlanır:

“ Bu sözleşmenin amacı bakımından “kadınlara karşı ayrımcılık” terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayırım, dışlama ve kısıtlama anlamına gelir”.

CEDAW Sözleşmesinin temel hedefi; yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliği ile ilgili oluşan kalıplaşmış ön yargıların yanı sıra eşitsizlik içeren uygulamaların tamamen kaldırılmasıdır (URL-3).

Neredeyse tüm demokratik ülkelerin temel hedefi ve ilkesi tüm vatandaşlar arasında eşitlik sağlamaktır. Ancak hiçbir toplumda kadınlar ile erkekler eşit haklara sahip değildir. İngiltere’de 19. yüzyılda kadınların fiilen hiçbir hakları yoktu. Babaları ve eşleri kadınlara bir mal varlığı gözüyle bakıyordu. Oy veremezlerdi. Sözleşme yapamazlardı. Mülk sahibi olamazlardı (Kılıçaslan ve Işık, 2016: 12). Oy verme haklarına sahip değillerdi. Kendi bedenleri üzerinde her hangi bir söz hakkına sahip değillerdi. Gelişen sanayileşme ile birlikte işçi olarak çalışmakta ve düşük ücret almaktaydılar. Eve kapatılabilir, çocukları elinden alınabilir ve hatta fiziksel şiddete maruz kalabilirlerdi (Kılıçaslan ve Işık, 2016: 12).

19. Yüzyıldan günümüze kadınlara eşit haklar konusundaki ilerlemenin çokta hızlı olduğunu söyleyemeyiz. Günümüzden örnek vermek gerekirse, kadınlar dünya nüfusunun %50’den fazlasını oluştururlar. Ancak çalışma saatlerinin %66’sını doldurmalarına rağmen, dünya gelirlerinin yalnız %10’na sahipler. İlave olarak kadınların mülkiyetleri %1’dir. Buradan çıkan sonuç, geri kalan gelir ve mülkiyetlerin erkeklere ait olduğudur (Kılıçaslan ve Işık, 2016: 12).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların toplumda erkeklere nazaran eşit fırsatlara sahip olmaması, kadınların siyasette erkeklerden geri kalması, erkekler ile eşit imkânlarda yaşamaması ve erkekler tarafından şiddete maruz bırakılması olarak tanımlanmaktadır. Bal’a göre toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki hak ve özgürlüklerinin en başta tanınması, kullanılması ve bunlardan

faaydalanılmasını kısıtlayan ya da cinsiyete bağlı olarak yapılan bir ayırım, adaletsizlik ve mahrumiyet olarak düşünölmektedir (Bal,2014:16).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğrudan veya dolaylı olarak iki şekilde oluştuğu görölmektedir. Doğrudan toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumun bir kadına ait olduğu cinsiyetinden dolayı bir erkeğe davrandığı gibi davranmamasıdır. Dolaylı toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eşitlikçi gibi gözöktür. Eşitlikçi gibi gözöken uygulamalar sonradan kadınlara eşitsiz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Savran, 2004: 16). Bu gibi eşitsizlikler sosyal ve aynı zamanda toplumsal kurumlara yansımaktadır. Eğitimden, ekonomiye, siyaset ve sosyal yaşama kadar her alanda göröldüğünü söylemek mümkündür.

Eğitim alanında cinsiyet eşitsizliğine bakıldığında, fertlerin cinsiyetleri yüzünden eğitim imkânından yararlanamaması olarak açıklanmaktadır. Geleneksel toplum erkeklerin eğitim-öğretime dâhil olmaları, bunun yanı sıra iş hayatına katılmaları bir sosyal değer olarak görölmüştür. Kız çocuklarını ise tam tersi, ev işleri ile ilgilenmesini sağlayan bir eğitim sistemi oluşturulmuştur. Yani sonuç olarak erkek çocukları kız çocuklarına göre daha iyi bir eğitim alabilme olanaklarına sahip olmuştur. Eğitim sisteminde günümüzde doğrudan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemli oranda önüne geçildiği söylenmektedir. Bunun değişmesindeki en önemli sebep eşitsizliğe karşı olan yasalar ve uygulamalardır. Gün geçtikçe hukuksal engeller aşılrsa bile toplumsal yaşam içerisindeki uygulamalarda dolaylı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin maalesef ki hala devam etmekte olduğunu söylemek mümkündür. Örnek vermek gerekirse, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kızlar üniversite seçimlerinde kadınsı meslekler dediğimiz mesleklere yönlendirilmektedirler. Bunlar öğretmenlik, hemşirelik, ebelik gibi mesleklerdir, diğer meslek dilimleri olan mimarlık, mühendislik, inşaat vb. teknik bölömlere kızlar daha az yönlendirilmektedirler. Bilinmektedir ki, eğitim ile kadınların çalışma hayatına katılım oranı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kadınların ekonomik ve kültürel yaşamındaki eğitim seviyesi, önemli değişiklikler gerçekleştirecek etkiye sahiptir (Tan, 2000: 12).

Maalesef hala Dünya’da, kadınların 2/3’sinin okuma yazma bilmediği görölmektedir. UNESCO yayınlamış olduğu 2016 raporunda; dünyada 200 ölkede 63 milyon kız çocuğunun okula gidemediğini ve bunun sonucunda temel eğitim haklarından mahrum kaldığını ifade etmektedir (URL-4). UNESCO’nun yayınladığı bir diğer rapor ise 2020 raporudur. 2020 yılında yayımlanan GEM (Küresel Girişimcilik Monitörü) toplumsal cinsiyet raporu okullarla ilgili cinsiyete dayalı şiddeti, okulların içinde veya çevresinde gerçekleşen cinsel, fiziksel veya psikolojik şiddet eylemlerini veya tehditlerini anlatmaktadır.

Kız çocukların öğretmenleri ve sınıf arkadaşları tarafından cinsel şiddete maruz kalma olasılığı yüksektir. Sahra altı Afrika’da kızlar erkek öğretmenlerin sınıfta ayrıcalıklı muamele, para ve hediyeler karşılığında cinsel iyilik talep ettiklerini bildirmektedirler. Kenya, Gana ve Mozambik’te kızların misillemekten korktukları için öğretmenlerin önerilerini geri çevirmenin zor olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Raporda erkeklerin de fiziksel şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir. Birçok ülkede, erkekler öğretmenler tarafından kızlardan daha çok ceza almaktadırlar (URL-5).

Bütün yukarıdaki raporda verilen bilgilere dayanarak şunu söylemek gerekir ki, eğitim bir bireyin en temel hakkıdır. Toplumun sosyal ve kültürel olarak değerlerinin nesilden nesile taşınmasında önemli bir rolü vardır. Eşit olan eğitim her zaman daha faydalıdır. Eşitsizliğin yaşandığı diğer bir alan ekonomidir başka bir ifade ile çalışma yaşamıdır. Toplumsal hayatın diğer alanlarında da varlık gösterebilmenin koşullarından birinin çalışma yaşamı olduğunu söyleyebiliriz. Çalışma yaşamının, bir bireye her şey verdiğini rahatça söylemek mümkündür; ekonomik gelir, statü, sosyal güvence, sosyal ilişkiler. Bunun sonucunda bireyler toplum içinde aktif rol üstlenebilmektedirler (Çakır, 2008: 26). Toplumu oluşturan bireylerin ekonomik ve çalışma hayatına eşit koşullarda katılımı cinsiyet eşitliğini elde etmek için en önemli faktördür.

Kadınlar iş ortamında sıkça cinsiyet eşitsizliği ile karşılaşmaktadırlar. İş ortamında dışlanma, zayıf görülme ve bir takım olumsuzluklar cinsiyet eşitsizliği veya ayrımcılığı olarak tanımlanmaktadır (Çaha, 2017:175). Kadınların çalışma hayatının olması ilk önce toplumsal cinsiyet eşitliği açısından onların ekonomik bağımsızlık kazanmasına neden olmaktadır. Kendi gelirlerini elde etmesi kadınların kendine olan özgüveninin artmasına ve erkeklerle eşit olarak toplumda kabul görmelerine sebep olan önemli nedenlerden biridir. Kadının çalışma hayatının olması beraberinde ekonomik özgürlük, söz özgürlüğü ve hareket özgürlüğü getirmektedir (Çaha,2017:175). Kadının çalışma hayatında geri planda kalmasının sebebinin ev sorumlulukları ve çocuklar olduğunu söylemek mümkündür. Bu gibi sorumluluklar zaman içerisinde erkeğin ekonomik gelirden tutun da kadın üzerinde söz sahibi olmasına, kadının toplum içerisinde var olma cabalarının engellenmesine neden olmuştur (Kılıçaslan ve Işık,2016:12-15). Bunun gibi ve buna benzer durumlar kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin zaman geçtikçe artmasına neden olmuştur. Bugünkü ekonomide kadınların çalışma hayatına katılımları artmasına rağmen, hala çocuk ve ev sorumlulukları kadınların üzerindedir. Bu da sonuç olarak kadının mesleğinde yükselme imkânını kısıtlamakta, yükünün iki kat daha artmasına ve bunun neticesinde eşitsizliğin ortaya

çıkmasına sebep olmaktadır. Bir diğer nokta ise çalışma yaşamında eşitsizliğe neden olan emeğin ücretlendirilmesi noktasıdır (Kılıçaslan ve Işık,2016:12-15). Kadınların çoğu erkeklerle aynı işte çalışmasına rağmen emeğinin ücretlendirilmemesi önemli bir sorundur. Bu tarz yaklaşımlar sonucu erkekler toplumda ekonomik gücü elinde tutarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bakımından ise haksız yere karlı duruma geçmektedir. Toplumda ekonomik gücü elinde bulunduran kararları veren ve hatta iktidar konumuna gelmektedir. Birey üzerinde cinsiyet temelli eşitsizliğin yarattığı netice şu şekildedir; stres, çatışma depresyon, yabancılaşıma vb. Bu gibi neticeler yüzünden kadınlar yaptığı işlerin karşılığını alamadığı için çalışma hayatından çekilmektedirler (Kılıçaslan ve Işık,2016:12-15).

Kadının çalışması kamusal alanın buna hukuksal olarak müsait olmasına bağlıdır. Kadının özgürce kamuda veya özelde çalışması için hükümetin ilk önce eşit iş ve ücret imkânı getirmesi gerekmektedir. Bundan sonra ise devletin çalışma alanlarına kreş açma zorunluluğu getirmesi gerekmektedir. Bu yaptırımlar sonrasında artık kadınlar özgürce çalışabilirler. Eşitsizliğin görüldüğü bir diğer alan ise siyasettir. Genellikle toplumda siyaset erkek işi olarak görülmektedir. Bu eşitsizlik kadınların karar verme mekanizmalarına katılımlarını engellemektedir. Bundan dolayı erkekler siyasette daha fazla boy göstermektedir. Burada kadınların siyasete katılım oranının düşük olma nedeni, toplumda oluşan cinsiyet rolleri ve sosyo-kültürel sistemle bağlantılıdır. Toplumsal cinsiyet rolü kadının görevini ev içi faaliyetlerle kısıtlamaktadır. Erkeğin rolünü ise kamusal alan olarak görmektedir ve bunun sonucunda kadının siyasetten uzak kalmasına neden olmaktadır (Yumuş, 2012: 81-82).

Sosyal yaşamda da kadının özgür olmadığını söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamında; özgür davranabilme kısıtlılığı, konuşma, giyim ve hareketlerine erkeğe göre daha fazla dikkat etmesi gerekmektedir. Sosyal yaşamda bir kadının birden fazla rolü mevcuttur. Bir kadın anne, eş, kız kardeşi, kız çocuğu gibi kalıplaşmış cinsiyet rolleri ile tanımlanmaktadır. Bir evde kız çocuğundan erkek kardeşine göre ev işleriyle daha fazla ilgilenmesi beklenilmektedir. Bir kadın eş olarak ailede erkeğe göre ikinci planda kalmaktadır. Bir anne olarak ise çocuk büyütme ve bakma gibi görevleri mutlaka üstlenmektedir. Kadının mesleğinin yanında bir de ilave olarak ev içi sorumlulukları vardır ve bunu yerine getirmesi beklenmektedir. Bu sorumluluklar yüzünden kadın bazen kariyerinden fedakârlık etmeye mecbur kalmaktadır. Neredeyse bütün toplumlarda kadın çok fazla şiddete maruz kalmaktadır.

Erkeğin kadından fiziksel olarak daha güçlü olduğu gerçeği inkâr edilemezdir. Maalesef bunu kullanması sonucunda kadın bedeni üzerinden şiddete başvurarak otorite kurmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Kadına uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddet, sosyo-kültürel alan içerisinde inşa edilmektedir. Tarihten örnek vermek gerekirse; “ Hindistan’da sati ritüeli ” (suttee) Geleneksel Hint kültüründe ve Hinduizm inancında dul kadınların şansızlık getirdiğine inanılmaktadır. Dul kalan kadınların kocasıyla birlikte yakılması bir Hint geleneğidir.

14. yüzyılın başlarından 18. yüzyıla kadar Avrupa’da cadılıkla suçlananların çoğu kadındı. Bu kadınlar yoksul ve yaşlı idi. Suçlananların çoğunun kadın olmasının nedenleri şunlardı: Kadınlar aşçılık, hemşirelik, ebelik gibi; şifalı bitki karışımlar ve sıvılar kullanılan mesleklerle daha çok uğraşıyorlardı. Erkek sorunlarını çoğu zaman kavga ederek çözerken, kadın ise terpkisini daha çok lanet okuyarak gösterir ve burada lanet okumak cadılıkla özdeşleştiriliyordu.

Bu örneklerle benzer birçok örnek vermek mümkündür. Ancak günümüzde halen kadının dövülmesi, cinsel istismara maruz kalması ve cinsel işçiliğe zorlanması gibi olaylar devam etmektedir. Bu da küresel bir sorun niteliğini taşımaktadır. Çalışmanın ileriki bölümlerinde bunu iki ülke bazında daha detaylı inceleyeceğiz. Lakin iki cinsiyet arasında toplum tarafından oluşturulan roller nedeniyle bir eşitsizlik düşüncesi meydana gelmiştir. Yani toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, bireylerin toplumsal cinsiyet algısının bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Bunun sonucunda da toplumsal cinsiyette adalet ve eşitlik gibi kavramlar ortaya çıkmıştır.

1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği nedir sorusuna cevap vermeden önce eşitliğin ne anlama geldiğine bakmak lazım. Antikçağdan günümüze eşitlik kavramı önem kazanmış ve birçok düşünür tarafından ele alınmıştır. Alman kökenli düşünür Leibniz doğada hiçbir zaman, tam tamına birbirine eşit olan ve aralarında ayrım yapılamayacak olan iki şeyin bulunmadığı fikrini ileri sürmüştür (Söyleşiler, 2018:16). Platon, Sokratis diyaloglarında eşitlik kavramına tam tamına uygun olan iki nesne olamaz sonucuna varmıştır. Antikçağ Stoacılarının ise nasıl tümüyle birbirine eşit iki yaprak yok ise eşit monar da yoktur düşüncesi son noktayı koymuştur (Söyleşiler, 2018:16).

Eşitlik düşüncesi ilk olarak siyaset alanında Fransız Devrimi'nde ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyılın sonu 20. Yüzyılın ortalarına kadar ulus devletlerin kendi anayasal yapılarını kurmak istemeleri ve eşitliği oluşturmaya çalışmalarını görebiliriz. Eşitliği arama sağlama çabaları aslında toplumların modernleşme ve gelişme arayışlarını da ifade etmektedir. Bunun nedeni kavramın belki de soyut olmasıdır. Eşitlik içeriğinin farklı zamanlarda, farklı topluluklarca ya da kişilerce çeşitli şekillerde doldurulabilir olmasıdır. (Başol, 2014:5-6). Zaman içerisinde eşitlik kavramı toplumsal, hukuksal ve siyasal olarak farklı açıdan analiz edilmiş ve bu sebeple birçok yeni anlam ortaya çıkmıştır. Eşitlik düşüncesi toplumda haklar açısından fertler arasında bir farklılık olmadığını göstermektedir. Başka bir durumda ise sadece sınıfsal farklılıkların ortadan kalkmasıyla ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin tamamen sağlanmasıyla mümkün olabileceği şeklinde ifade edilmektedir. Eşitlik kavramını açıkladıktan sonra gelelim asıl sorumuza: toplumsal cinsiyet eşitliği nedir?

Toplumsal cinsiyet kapsamında eşitlik kavramı (gender equality), kadın ve erkeğin kaynakların dağılımında, toplumsal ve özel hayatta hiçbir şekilde ayrımcılığa maruz bırakılmaması, kısaca cinsiyeti sebebiyle eşitsizlik yapılmaması anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2015 :14). Bu gidişat kadın ve erkek arasındaki sorumlulukların ve maddi gelirin bölüşülmesi konusunda eşit davranılması demektir. Toplumsal cinsiyet eşitliği her konuda eşit haklara ve imkânlarla erişme ve katılım sağlanmasını da gerektirmektedir (Küçük Başol,2014:26).

İnsan haklarının günümüzde temel şartlarından biri kadının ve erkeğin haklardan eşit bir şekilde faydalanmalarıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin kalkınmanın ve demokratikleşmenin şartlarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu yapının güçlendirilmesi için kadınların desteklenmesi gereklidir. Bunun için de kadınların toplum içerisindeki pozisyonlarına bağlı olarak mevcut sorunların çözüme kavuşturulması gereklidir. Genellikle mağduriyet yaşayan kadınlardır. Eşitliğin sağlanması neticesinde kadınların hayatı daha iyi hale gelecektir.

2012 Dünya Kalkınma Raporu'nda toplumsal eşitliliğin getirilerine dair iddialardan bahsetmekte fayda vardır. Rapor, toplumsal eşitliğin maddi anlamda topluma iyi geleceğini savunmaktadır. Rapor'a göre toplumsal cinsiyet eşitliği iki sebepten dolayı önemlidir. İlk olarak bir bireyin seçtiği hayatı yaşayabilme bunun yanı sıra mutlak mahrumiyete düşmeme yetisi bir insan hakkıdır ve cinsiyet farketmeksizin herkes için eşit olmalıdır. İkinci olarak da toplumsal cinsiyet eşitliği araçsal yönüyle önemlidir. Zira cinsiyet eşitliği ekonomik

verimliliğe ve diğer kilit kalkınma sonuçlarına ulaşılmasına etki etmektedir (Kılıçaslan ve Işık,2016:15).

Rapor’a göre, toplumsal cinsiyet eşitliği üç yolla ekonomik verimliliği arttırabilir ve hatta diğer kalkınma çıktılarını iyileştirebilir. İlk olarak kadınların eğitim ve ekonomik fırsatlara erkekler ile aynı düzeyde erişmesini sağlamak ve engelleri kaldırmak. Bunun sonucunda verimlilik kazanımları artabilir ve giderek daha rekabetçi, daha küresel hale gelen bir dünya oluşur. İkincisi, kadınların mutlak ve göreceli statülerinin iyi hale getirilmesi şarttır. Bu çocuklara yönelik olanlar da dâhil olmak üzere diğer kalkınma çıktısını besler. Son olarak ise kadın ve erkeklerin sosyal ve siyasi aktiflik bunun yanı sıra karar alma ve politikaları şekillendirme açısından eşit şansa sahip olması gereklidir. Bunun sonucunda temsil gücü yüksek, daha katılımcı politika tercihlerinin önü açılacak ve daha verimli bir kalkınma yolu ortaya çıkacaktır (Kılıçaslan ve Işık, 2016: 15-16).

Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanması için atılan çok önemli adımlar vardır ki, bunlardan biri de kadınlara yönelik ilerici bir insan hakları düşüncesiyle yaklaşan “Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ”dir. Yukarıda da bahsettiğimiz CEDAW, olarak bilinen sözleşmenin kabul edilmesiyle birlikte feminist hareketlerin düşünce ve istekleri ulusal düzeylere kadar inmiştir (Başol, 2014: 26-27). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ulusal ve küresel düzeylerde kabul görmesinin kadınlara karşı atılan önemli bir eşitlik politikası olduğunu söyleyebiliriz.

Feminizm toplumsal cinsiyet alanında oluşan problemlerin ortadan kalkması için önemli siyasal hareket ve söylem ortaya koymuştur. Eşitlik ve kamusal özerklik gibi politikalar feminizmi etkili bir güç haline getirmiştir. Feminizmin tasarladığı üç politik söylem vardır ve bunlar birbirini tamamlayan özelliğe sahiptir. Birinci söylem eşitlik politikasıdır ve burada kadınlara yapabilme ortamı hazırlamıştır (Başak, 2013: 240). İkincisi farklılık politikası, farklı grupların varlığını resmileştirmiştir. Bu da kadın ve erkek arasındaki farklılıklardan oluşan eşitsizlikleri yok etmeyi amaçlamıştır (Başak, 2013: 240). Üçüncü ve son olan kamusal politika, var olan etkili ideoloji karşısında savunucu güç geliştirmiştir. Bu hareket ve söylem sayesinde ortaya çıkan Feminizm cinsiyet yanında din, ırk ve siyasal görüş gibi ayrımlara maruz kalan fertlerin ve grupların kendilerini resmi ideoloji karşısında geliştirme ve hatta savunma ihtiyacına etki etmiştir (Başak, 2013: 240). Günümüzde kadınlara yönelik bariz bir ayrımcılık yapılmasa da eşitsizliğin yok olduğu manasına gelmemektedir. Bunun en iyi örneğini öğrenilmiş çaresizlik, cam tavanı kavramlarında görebiliriz.

1.2. Öğrenilmiş Çaresizlik

1.2.1. Öğrenilmiş Çaresizlik Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Öğrenilmiş çaresizlik kavramı davranış bilimleri ve psikoloji literatürü alanında yer almıştır. Davranış-sonuç ilişkisindeki belirleyicilik veya kontrol üzerine kurulan, sonucu kontrol edemeyen bir davranışa bağlı olarak meydana gelmiştir. Bu kavram ilk defa 1960'larda Seligman ve arkadaşları tarafından; hayvanlar üzerinde yapılan deneyler ile ortaya atılmıştır (Gökkaya, 2015:61). Bu yapılan deneyler daha sonra insanlar üzerinde yapılan ve hatta tüm organizmalara genellenebilir bir olgu haline gelmiştir. Kavram, sürekli olarak kontrol edilemeyen durum ve olaylar karşısında kalan organizmanın kontrolün mümkün olduğu sonraki durumlarda bile, içinde bulunduğu durumu değiştirebileceğine dair inancını yitirdiğinden olaylar karşısında hareketsiz kalmasını ifade etmektedir (Gökkaya, 2015:61). Öğrenilmiş çaresizlik kavramı, bir canlının bir durumu veya olayı davranışlarıyla kontrol altına alabileceği halde, olumsuz durumu kontrol altına alabilmek için gereken davranışları yerine getirmediği veya davranışları öğrenmede eksik kaldığı zamanları tanımlamak için kullanılır. Öğrenilmiş çaresizlik temel olarak psikolojinin konusudur. Bu kavram önceki olumsuz deneyimlerin daha sonraki öğrenim üzerinde bir etkisi olacağı, organizmayı duyarsız yapacağı gibi bir durumu açıklar (Gökkaya, 2015:61).

Kavram olarak öğrenilmiş çaresizlik bir canlının karşılaştığı olumsuz durumu istediği doğrultuda yönlendirebilecek yetkiye sahip olmasına rağmen, bu olumsuzlukları istediği şekilde değiştirebilmek için herhangi bir şey yapmamaktadır. Teoride söz konusu canlı sonucunu kontrol edemediği olumsuz bir durumla karşılaşmaktadır. Bu durumun başarısızlığa yönelik çıkarımlarda bulunmasına ve gelecekteki benzer durumlarda kendisiyle alakalı hep bir başarısızlık beklentisine girmektedir (Sekman, 2006:8). Kavramın temel varsayımı, kişinin edilgenliğinin hareket halinde olamama ve hayatının kontrolünün elinde olmadığı, duygusunu kontrol etmeye çalıştığı ve başarısız olduğunda sonuç itibarı ile travmalarla geliştiğidir (Sekman, 2006:8). Kişide bu durumun süreklilik arz etmesi, depresyona sebep olabilmektedir. Kavram 1967 yılında ilk defa Pennsylvania Üniversitesinde, Richard L. Solomon'un asistanları Martin E.P. Seligman ve Bruce Overmier kuramcılar tarafından köpekler üzerinde kaçınılmaz elektrik şok verilerek deneylere dayanılarak geliştirilmiştir. İnsanlı deneyi ise ilk defa yapan Donald S. Hiroto isimli bilim insanıdır (Gökkaya, 2015 :62).

Deneyler, değişik hayvanlar (maymun, köpekbalığı, fil vb.) üzerinde farklı metotlarla da denenmiştir. Deneyde kullanılan hayvanlardan biri de fildir. Onların eğitiminin öğrenilmiş çaresizliği çok iyi anlattığını söylemek mümkündür. Şöyle ki, filler daha yavruyken zincirle bacağından bir direğe bağlanır. İlk zaman hayvan ne kadar kaçmaya çalışsa da ne zinciri kırabilir ne de direği olduğu yerden oynatabilir. Bu şekilde fil yavrusu ayağında zincirle büyür. Zincirden kurtulamayacağını düşünerek kabullenir ve neticede özgürlük kavramını unutur. Sonrasında zincir yerine ince bir iple, birkaç santimetre boyundaki ağaca bağlanır. Bu şekilde bağlanmasına rağmen, fil özgür olamayacağı düşüncesi ile hareket etmeye devam edip kurtulmaya çalışmaz. Zira hala zincirin boynunda olduğuna inanır. Büyüyünce fil ipten de kurtarılır. Ancak o alanın dışına çıkamayacağını çoktan öğrenmiştir (Gökkaya, 2015 :62). Yapılan bütün bu deney sonucunda hem filleri hem köpekleri hem de diğer hayvanları kaçırmaktan alıkoymayan şeyin, öğrendikleri tutum ve davranış olduğu kanaatine varılmıştır.

Bir canlının davranışlarıyla kontrol edemediği olumsuz herhangi bir durumdan sonra, bu durumun etkisinde kalarak, kontrol edebileceği durumlar karşısında bile tepkisiz kalma olasılığı çok yüksektir. Canlıların çaresiz kaldığı durumlarda öğrenilmiş çaresizlikteki kontrol kaybının canlıları; motivasyonel, duygusal ve bilişsel olarak etkilediği görülmektedir (Gökkaya, 2015:62). Gündüsel (motivational) düzeyde kontrol kaybı; canlıların yaşadığı kötü tecrübelerle bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Burada iç kontrol kaybı yaşanmakta ve canlıların değiştirebileceği durumu değiştirme ve kontrol etme isteği olmamaktadır. Bu gibi durumlarda etrafta olup bitenlere karşı tepki vermede genel bir istek kaybı söz konusu olabilmektedir (Gökkaya, 2015:62). Duygusal (emotional) düzeyde kontrol kaybı; kişinin çaresiz olduğuna, içinde bulunduğu durumdan kendi imkânlarıyla kurtulamayacağına kendini inandırınca, genellikle duygusal düzeyde kontrol kaybı yaşamasıdır (Gökkaya, 2015:62). Son olarak bilişsel (cognitive) düzeyde kontrol kaybı ise; yabancılaşma durumuna benzemektedir. Kişi eylemleri ile bu eylemlerin sonuçları arasında bağ kuramaz ve bunun sonucunda süreci bütünlük içinde kavramakta zorluk çeker. Bilişsel kontrol kaybının bir anomi durumu olduğunu söyleyebiliriz. Burada kişi genellikle kurumların ve aynı zamanda kuralların düzenleyici değerine inanmamaya başlar (Gökkaya, 2015:62).

1975 yılında Hiroto, hayvanlar üzerinde yapılan deneyler sonucunda insanlar üzerinde de çaresizlik davranışı gelişebileceğinden yola çıkarak araştırmalar yapmaya karar vermiştir. Hiroto çalışmasında, kaçma, çaresizlik ve kontrol grubu olmak üzere, üç grup denek alınarak, aşamalı bir deney yapılmış ve deneyde uyarıcı olarak yüksek ve rahatsız edici tonda ses kullanılmıştır. İlk aşamada, kaçma grubuna seçilen kişiler bir deney odasına tek tek

alınmışlar ve hoparlörden gelen rahatsız edici bir ses duyabilecekleri, lakin düğmeye bastıkları zaman sesin kesileceği söylenmiştir. (Gül ve Oktay, 2015:423). Çaresizlik grubundaki deneklere ise tam tersi, ne yaparlarsa yapsınlar sesi durduramayacakları söylenmiştir. Kontrol grubunda olan denekler deneyin bu aşamasına katılmamışlardır. İkinci aşamada, her üç gruptaki denekler tek tek bir odaya alınmıştır. Sonrasında kendilerine tekrar rahatsız edici bir ses duyacakları, ancak, ellerini önlerindeki panelde doğru yöne ittikleri zaman sesin duracağı söylenmiştir. Sonuç olarak, çaresizlik grubundaki deneklerin, diğer gruplardaki deneklere kıyasla sesi durdurma amacıyla daha az çaba sarf ettikleri gözlenmiştir.

Hiroto hayvan davranış ve tutumlarını açıklamak için yaptığı deneylerin, insanlar içinde geçerli olduğunu varsaymaktadır. Bu araştırmalar, insanlardaki öğrenilmiş çaresizliğin kaynaklarını, dış etkenler ve bireyin kendinden kaynaklanan etkenler olarak da sınıflandırılabilirliğini göstermektedir (Gül ve Oktay, 2015:423-424). Altını çizmek gerekir ki, bireyin kendisinden kaynaklanan etkenlerden birisi de cinsiyete dayalı etkenlerdir. Araştırmalara göre, kadınlar erkeklere göre öğrenilmiş çaresizliğe karşı daha fazla duyarlıdırlar. Bu duyarlılıklarının kaynağına bakıldığında, kadınların hem biyolojik özellikleri hem de sosyal rolleri, önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Gül ve Oktay, 2015:424).

1984 yılında Beaucom ve Danker-Brown yaptıkları bir çalışmada biyolojiden daha çok sosyal rol ve kimliklerin öne çıktığını ileri sürmektedirler (Gül ve Oktay,2015:425). Çalışma sonucunda üç farklı cinsiyet rolü tespit edilmiştir; çift cinsiyetli tip (erkeksiliği ve kadınsılığı yüksek), erkeksi tip (erkeksiliği yüksek ve kadınsılığı düşük), kadınsı tip (erkeksiliği düşük ve kadınsılığı yüksek). Araştırmalara göre öğrenilmiş çaresizliğe en yatkın grubun kadınsı tip olduğu görülmüştür. Genellikle kadınlar çeşitli sebeplerle kendilerine inanmamaktadır. Bu yüzden bir takım görevleri üstlenmekten kaçınmaktadırlar. Bu da sonuç olarak kadınların başarılarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda, 10-16 yaş arası erkek ve kızlarda tam aksine bir tablo ortaya çıkmaktadır, yani erkekler kadınlara göre daha fazla öğrenilmiş çaresizlik belirtileri göstermişlerdir (Gül ve Oktay,2015:425). Erkek egemen bir nitelik taşıyan toplumdaki toplumsal ve kalıp yargıların, bireylere aktarılması olan toplumsal cinsiyet, bu aktarım sürecinde aynı zamanda kadınlara, öğrenilmiş çaresizlikle kendi hayatlarının kontrolünün kendilerinde olmadığını, ne yaparlarsa yapsınlar, var olan bu kalıp yargıları aşamayacaklarını, kaderlerine boyun eğmeleri gerektiğini öğretmektedir. Bir diğer başlıkta çaresizliği öğrenen kadın başlığı altında ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2.2. Çaresizliği Öğrenen: Kadın

Yüzyıllar boyunca kadın sorunları görünmezlikten gelindi ve önemslenmedi. Kadının, her zaman erkeğin gölgesinde kaldığını açıkça söylemek mümkündür. Havarî Aziz Paulus şöyle demiştir: “ erkek kadından değil, tam aksine kadın erkekten yaratılmıştır. Erkek, kadının değil, kadın erkeğin isteklerini yerine getirmek ile sorumludur.” Kadın, Âdem’in kaburga kemiğinden yaratılmıştı. Bu tarz bakış açılarının, kadının yüzlerce yıllık toplumsal konumunu belirleyen temel faktör olduğunu söyleyebiliriz (Sancar, 2014:121-122). Bu sebepten tarihten günümüze baktığımızda, kadının “ait olmak ile var olmak” arasında bir mücadele verdiğini söyleyebiliriz. Burada akla gelen soru şu, kadın bir birey midir? Yoksa kadın topluma, aileye, erkeğe mi aittir? Çok uzun süre kadın kolektifin parçası olarak görüldü ve her zaman birilerine ait oldu. Hukuk, bu aidiyetlere göre oluşturulup uygulandı (Sancar, 2014:121-122).

Kadınların var olma, birey olma yolundaki önemli kavramlardan biri kişiliktir. Kişilik bir bireyin kendisi ve çevresini algılama, ilişki kurma ve düşünme biçimi olarak tanımlanabilir. Kişilikler, sosyal hayata verilen tepkilerin dinamik bir bütünüdür (Gökkaya, 2015:63). Bir çocuk dünyaya geldiği andan itibaren başlayarak, önceden belirlenmiş kurallar ve değerlerle çevrelenir ve yönlendirilir. Kadın ve erkeklere özgü davranış kalıpları, değerlerin öğrenilmesi toplumsallaşmanın mühim bir boyutunu içerir ve tamamen cinsiyetçi mesajlarla yüklüdür. Başka bir ifade ile bireylerin bulundukları ortam ve topluma göre şekil aldıklarını açıkça söylemek mümkündür. Bütün bu ifadelerden hareketle kadın ve çocuk birer kişi değil, aile kurumunun himayesi altındaki varlıklar olarak görülmektedir. Aslında, cinsiyetçi ideolojiye göre kadın olmak, her alanda erkeğe göre tanımlanmak ona özgü davranışlarda bulunmamak, düşüncelerini erkeğe göre belirlemek vb. gibi anlamlar taşımaktadır (Gökkaya, 2015:63).

Sosyalleşme süreciyle oluşturulmaya çalışılan kadın kimliği ile biyolojik yaklaşımlardan, psiko-sosyal görüşlere kadar birçok farklı görüş bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse; Freud cinsiyet yorumlarında anatomi yazgıdır şeklinde söylerken, Beauvoir şunu ifade eder “kadın doğulmaz kadın olunur.” Simone de Beauvoir 1949’da yazdığı “İkinci Cins” adlı eserinde, alışlageldik kadın algısını yerinden sarsmıştır (Kristeva, 2018:72). Beauvoir, kadına ilişkin ezberleri bozmayı ve toplumsal bakışa yerleşen her düşünceyi yerinden oynatmayı hedefine almıştır. Beauvoir kadın sorununu, felsefi bir düzlemde tartışmaya açmış, kadının ezilmesinin sebebinin kadına özgü doğal farklılıklar olmadığını, ezilmeyi

meydana getiren koşulların tarihsel ve toplumsal olarak oluştuğunu öne sürmüştür (Kristeva, 2018: 72).

Aristoteles Politika adlı eserinde, kadınlar hakkında şunu söyler; yaratılıştan kendi kendine ait olmayan, bir başkasına mal olan insanlar vardır ve bunlar yaratılıştan köledir. İnsan özelliği taşımasına rağmen, bir başkasının malıdır, yani ona bir başkası sahiptir. Erkek yaratılıştan kadından üstündür. Birinci egemen, ikincisi ise bağımlıdır. Bütün bu ifadelerden hareketle babaların yönetimi, kocaların yönetimi, erkek patronların yönetimi, siyaseti ve ekonomiyi ve birçok toplumsal kurumu yöneten erkekleri ataerki kavramıyla açıklamaktadır (Gökkaya, 2015: 63-64).

Mevcut toplumsal yapıdaki sosyalleşme sürecinde, öğrenilmiş çaresizlik bireye neleri yapması gerektiğini öğretir ve o birey genelde kadındır. Kadın toplumsal yaşam alanında, kalıp yargı ve kuralların dışına çıkmamakta, yeni bir eylem veya denemede bulunmayı aklından bile geçirmemektedir. Her şeyin olması gerektiği gibi tutum ve davranış göstererek, bir anlamda kaybetmeyi kabul etmektedir.

Genel olarak bir şeyleri sorgulamak, fikir bildirmek, mantık yürütmek gibi özelliklerin kadına ait özellikler olmadığı, hep dayatılmış ve günümüzde de dayatılmaya devam etmektedir. Kadının yaradılışı itibarıyla zayıf, narin, aciz, güçsüz bir cins olduğu ve erkeklerin korunmasına gereksinim duyduğu düşüncesi de dayatılmaktadır. Alman yazar ve filozof Arthur Schopenhaur kadınlar hakkındaki katı ve acımasız düşünceleriyle tanınmıştır. Onun ifadesi ile kadınların doğasında itaat etmek vardır (Baktemur,2019:4). Başka bir ifade ile çaresizliği öğrenen kadınların zihinlerinde, zihnin normal işleyişini bozan ve onu sınırlayan ve hatta ondaki yaratıcı yetenekleri engelleyen kalıp düşünceler vardır. Bireyi çaresizliğe sürükleyen söz konusu olan kalıp düşüncelerdir.

Öğrenilmiş çaresizliğin bir diğer ayağı da kadınların maruz kaldıkları şiddettir. Kadının, şiddeti yaşadığı (ister özel alan-isterse kamusal alan olsun) ortamdan yeterince uzaklaşamaması ya da şiddete dur diyememesi, sessiz kalmasıdır. Kadının yaşayabileceği en büyük stres kaynaklarından biri olan aile içi şiddettir (Mavili, 2014: 51-55). Şiddet önemli bir stres kaynağı olmanın ötesinde, fiziksel ve psikolojik etkileri olan bir tür travma olarak nitelendirilebilmektedir. Şiddet kesinlikle insanları ırkına, sosyal durumuna, yaşına ve gelir düzeyine göre ayırmaksızın etkilemektedir. Şiddet beraberinde kadının benlik saygısının, kendine olan güveninin ve kendiyile olan değerlilik duygularının incinmesini getirmektedir. Şiddetin derecesi arttıkça kadında benlik saygısının örselenme derecesi de artar. Bu durumda

kadın kendini ezik, çaresiz, yetersiz, aptal gibi hisseder (Mavili, 2014: 51-55). Şiddete maruz kalan kadınlarda en yoğun şekilde ortaya çıkan duygunun korku olduğunu söyleyebiliriz. Bütün başına gelenlerin “kaderi” olduğunu düşünerek boyun eğ ve bu kısır döngü içinde yaşamaya devam eder. Kadın gördüğü şiddeti bazen hak ettiğini düşünerek önce suçluluk, sonrasında ise giderek değersizlik duygularıyla baş etmek durumunda kalabilmektedir. Bu tarz duygular içinde bulunmasının kadının umutsuzluk ve çaresizlik duygularının da kronikleşmesine neden olduğunu söylemek mümkündür. Burada durumdan uzaklaşmama ve olayı kontrol edememe, şiddete maruz kalan kadının çaresizliğine de işaret etmektedir (Mavili, 2014: 51-55).

Kadının çaresizlikle tanışmasında, toplumun önemli rolü vardır. Çaresizliği öğrenmesinde toplumdaki birçok söylemler etkilidir. Her ne kadar kadın şiddetten kaçmaya çalışsa da, onu engelleyen gitmemesi için önüne set çeken “ idare et kızım, aileyi ayakta tutan kadındır, hepimiz çektik, evlilik gül bahçesi değildir, ne olursa olsun her zaman kocanın yanında yer almalısın, çocukların için “görmezlikten gel”, sen kadınsın alttan al, gelinlikle girdin kefenle çıkarsın o evden artık, kocan hata yapsa da çocuklarının babasıdır, kadın başına ne yapacaksın, analık ve eşlik senin birinci görevindir” gibi söylemler vardır. Bu gibi söylemler kadında, ne yapsam da beni kınarlar, hiçbir şey değişmez düşüncelerine dönüşecek ve çaresizlik kronik bir hal alacaktır (Mavili, 2014: 41-44).

Erkekler toplumun kendine tanıdığı ayrıcalığı her zaman kullanmaktadır. Şunu rahat söylemek gerekir ki, erkeğin tanımadığı bir sürü engeller, kadınlar için her adım başında mevcuttur. Erkeğe serbest görülen birçok şey, kadına yasaktır. Erkeğe verilen/ tanınan toplumsal hak, kadına ayıp ve hatta hata ya da suç sayılır. Toplumdaki mevcut olan bu eşitsiz durum kadınları zora sokmaktadır. Kadın tüm bu kargaşada toplumsal ve cinsel varlık olarak acı çeker. Bu nedenlerdendir ki birçok kadın erkek olarak dünya’ya gelmek istemektedir (Gökkaya,2015:65).

Kadınların genel durumuyla ilgili ünlü Amerikalı postyapısalcı filozof Judith Butler şöyle söyler; “Her durumda kadının uğradığı tacizin tek nedeni kendi “cinsiyeti” olarak gösterilmektedir. Bu cinsiyet evcil mülkiyetten bir kere çıktığı zaman doğal olarak tecavüz onun peşine düşecek ve sadece kadın bu durumdan sorumlu olacaktır” (URL-6). Bir diğer önemli yazar Emma Goldman öğrenilmiş çaresizlikle ilgili “bizler henüz, kadının bir ruhu olmadığı, erkeğin basit bir eklentisi olduğu, kendi gölgesinden korkacak kadar çok güçlü olan beyefendinin sırf rahatını sağlamak adına onun kaburgasından yaratıldığı mitini aşabilmiş değiliz” diye ifade etmektedir (URL-6).

Toplumsal yapıdaki kadının durumu ile ilgili bir takım çözüm yollarına dikkat çeken Mills’e göre; “gerçek yaradılışını ortaya koyma fırsatı bulamadığı için kadının kendi yeteneklerini ve gücünü nasıl kullanacağını bilemiyoruz. Zira bu konuda kadın hep engellenmiş, engeller kalktığı vakit, onun yaradılışının ne olduğunu görmek mümkün olacaktır. Kadınla ilgili bütün tasarımlar bir alışkanlığın ve geleneğin getirdiği bir durumdur. Toplumun koyduğu engeller kalktığında kadın bir erkek kadar başarılı olabilecektir. Önemli olan kadına özgürlük alanının/ortamının tanınmasıdır. Bu gibi imkânlar kadına verildiğinde, kadın zihinsel olarak kendini geliştirip bu alanda da başarı kazanabilecektir” (Güntöre, 2004:87). Kadınlar öğrenilmiş çaresizlik kavramının yanı sıra iş hayatında sık sık cam tavan kavramı ile karşı karşıya gelmektedir. Bu kavram kadınların iş hayatında karşılaştıkları görünmez engelleri tarif etmek için kullanılmaktadır. Bir diğer engel olarak cam tavan kavramını söyleyebiliriz. Cam tavan anlayışı birçok azınlık grupta görülse de, çoğu zaman kadınlara has bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.3. Cam Tavan

Cam tavan kavramı ilk defa 1970 yılında ABD’de ortaya çıkmıştır. Kavramın ortaya çıkması kadınların yoğun biçimde iş hayatında var olmasıyla paralellik göstermektedir. Aynı yılda 12 milyona yakın kadın iş hayatına katılmış ve iş dünyasında aynı zamanda sosyal hayatta büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır (Gül ve Oktay,2015:425). 1977 yılında Rosebeth Moss Kanter’ın yayımladığı “Şirketlerdeki Erkekler ve Kadınlar” adlı kitabıyla cam tavan kavramının ortaya çıkışında önemli rol üstlendiği söylenebilir. Kitapta, iş ortamında yaşanan cinsiyete dayalı deneyimler kavramı açıkça öne çıkarılmıştır. 1977 yılından itibaren cam tavan kavramı oldukça büyük bir popülerlik kazanmış ve bir araştırma konusu olmaya başlamıştır (İpçioğlu, Eğilmez ve Şen, 2018:688).

Kadınlar iş dünyasında ne kadar yükselmeye çalışsa da bir takım engellerle karşılaşmışlardır. Yasal düzenlemelerle ayrımcılık yasaklansa da görülmeyen engeller halen mevcuttur. Bu engellerin büyük bir kısmı cam tavan terimi ile açıklanmaktadır. Kavram 1979 yılında Ulusal Basın Kulübü’nde yapılan, Hewlett-Packard’ın iki kadın yöneticisi tarafından kullanıldığı genel kabul görülerek bir sunum ile tanıtılmıştır. Sunumda kavram kadınların kariyer sürecini betimlerken kullanılmıştır (İpçioğlu, Eğilmez ve Şen, 2018:688). 24 Mart 1986’da ilk kez cam tavan kavramı Carol Hymowitz ve Timothy D. Schellhardt tarafından

Wall Street Journal raporunda kullanılmıştır. Wall Street Journal raporunda, kadınların üst düzeye ulaşamamasının firma geleneği ve önyargılardan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Söz konusu kavram araştırmalarının odak noktasını kadın iş görenlerin üst pozisyonlara yükselme ve ücret artışları oluşturmaktadır.

Cam tavan kadınların üst düzey yönetim pozisyonlarına ulaşmada yaşadığı güçlükleri ifade etmektedir. Bu güçlükler önemli bir sorundur ve kadınların gelişmesine neden olan engelleri ifade etmektedir. Cam tavan kadınların yükselmesini bloke eden görünmez bir bariyer olarak bilinmektedir ve o kadar güçlüdür ki kadınların hiyerarşi içerisinde yukarı doğru çıkışını engellemektedir. Bu sebeple kadınlar genelde sadece dikey bir şekilde ilerlemekte yani, orta seviyeli yönetim pozisyonlarında bulunmaktadırlar (Gül ve Oktay, 2015:425-426).

1.2.4. Cam Tavan Kavramı ve Ortaya Çıkan Diğer Kavramlar

Popülerliğini günümüze kadar hala koruyan cam tavan kavramı, ekonomide nitelikli bir insanın cinsiyet veya ırk ayrımından ötürü örgütün alt kademelerinde tutulmasını açıklamaktadır. Görünmez olarak adlandırılan tavan, yukarıya çıkmayı engelleme, cam ise resmi olmayan ama aynı zamanda hissedilebilen olguyu temsil etmektedir. Engellerin saptanması ve engellerin ortadan kalkması çalışmaların hedefini oluşturmaktadır (Gül ve Oktay,2015:426).

İlk zamanlarda cam tavan sadece kadınların iş hayatında engellenmesi anlamına gelirken artık günümüzde engelliler, yaşlılar ve cinsel azınlıkları da içine alır hale gelmiştir (Gül ve Oktay, 2015:426). Başka bir ifade ile cam tavan kavramı kadınların ve azınlıkların herhangi bir kurum merdivenlerinde yukarı doğru ilerlemelerini önleyen görünmez örgütsel ve algısal engellerdir. Aynı zamanda kavram erkek meslektaşlarına kıyasla evli ve çocuklu kadınların iş hayatında daha az terfi ve ödül alabilmesi olgusunu anlatmak için kullanılmaktadır. Kısaca cinsiyet, çalışma hayatında önemli rol oynamaktadır ve ataerkil toplumlarda erkeğin üstün olduğu görüşü çalışma hayatına da yansımaktadır. Örnek vermek gerekirse; evli ve çocuk sahibi erkeğin çalışma hayatına bu durumu yansımazken, çocuk sahibi bir kadının daha fazla çocuğuyla ilgilenme zorunluluğu, çalışma hayatına uyum sağlama açısından zorluklar getirebilmektedir (Gül ve Oktay, 2015:426).

Cam tavan kavramı esasen kadınların çalışma hayatında karşı karşıya geldikleri engelleri tarif etmek için kullanılmaktadır ve bununla birlikte ortaya çıkan diğer kavramlar da vardır (Gül ve Oktay, 2015:427). Aşağıda kısaca bahsedilmiştir:

- Ters cam tavan, sağlık sektörü gibi kadın ağırlıklı sektörlerde erkeklerin kariyer yapmasını ifade etmektedir.
- Beton tavan, azınlıklara ait kadınlar daha sert ve katı engellerle karşılaşmaktadır.
- İkinci cam tavan, burada ilk engel aşılsa da, ikinci engelle karşılaşıldığı anlamına gelmektedir.
- Cam merdiven, yine kadın ağırlıklı sektörde erkeklerin kadınlara göre hızla ilerlemesini anlatır.
- Yapışkan merdiven, kurum merdivenlerinde yükselme isteği ve çabasının zorluluğunu ifade eder (Gül ve Oktay, 2015:427).

Genel olarak bütün bu yukarıda bahsedilen terimlere baktığımız zaman, kadınların çalışma hayatında sürekli kendini hissettiren ve yükselmesi önünde duran engelleri üç esas ana başlık altında toplayabiliriz. İlk olarak cinsel, etnik ve dini faktör, ikincisi ücret farkı ve son olarak aile işyeri politikalarının eksikliğidir.

Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de yönetici kadınların sayısı erkeklerle kıyasla oldukça azdır. Yukarıda bahsettiğimiz cam tavan kavramı kadınların üst düzey yöneticilik pozisyonlarına ulaşmasındaki engellerini anlatmaktadır. Bir diğer değindiğimiz öğrenilmiş çaresizlik kavramı, kadınların maruz kaldıkları şiddeti, ister özel ister kamusal alan olsun ortamdaki yeterince uzaklaşamaması, şiddete dur diyememesi ve sessiz kalmasıdır. Bu gibi kavramların önemli olduğunu ve doğrudan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile bağlantılı olduğunu açıkça ifade edebiliriz. Eğitim ve gelişmişlik, engelleri aşmada önemli faktörler olarak görülse de gelişmiş toplumlarda bile cam tavan algısının tartışılması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin var olduğunu kanıtlamaktadır.

1.2.5. Sonuç ve Değerlendirme

Birinci bölümün amacı, cinsiyet kavramının toplumsal cinsiyetten farkını ortaya koymak ve iki kavram arasındaki farkı anlatmaya çalışmak idi. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliği anlatılmak ile birlikte, kadının toplum, aile içi ve çalışma hayatındaki karşı karşıya geldiği zorluklar irdelenmeye çalışıldı. Geçmişten günümüze kadar toplum içerisinde pek çok alanda cinsiyet eşitsizliğinin yaşandığını söylemek mümkündür. Çalışma hayatına baktığımız zaman, toplumsal rollerden dolayı kadınların erkekler kıyasla daha dezavantajlı

konumda oldukları görülmektedir. Özellikle kadınların çalışma hayatına girerken toplumsal cinsiyetten dolayı karşılaştıkları sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar; en başta anne ve eş olma rolleri, ataerkil yapı, ev işleri şeklinde ifade edilebilir. Aynı zamanda kadın toplumsal cinsiyet anlayışından dolayı cam tavan, eğitim ve mesleki anlamda eşitsizlik, ücretlendirmede eşitsizlik, sosyal haklarda eşitsizlik gibi sorunlar ile karşılaşmaktadır. Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pek çok alanda eskiye göre azaldığı lakin varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. İkinci Bölümde Türkiye’de kadın istihdamı, çalışma hayatı, eğitim ve en büyük sorunlardan biri olan şiddet konusu toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkili olarak ele alınacaktır.



İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 1990 SONRASI TÜRKİYE

1980-1990 yıllarında Türkiye’de bir dizi dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümler farklı bir sürecin başlamasına vesile olmuştur. 90’lı yıllarda ciddi bir ekonomik dönüşümün işareti olarak yükselen küreselleşme, tüm dünyada etkinliğe ulaşmış ve beraberinde bir dizi başka dönüşümü de peşinden sürüklemiştir. Bu yıllarda küreselleşme sürecinin arka planında, en başta dünyadaki değişimlerin gücü, özelde ise Türkiye’de yaşanan siyasi gelişmelerin ciddi bir itici gücü olmuştur. Türkiye’de yaşanan siyasal değişimler, ekonominin yanı sıra toplumsal, kültürel değişimin ve dönüşümün de en büyük etkenini oluşturmuştur (Yerlikaya, 2020:106). Küreselleşen dünyada demokrasi anlayışının sağlıklı bir biçimde işlemesi için kadınlara tanınan hakların oldukça önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Kadınlara tanınan bu haklar, ülkelerin gelişmişlik seviyesinin de bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bölümde Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunlar, kadınlık üzerinde nasıl hâkimiyet kurulduğu, istihdam, eğitim ve kadına karşı şiddet bağlamında eşitsizlik ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1. Türk Toplumunda Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

Toplumsal cinsiyet kavramı ve kadınlık olgusunu Türk toplumunda, toplumsal kültürel dokunun genel yapısıyla birlikte ele almak gerekir. Türk toplumunda kadını ayırıştıran toplumsal cinsiyetin var olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Toplumsal cinsiyetin varlığı, toplumun yüzyıllarca oluşturduğu ve temsil ettiği kimlikle beraber okunarak anlamlı hale gelebilir (Bingöl, 2014:109-110). Bunun ışığında kadının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, erkeklerin ve toplumun geneli tarafından maruz bırakıldığı söylenebilir.

Türk toplumu kendine has bir toplumdur; içerisinde birbirine zıt çok farklı kültürler, örf ve adetler, farklı bakış açısı barındırabilmektedir. Toplumun renkliliği, kimi zaman az bilen bazen çok yanılan yönleri hem Doğululuğu hem Batılılığı, bölgeler arasındaki uçurumları, çok kültürlülüğü, kısmen reflekse benzer otomatik geleneksel tutuculuğu ya da tam tersi, olmadık derecede teslimiyetçiliği... (Bingöl, 2014:110). Bu özelliklerin hemen hemen hepsi ülke ve toplum genelinde çeşitli alanlarda yaşanan gelişmelerde belirgin etkilere sahiptir.

Örnek vermek gerekirse; dalgalanan ekonomide, sürekli değişen politikada, demokraside, eğitim anlayışında, kültürel değerlerde ve son olarak davranış kalıplarında görebiliriz (Bingöl, 2014:110). Bu toplumsal çeşitliliğin ve ayrımın içerisinde kadın nerededir? Bu soruya cevap bulabilmek için ilk önce “kadını nasıl bilirdik” ile başlamak gerekmektedir. Bu sorunun yanıtı toplumsal cinsiyet çalışmalarına değer katacak çok önemli bilgiler içermektedir.

Türk toplumuna ait mitoloji, efsane, atasözü ve eserlerimiz, kadın imgesinin geçmişten günümüze hangi konumda olduğuna dair değerli veriler sunmaktadır ve bilince yansımalarıyla şekillenmektedir (Kılıçaslan ve Işık,2016:84). Eski Türklerde kadının toplumda önemli bir rolü olduğuna ve el üstünde tutulduğuna dair inanış var olmaktadır. Örnek vermek gerekirse; Cengiz Han’a da atfedilen lakin Oğuz Han’a dair bir söylence sıklıkla dile getirilir şöyle ki: Oğuz Han yanına gelip ona “han” diye hitap edenlere eşini gösterir ve bu da benim “han’ım” diye söyler. Buradan yola çıkarak, bir kadının hanlığı erkeğin eşi olmasından ileri gelmektedir. Tarihe bakıldığında, kadın bir erkeğin soyunu devam ettirmesi için çalışan, bunu yapmadığı veya yapamadığı zamanda ikinci kadın olan veya hesap sorulacak tek kişi konumuna gelmektedir. Kısacası Türk mitolojisinde ve efsanelerde kadınlar kadınlıkları ile değil, doğurganlıkları ve annelikleri ile değerli olmuşlardır. Efsanelerde/destanlarda ve halihazırda da günümüzde soyun devamı için bir erkek çocuğun hasretle beklenme durumuna sıkça rastlanmaktadır. Bu durumda kadının, erkeğin soyunun devamını sağlayan bir aracı olarak da görüldüğünü söylersek yanılmış olmayız (Kılıçaslan ve Işık, 2016 :92-94).

Son olarak atasözlerine baktığımız zaman, genelde kadın olumsuz özellikleri ile tanımlanmaktadır. Kadınlar, cinsel isteklerini kontrol edemeyen “ersiz avrat, yularsız at” , asalak “kaşık düşmanı” güvenilir olmayan ve verilen sırları bir başkasına aktaran “kariya güvenme” vb. şekilde nitelendirilen bireylerdir (Ecevit, 2011:28). Kadınları ötekileştiren ve aşağılayan çok sayıda atasözü mevcuttur. Örneğin; “Kızın var, sızın var”, “ oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün”, “kızını dövmeyen dizini döver”, “oğlan babadan öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi” (Alpay ve Özer, 2020:1122). Erkek, atasözlerinde genellikle üstün görülmüştür. Örneğin; “erkek sel, kadın göl” , “erkek söyler, kadın dinler”, “Beş kız bir oğlanın yerini tutar mı?”, “Devlet oğul, mal tahlıl, mülk değirmen” vb. birçok atasözü bulunmaktadır (Ecevit, 2011:28). Buradan görüldüğü üzere geçmişten günümüze dek toplumumuzda var olan cinsiyetçi bakış açısından dolayı, kadın erkeğin

neredeyse tüm alanlarda gölgesinde kalmış ve sadece ona erkek çocuğu doğuran, canını veren, tüm değerlerinin üstünde tutan ama yine de erkek ile rekabetinde mağlup olandır.

2.1.1. Türkiye Cumhuriyetinin Yeni Kadını

Cumhuriyet dönemi ile birlikte, Türkler toplumun tamamını ilgilendiren köklü yeniliklere başlamıştır. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte siyasi, toplumsal yapı ve bunun yanında Türk kadınının konumu ve geleceği değişikliğe uğramıştır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'na göre, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının zeminini Cumhuriyet devrimleri oluşturmaktadır (Bingöl,2014:112). Bu devrimlerin temelinde kadınlar ile erkeklerin kamusal alana ve kalkınma sürecine dâhil oldukları görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması Türk dünyasının modernleşme sürecinde ve teşebbüsünde en üst nokta olarak değerlendirilebilir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, bu toplumda yaşayan kadınların laik ve modern bir doğrultuda yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Cumhuriyetin bu amaçlarının farklı inkılaplarla ve anayasal düzenlemelerle hayata geçirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Kadına bu süreçte pozitif ayrımcılığın tanınması da söz konusudur. Modern Türkiye'nin ilk zamanlarında "kadın" tartışma konusu olmuştur (Bingöl,2014:112). Kadına bir takım hak ve özgürlük tanınsa da bu haklar daha çok üst sınıf kadınlarca kabul ve uygulama görmüştür. Cumhuriyet ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Bütün bu çabalara rağmen Türk kadını birçok ikililikten yasal olarak kurtulmuş olsa da, tam anlamı ile özgürleşememiştir (Bingöl,2014:112).

2.2. Türkiye'de Kadın İstihdamı

İstihdam kavramı bir bireyin gelir elde etmek amacıyla çalışma eyleminde bulunması veya herhangi bir işletmenin gelir elde etmek için bünyesinde işçiler çalıştırması anlamına gelmektedir. Piyasadaki çalışma tarzları; kendi hesabına, ücretli veya yevmiyeli çalışmadır. Bu çalışma tarzlarını belli bir gelir elde etme şekli olarak söylemek mümkündür (Toksöz 2014:26). İstihdam kavramı iki şekilde ele alınmaktadır: geniş anlam ve dar anlam

Geniş anlamda istihdam, bir ülkenin sahip olduğu bütün üretim faktörlerinin (emek, sermaye, toprak ve girişimci) üretim sürecine katılmasını ifade ederken (Şentürk, 2015: 127) dar anlamda istihdam ise, üretim faktörlerinden olan emeğin, üretim sürecinde bir girdi

olarak kullanılmasını ifade etmektedir (Gündoğan, 2013:9). Kadınların, her dönemin şartlarına ve niteliklerine göre farklılık gösteren konumlarda, farklı ekonomik faaliyetlerde bulundukları görülmektedir. Sanayi Devrimi öncesinde kadınların genellikle tarım alanlarında ücretsiz olarak çalıştıkları bilinmektedir. İlk kez kadının ekonomik bir gelir karşılığında çalışmaya başlaması Sanayi Devrimi ile mümkün olmuştur. Bununla birlikte Sanayi Devrimi ilk kez ücretli kadın işgücü kavramının ortaya çıkmasına sebep olan önemli bir tarihsel gelişme olarak kabul edilmektedir. Kadının toplumda üretken ve aktif olması o toplumun ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Ekonomik ve toplumsal açıdan baktığımız zaman, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ve kadınların işgücüne katılımları ile iş hayatında aktif olarak yer almalarının kadın istihdamı açısından önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. (Karabıyık, 2012:240).

Günümüzde Türkiye’de kadın toplumsal cinsiyet determinizmden (determinizm, belirlenircilik gereklilik veya belirlenimlik evreninin işleyişinin, evrende gerçekleşen olayların çeşitli bilimsel yasalarla, belirlenmiş olduğunu ve gerçekleşmelerinin zorunlu olduğunu öne süren öğretidir) hareketle çoğu alanda toplum ve erkekler ile bir asimetri yaşamaktadır. Kadının bu orantısızlığa maruz kalmasının nedeni belki de, en başta cinsiyetinin gerektirdiği bağlamda eğitilmesi ve sosyalizasyonudur. Kadınların toplumsal hayatta karşılaştıkları eşitsizlikler kadınlık olgusundan ve toplumsal cinsiyet ayrımından kaynaklanmaktadır. (Bingöl,2014:112). Toplumsal cinsiyet ayrımı zemininde öncelikle kadının iş hayatındaki durumu ele alınabilir. Dünyada kadınların işgücüne katılım oranlarına bakıldığında 2020 yılında işgücü içerisindeki her 10 kadından yalnızca 3’ü istihdama katılabiliyor. Türkiye’nin % 29 ile dünyada en düşük işgücü katılım oranına sahip olan ülkelerden biri olduğu görülmektedir. TÜİK’in 2020 verilerine göre, Türkiye’de istihdam oranı erkeklerde %58.9 iken kadınlarda %26.3 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranına bakıldığında, kadınların oranı %14.5 iken erkekler arasındaki işsizlik oranı %12.9 olarak kayda geçmektedir (URL-7).

Tablo 2. Cinsiyete Göre İşgücü Dağılımı

Haziran 2020	Kadın	Erkek	Toplam
15 yaş ve üzeri nüfus	30milyon 926bin	31milyon400bin	62miyon 525bin
İşgücüne sahip nüfus	9milyon 718bin	20 milyon 914 bin	30 milyon 632bin

İşgücüne katılım oranı	%32	%68	%49
İstihdam oranı	%26.3	%58.9	%42.4

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de erkeklerin kadınlardan %31.4 daha fazla gelire sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kadın istihdamını etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı ücret farkının bir hayli yüksek olduğunu da burada vurgulamak gerekiyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi erkekler kadınlara göre %31.4 daha fazla gelir elde etmektedir. Bu dağılım mesleklere göre farklılıklar göstermektedir. Örnek vermek gerekirse, kendi hesabına çalışan erkeklerin yıllık ortalama esas iş geliri 29 bin 116 TL iken, kendi hesabına çalışan kadınların yıllık ortalama esas iş geliri 16 bin 425 TL. Bu durumda kendi hesabına çalışan erkeklerin kadınlara göre %77.3 daha fazla gelir elde ettiğini söylemek mümkündür (URL-7).

Tablo 3. Türkiye’de Kadın ve Erkeklerin Yıllık Ortalama Esas İş Geliri

2019	Kadın	Erkek
Ücretli çalışanlar	29 bin 968TL	36 bin 167TL
Yevmiye ile çalışanlar	9 bin 33 TL	16 bin 784 TL
Kendi hesabına çalışanlar	16 bin 425 TL	29 bin 116TL
İşverenler	80 bin 923 TL	97 bin 244TL

Kaynak: TÜİK

Ücretli çalışanların yıllık ortalama esas iş geliri erkeklerde 36 bin 167 TL iken kadınlara baktığımız zaman 29 bin 968 TL. Erkeklerin bu alanda da %20.7 daha fazla gelir elde ettiğini söyleyebiliriz. İşveren olarak çalışan erkeklerin yıllık ortalama esas iş geliri 97 bin 244 TL iken işveren kadınların yıllık ortalama esas iş geliri 80 bin 893 TL. Bu durumda işveren olarak çalışan erkeklerin, işveren olarak çalışan kadınlara göre %20.2 daha fazla ücret aldığını da vurgulamak gerekir.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) tarafından Türkiye’nin ve diğer ülkelerin iş gücündeki cinsiyet eşitsizliği incelendiğinde yıllık açıklanan verilere göre 2019 yılında Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı %34.4 olarak

gerçekleşmiştir. Türkiye kadınların işgücüne katılma oranında OECD ülkeleri arasından en son sırada yer almaktadır. Türkiye'nin ardından gelen ülkeler ise; %41.3 ile İtalya, %44.7 ile Yunanistan ve %44.7 ile Meksika'dır. OECD yayınladığı listede İzlanda'da yaşayan kadınların işgücüne %77.3 katılma oranı ile ilk sırada yer almaktadır (URL-7).

Ülkemizde kentli nüfusun geçiminde en mühim kategorinin ücretli işçilik olduğunu söylemek mümkündür. Ancak kentlerde yaşayan kadınların ücretli işlerde çalışma oranları oldukça düşük düzeyde seyretmektedir. Burada kadının emek piyasalarındaki marjinalliğinin nedenleri ise emek piyasalarının ve bu piyasalara katılan kadınların piyasa dinamiklerinden etkilenmesi olarak gösterilmektedir (Ecevit,2015:104-105). Buradaki marjinallikten, kadınların emek piyasalarındaki marjinalliği ile kadınlara parasal karşılık sağlayan, düzenli biçimsel sektör işlerine eşit olmayan ve yetersiz katılımları kast edilmektedir (Ecevit,2015:107). Dünyada ve Türkiye'de esnek çalışma biçimleri yükselişe geçerken, ülkemizde de kadınların esnek çalışma içerisinde olduğu ve istihdam edildiği görülmektedir. Ülkemizde esneklik uygulamaları özellikle kadın çalışanlar açısından taşeron ve fason üretiminin yanı sıra evden çalışma (esnek çalışma) anlamlarına da gelmektedir. Bu tarz istihdam tiplerinin oldukça yaygın bir hale geldiğini söyleyebiliriz. Örnek vermek gerekirse; dış pazara satış yapmak için maliyeti düşürmeye çalışan sanayi kuruluşlarından bazıları kadın çalışanlara ev tipi makineleri vererek onları sanayi yerine evde üretim yapmaya "evden çalışmaya" teşvik etmektedirler. Bunun neticesinde evde istihdam edilen çalışanların çoğu düşük ücretli, kayıt dışı, sigortasız ve düzensiz çalışmaktadır. Bu çalışanların büyük bir kesimi de kadınlardan oluşmaktadır (Ecevit,2015:110). Burada kadınların bu şartlarda çalışmasının en önemli nedeni; bu işlerin vasıf ve eğitim gerektirmeyen, el becerisine dayanan işler olmasıdır. (Ecevit,2012:221-223). Kadınların evden çalışmasının bir başka sebebi de; ihracata dayalı sanayileşme sürecinin yeterli seviyede işgücü talebi yaratamaması ve kadın işgücüne talebin düşük kalması, talep yönlü nedenleri oluşturmaktadır (Toksöz, 2014:20).

Cinsiyet temelli işbölümünün kadın ve erkeklerin arasındaki iş dağılımını belirlediğini de söylemek mümkündür. Bunun neticesinde kadınların ev içi üretimin baş aktörü olarak görülmesi emek piyasalarına sınırlı katılımları ile sonuçlanmaktadır. Emek piyasalarının da cinsiyet temelinde ayrıştığını açıkça ifade edebiliriz. Kadınlar, bunun sonucunda kadın mesleği olarak bilinen ve belli iş kollarına nispeten düşük statülü ve düşük ücretli işlerde yoğunlaşmaktadır (Tokol, 2013:455). Genel olarak baktığımız zaman mesleklerin sınıflandırılması iş tanımına, toplumsal cinsiyet beklentilerine dâhil edilen ataerkil kültür

normların var oluşuna göre yapılmaktadır. Bu beklentiler ataerkil normların gölgesinde şekillenmektedir. Kadınların çalışma hayatını ve bu çalışma ortamını etkileyen birçok iç içe geçmiş sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların başında aile içi şiddet gelmektedir (Tokol, 2013:454). Bir diğer sorun ise ev içi üretim faaliyetlerinin tek başına kadınlar tarafından üstlenmesi sonucu meydana gelen çifte mesaiye bağlı iş yüküdür. Eğitimi de bu sorunlar arasında saymak mümkündür (Toksöz, 2007:57-59). Özetlemek gerekirse kadın emek piyasasına katılsa bile her şekilde ev içi üretim faaliyetlerinden her zaman sorumlu tutulmaktadır.

Türkiye’de kadınları karşılıksız ev içi üretimden, erkekleri ise gelir getirici çalışmadan, sorumlu tutan cinsiyet temelli iş bölümünün yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Kadınlar emek piyasasına katılsa bile emekleri düşük değerli olarak görülmektedir. Genelde kadın emeğini küçük gören ataerkil bakış açısının var olduğunu da vurgulamak gerekiyor (Toksöz, 2014:16). Kadınlar part time ve esnek saatleri olan işleri daha kolay kabul etmektedirler; çünkü ev içi üretim yükünü çoğunlukla tek başına üstlenmektedirler. Aldıkları ücret evin temel gelir kaynağı olarak değil de ek gelir kaynağı olarak görülmektedir. Belki de bundan dolayıdır ki işten ayrılmayı kolay kabullenmektedirler. Kadınların sosyal güvenceyi şart koşmamaları, erkeklere göre daha uyumlu olmaları ve benzeri pek çok konuda daha ılımlı yaklaşımları kadın emeğini kayıt dışı sektörde ön plana çıkarmaktadır. Bütün bu gibi durumlar dikkate alındığında kadın işgücünün erkeğinkinden ucuza satın alınabildiğini söyleyebiliriz (Toksöz, 2014:16). Kadın emeğine baktığımız zaman en esas belirleyicilerinden biri hangi sektörde istihdam edildikleri ile ilgili olmalıdır. Son yıllara baktığımız zaman 2004-2016 yılları arasında istihdama katılan kadınların referans alınan yıl aralığında hangi sektörde istihdam edildiği verileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Kadın İstihdamının Sektörlere Göre Dağılımı (%)						
Yıllar	2004	2006	2008	2010	2012	2016
Tarım	51	44	42	42	39	28,7
Sanayi	16	16	15	15	1	14,9
İnşaat	1	1	1	1	1	1
Hizmetler	33	40	42	42	46	55,4

KAYNAK: TÜİK

Yukarıdaki tabloya baktığımız zaman, 2000’li yıllarda kadının tarımda istihdamı düşerken, istihdamın en düşük olduğu yıl 2016’dır. 2016 yılında hizmetler %55.4 olmuştur. İmalat ve hizmet sektöründe kadın emeğine olan talep artmıştır. Genellikle sanayide çalışan kadınlar gıda ve tekstil üzerine çalışma imkânı bulmaktadır (Toksöz ve Memiş, 2018:126-127). Kadınlar tekstil sektöründe çalışanların %30.5’ini, giyim sektörünün %48.2’sini, gıda ve içecek imalatının %21,9’unu oluşturmaktadır. Bu üç sektör kadın istihdamındaki %62’lik payı oluşturmaktadır. TÜİK’in 2006 yılında yayınladığı sanayi ve hizmet istatistiklerine göre, istihdam edilen kadın sayısı toplamda 547.956’dır. Giyim sektöründe çalışan kadın sayısı 163.373’tür. Tekstilde çalışan kadın çalışan sayısı 115.799 ve gıda ve içecek sektöründe çalışanların sayısı 59.781 olarak tespit edilmiştir. Küçük ölçekli işletmeleri de göz önüne alırsak kuşkusuz bu rakamlar daha da yüksek olacaktır (Kılıçaslan ve Işık, 2016:160). Lakin bu sektörlerde değişen üretim yapısı atölyelerde, evlerde ve ev eksenli çalışmaların da yaygınlaşması ile esnek ve sosyal güvenceden mahrum bir kadın emeğini yaratmıştır (Toksöz ve Memiş, 2018:126-127). Cinsiyet açısından istihdam edilenlerin işteki dağılımına bakıldığında, tüm oranlar kadınlara kıyasla erkeklerde yüksek kalmaktadır, lakin ücretsiz aile işçiliğinde oranın kadınlarda erkeklere nazaran daha yüksek olduğunu da vurgulamak gerekir. Bu gibi durumların kadınların gelir getirici işlerde çalışma oranını düşürmekte olduğunu söyleyebiliriz (Tokol,2013.450).

Türkiye’de üst düzey temsile baktığımız zaman kadın oranı %2.7 olarak görülmektedir. Türkiye genelindeki kadın belediye başkanı seçilme oranına bakıldığında %3.2 ile en düşük seviyeye sahip ülkelerden biridir. 10 yıl önce hazırlanan rapora göre; Türkiye kadın belediye başkanı sayısında % 0.9’dan %3.2’ye yükselmiştir (URL-8).

Türkiye Büyük millet meclisindeki kadın temsil oranı %4.6’dır (URL-9).Yıllara göre kadınların iş gücüne katılma oranlarının da düşüşe geçtiği görülmektedir. Örnek verecek olursak 1980’lerde %40 iken, 1990’da %34’den 1996’da %30’gerilemiştir (Gül ve Oktay,2015:431). Günümüze bakacak olursak; kadınların istihdam oranları 2018 yılında %29.4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda yönetici statüsünde çalışan kadınların oranı ise % 14.7’dir (URL-8). Bu kadınların birçoğu da hizmet sektöründe çalışmaktadır ve özellikle iyi bir eğitim alan kadınların devlet bünyesinde çalışmayı tercih ettiği görülmektedir. Kadın ve erkeğin zaman kullanımlarına dair veriler de önemli kabul edilmektedir. Ülkemizde ilk defa 2006 yılında uygulanan “zaman kullanımı anketlerine” (TÜİK 2006;TÜİK 2015) göre, toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkeklerin istihdama katılmalarında çok etkili olduğu

sonucu ortaya çıkmaktadır. Ataerkil kültür normlarının kendilerine biçtiği roller gereği kadınlar, zamanlarının çoğunu görünmeyen ve de karşılıksız olan ev içi üretime ayırmaktadır. Erkeklerin ise tam tersi zamanlarının büyük bir kısmını gelir getirici faaliyetlerde geçirmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak Türkiye’de kadın istihdamının genel özelliklerine bakıldığında, çoğu kadının ev içi üretiminde olması ve anne olması sebebiyle çalışma hayatına katılamadığı görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü ve kayıt dışı istihdamın yaygınlığını da söylemek gerekmektedir (Dedeoğlu, 2017:220-225). Çoğu bölgelerde çalışan kadınların tarımsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak yer aldığı görülmektedir. Göçle beraber artan kentsel nüfus bileşenlerinden kadınların enformel sektörde yaygınlığı dikkat çekici hale gelmiştir. 2000’li yıllarda Türkiye’de yaşanan ekonomik krizler, kentsel işsizlik oranının özellikle kadınlar için hızlı yükseldiğini göstermektedir (Dedeoğlu, 2017:220-225). Ülkemizde yaşayan kadınların iş hayatındaki zayıflıklarının, toplumsal cinsiyet eşitliği çabalarına engel olan önemli sorunlardan olduğunu söyleyebiliriz. Kadınlar bazı durumlarda ekonomik açıdan da güçsüz kalabilmektedir ve bundan dolayı kendilerine yapılan haksız uygulamalar karşısında çaresiz kaldıkları görülmektedir (Kılıçaslan ve Işık,2016:168-169). Türkiye’nin kadın istihdamında daha çok ataerkil bir yapı sergilediğini ve bu yapı içinde kadının esas rolünün eş ve annelik olduğunu da söylemek mümkündür (Dedeoğlu, 2017:220-225).

Son yıllarda Türkiye’deki kadınlar işgücüne katılımlarını artırarak görünür olmaya başlamışlardır. Karşılaştıkları her türlü engele rağmen uzun sayılmayacak bir tarihsel süreçte önemli adımlar attıklarını söylemek mümkündür. 1980-1990’lı yıllardan sonra çalışma hayatında erkeklere atfedilen rollerde kadınların da çalışmaya başladığını söylemek mümkündür (Önder,2013:41). Eğitim, kadınların iş istihdam oranlarında belirleyici bir etkiye sahiptir. Eğitim durumuna göre TÜİK’in açıkladığı yıllık ortalama esas iş gelirlerine bakıldığında eğitim seviyesi düştükçe erkeklerin işgücüne katılımında bir düşüş kayıt edilmemiştir. Ancak kadınların katılımının büyük ölçüde düştüğü görülmektedir. Kadınların ve erkeklerin eğitim seviyelerinin artması iş istihdam oranlarının da artmasına sebep olmaktadır.

2.3 Eğitim ve Kadın

Okula gitme, zorunlu olarak kadının güçlendirilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Murphey-Graham.

Günümüz Türkiye'sinde kadının konumunu belirleyen unsurları incelerken, eğitim gibi önemli bir yere değinmeden geçmemek gerekmektedir. Türkiye'de eğitimin yasal çerçevesi açısından ilköğretim zorunlu, diğer eğitim aşamalarının ise başarıya göre değerlendirilmektedir. 1982 Anayasası / md.42'de eğitimi sosyal ve ekonomik esas insan hakkı olarak ele almaktadır. Bu madde tüm vatandaşlar için kız ve erkek farketmeksizin, eğitimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğunu hükme bağlamaktadır (Tan, 2000:25). Öğrenim ve öğretim bir birey açısından hak olarak tanımlanırken, devlet açısından ise başta gelen en önemli görevlerden biri olarak sayılmıştır. Bu sebepten dolayı, devlete eşitliği sağlama imkânı ve eğitim hakkını sağlamaya yönelik tedbirler alma vazifesini yüklemiştir.

Küçüklerin okula devamının sağlanması ve ihtiyaç duyulursa kanuni temsilcilere okula devamının sağlanması için zorlanması yetkisi tanınmaktadır (T.C. Anayasa md.42 gerekçesi). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanuna baktığımızda ise, eğitim kurumlarının cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkese açık olması, erkek ve kadın farketmeksizin herkese fırsat eşitliği sağlanması, imkân ve zorluklara göre bazı okulların karma, bazılarının ise kız-erkek öğrencilere ayrılması ilkesinin benimsendiğini söylemek mümkündür (Tan, 2000:25). Türkiye'nin (CEDAW, Pekin Eylem Planı, Çocuk Hakları Sözleşmesi) sözleşmeler kapsamında kadınların eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlayacak tüm fırsat ve önlemleri alması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine göre Türkiye yetişkin okuryazarlık oranlarında 152 ülke içinde 111'inci sıradadır. Türkiye (Human Development Index) İnsani Gelişmişlik Endeksi sıralamasında ise 177 ülke içerisinde 84. sırada yer almaktadır. Eğitimin büyük ağırlık taşıdığı bu endeks değerlerinde ülkeyi aşağıya çeken olgulardan birisinin cinsiyet eşitsizliği olduğunu söyleyebiliriz (Kılıçaslan ve Işık,2016:171). 4-15 Eylül 1995'te Türkiye, Pekin'de yapılan IV. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen belgeleri (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı) şüphe etmeksizin imzalamıştır. Bu deklarasyonda öncelikle kadının

güçlendirilmesi ve ilerlemesi için harekete geçirilecek 12 kritik ve esas alan belirlenmiştir. Kritik alanlardan biri de “kadın ve eğitim”dir. Türkiye’ye ait deklarasyonun öncesine ve sonrasına bakıldığında; 90’lı yıllar itibarıyla kadınların %28’inin, 2000 yıllarda ise %19,4’ünün okuryazar olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde erkeklere baktığımız zaman bu oran %6,1’dir. 20 yaş üzeri yaştaki nüfusu kapsayan yetişkin okuryazarlık oranı 2006 yılında kadınlarda %80,4 iken, erkeklerde %96’dır. Kısaca, okuryazar olmayan 100 erkeğe müteakib 309 kadın bulunmaktadır (Kılıçaslan ve Işık,2016:171). Türkiye’de ilköğretimde eğitim alan kız çocuğu %47,7 iken bu oranın yükseköğretimde %42,8’e düştüğü görülmektedir (Gül ve Oktay,2015:430).

Yukarıda verilen bilgilere bakılırsa veriler istenen oranda olmasa da yıllar içerisinde ilerleme kaydedildiğini söylemek mümkündür. 1997 yılında temel eğitim zorunlu ve kesintisiz bir şekilde 8 yıla çıkarılmıştır ve bu kız çocuklarının okullaşma oranının yükselmesine neden olmuştur (Kılıçaslan ve Işık,2016:172). Türkiye’de kadınlar üzerinde etkisi olan din ağırlıklı eğitime değinmekte fayda var. Siyasi partiler halka yakın görünmek adına dini kullanmaya başlamışlardır. Eğilimin eğitim sistemi üzerinde etkisinin artması ile kız çocukları kuran kursları ve imam hatip okullarına gönderilerek din eğitimine yönlendirilmiştir (Kılıçaslan ve Işık,2016:172). 1986’dan 1996’ya kadarki dönemde imam hatip okullarına giden kız öğrencilerin sayılarındaki artış erkek öğrencilerin sayılarındaki artışın çok üstünde olmuştur. Örnek vermek gerekirse; kız öğrenci oranı %8.1’den %23’e; erkek öğrencide bu oran ise %18’den %19’a çıkmıştır. Yani baktığımız zaman, erkeklerde %1’lik, kadınlarda ise %15’lik artış olduğunu açıkça ifade edebiliriz. 2000 yılında da bu durumun pek farklı olmadığını söyleyebiliriz. Enteresan olan durum ise şu ki, imam hatip meslek okulu olmasına rağmen, bu okulun diploması ile kız çocuklarının sahip olacakları bir meslek yoktur. Bu çelişkiye rağmen, imam hatip okullarında kız öğrenci sayısının artması, ülkede çok geniş bir kesimin eğitim ile kız çocuklarına meslek kazandırmayı amaçlamadıklarını apaçık göstermektedir (Kılıçaslan ve Işık,2016:172-173).

Kadının güçlenebilmesinin yolu eğitimden geçmektedir. Eğitim, insana bilgi ve özgüven sağlayıp, bunun yanında toplumsal cinsiyet hakkında bilinçlendirebiliyorsa, kadının güçlenmesine büyük katkı sağlayabilir. Kadını doğru bilinçlendiremeyen eğitim sistemi, kadınlarda özgüven yaratsa bile, kendini evine ait olduğunu düşünüp, kazanç sağlamayı istemek yerine kendini toplumsal faaliyetlerin dışında bırakmayı tercih edebilir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet bilincini sağlayabilen eğitim, kadının güçlendirilmesine de büyük etken

olmaktadır. Aynı zamanda kadının güçlendirilmesinde, içinde bulunduğu sosyokültürel yapının da ne kadar önemli olduğu unutulmamalıdır (Kılıçaslan ve Işık,2016:173).

2012 yılında Türkiye’de 4+4+4 bilinen eğitim sistemine geçilmiştir ve toplam eğitim süresi böylece 12 yıla çıkarılmıştır. Son 50 yılın eğitim politikalarına baktığımız zaman genel olarak toplumsal muhafazakârlaşmayı tahkim etmek gayretinin hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Bu gayretin merkezinde kadınlar bulunmaktadır. Kadın kimdir? sorusuna cevap verecek olursak; kadın bir sonraki nesli yetiştirecek olan “kültür taşıyıcısıdır”. Buradaki vurguladığımız muhafazakârlaşma doğrudan kadına yöneliktir ve onun ataerkil toplumdaki geleneksel rolünü pekiştirmektedir. Dolayısıyla kadınların, küçük yaşta dini ideoloji ile eğitilerek ataerkil dünya görüşünü benimsemelerinin hedeflendiğini söylemek mümkündür. Burada erkeklerin kadınlara geleneksel rolleri dayatmaları da söz konusudur. Bunun yanı sıra kadınların bu rolleri içselleştirmeleri ve dini bakış açısıyla bir nevi kutsallaştırmaları da en önemli olgudur (Kılıçaslan ve Işık,2016:175). Bu olgular sonucunda kadınlar eğitim alanında birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardır.

Bu sorunlardan birisi de başörtüsü yasağıdır. Başörtüsü yasağı Türkiye’de eğitim alanında kadınların yaşadığı en bariz eşitsizlik örneği olabilir. Başörtüsü yasağı 23 Şubat 1998 yılında, zamanın İstanbul Üniversitesi Rektörü’nün başörtüsünü yasaklayan genelgesiyle başlamıştır. Bu dönemde başörtülü kadın öğrenci sayısı binlerle ifade edilmektedir. Okula gelen öğrenciler güvenlik ekipleri tarafından başörtülü bir şekilde okula alınmayacaklarını, ancak başörtüsünü açan kişilerin eğitimine devam edebileceği şeklinde uyarı ile karşılaşmışlardır. Bunun sonucunda, öğrencilerin kimisi, peruk takarak, kimisi de maddi imkânlarını kullanarak yurtdışında eğitimine devam etmiştir. Başörtüsünü çıkarmak istemeyen öğrenciler de, eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmışlardır (URL-14). 2002 yılında başörtüsü hala hassas bir konu idi. AK Parti’nin iktidara gelmesiyle uygulamada bazı yumuşamalar olsa da yasak tamamen kaldırılmamıştı. 2007’ de YÖK başkanlığındaki değişimler ile birlikte başörtülü öğrencilerin üniversitelere girmelerine imkân doğdu. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 1 Ekim 2013 yılında açıkladığı demokratikleşme paketi ile birlikte kılık kıyafet yönetmeliğinin 5. maddesinde yapılan düzenleme ile engelleyici hükümler kaldırılmıştır (URL-14).

Günümüzde eğitimin ülkemizde daha eşitlikçi bir hale gelmekte olduğunu ancak hala bazı sorunların da var olduğunu söyleyebiliriz. Bu sorunlar arasında okula başlamada veya okul terk olaylarında kız çocukları aleyhine davranışların görülmesi, çoğu kız çocuğunun evde ders çalışmak istediğinde kardeşlerine bakması ya da annesine yardım etmek zorunda

olması, okullardaki öğretmenlerin veya yöneticilerin çoğunlukla erkek olması v.b durumlardır.

2.3.1 Kadın İçin Eğitim Neden Önemli?

Kadın için eğitim neden önemli? Bu soruya cevap vermeden önce eğitim nedir sorusuna cevap vermekte fayda vardır. Eğitim; belli bir bilim dalında, belli bir konuda bilgi ve beceri kazandırma, yetiştirme ve geliştirme işi olup, yeni kuşakların toplum yaşamında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları edinmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etmektir (URL-10). Burada bu eğitimi verirken, okulun uygun davranış biçimlerini ve kültürel benimsetme işlevi, toplumsal cinsiyet içerikli iletiler taşımaktadır. Bu yüzden okulların hangi düzeyde olursa olsun kız ve erkek çocuklara, kadın ve erkekler hakkındaki kalıpyargı ve sınırlayıcı görüşlerin taşıyıcısı olduğunu söylemek mümkündür (Tan, 2000:25-26). Toplumsal güç ilişkilerinde kadınlar ile erkek arasındaki ilişkiye baktığımızda kadınların bu ilişkilerin alt kesiminde kaldıkları görülmektedir. Eğitimin kadınları alt basamaklarda tutacak şekilde düzenlenmesinin ve gerçekleştirilmesinin ataerkil yapının yeniden üretilmesine hizmet etmeye devam ettiği görülmektedir. Eğitim içinde bulundurduğu cinsiyetçi kalıp yargıların yanında kadınların kendilerini güçlü kılmalarını sağlayacak ortamı da içerisinde barındırmaktadır. Eğitim sosyolojisi ise bizlere, okulların birçok konuda olduğu gibi cinsler arasında da çelişkisiz mesajlar iletmediğini göstermektedir. Diğer yandan şu bir gerçektir ki çocukların okuldaki öğretilen bütün öğretileri olduğu gibi almadıkları bilinmektedir (Tan, 2000:26).

Uluslararası kadının eğitimi, insani gelişmeyi ölçmeye yarayan temel göstergelerden biri olarak görülmektedir. Milletler arasında insani gelişmeleri belirlemede kullanılan toplumsal cinsiyet gelişme endeksi (GDI) eşitsizlik göstergeleri arasında kadın ve erkekler için yetişkin okuryazarlık oranı ile orta ve yükseköğretimde okullaşma oranlarını almaktadır. Dünya çapında bütün uluslarda kadının toplumdaki yerini güçlendirmek için birçok konferanslar düzenlendiğini görmek mümkündür (Tan, 2000:26). Örnek verecek olursak; Kahire’de 1994 yılında yapılan Nüfus ve Kalkınma Konferansı, Kopenhag’da 1995 yılında yapılan Dünya Toplumsal Kalkınma Zirvesi ve Pekin’de 1995 yılında yapılan Pekin Konferansı. Türkiye’de ise kadınların toplum içindeki konumlarının güçlenmesi, eşit imkânlardan yararlanmaları vb. haklardan yararlanmaları için beş yıllık kalkınma planı hazırlanmış olup bu kalkınma planının eğitim ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu

kalkınma planının başlıca üç politikasında ise kadınların okuryazar oranının artırılması, eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, toplumda oluşan ön yargıların ortadan kaldırılması için yaygın eğitimin yanında yazılı ve görsel imkânlardan faydalanmalarının hedeflendiği görülmektedir (Tan, 2000:26-28).

Hedeflenen bu politikaların doğru şekilde uygulandığında etkilerini görmek mümkündür. Doğru verilen eğitimin kadınların ilgilerini ve isteklerini özel yaşama çevirmelerine, geleneksel kadın ortamlarından farklı ortamlara özgürce hareket etmelerine ve iş gücüne katılmalarına imkân sağladığı görülmektedir. Bununla kalmayıp eğitilmiş kadınların evlilik yaşlarının değiştiği, aile başına çocuk oranlarının değiştiği, daha bilinçli oldukları için sağlıklı beslendikleri, sağlıklı ve eğitilmiş çocuk yetiştirme oranlarının arttığı görülmektedir (Tan,2000:27-29). Eğitimin kadınların hayatına olumlu etkilerini istatistiksel verilerle de baktığımızda, en az ortaokul mezunu olan kadınların evlilik yaşı ortalaması 23,5' iken eğitimi olmayan kadınların yaş ortalamasının 17 olduğu görülmektedir. Kadınların eğitilmiş veya eğitimsiz olmalarının etkileri çocuk ölüm oranları ile iş istihdamlarında da görülmektedir. İlkokulu bitirmemiş kadınların beş yaş altı çocuk ölüm oranı binde 73' iken ilkokulu bitirmiş kadınların beş yaş altı çocuk ölüm oranının ise binde 44'e düştüğü net bir şekilde görülmektedir. İş gücünde ise lise seviyesinin altında eğitim alan kadınlar ile erkeklerin iş gücüne katılımlarının farkı %30 iken, üniversite mezunlarında bu farkın %10'a kadar düştüğü görülmektedir (Tan,2000:29). Türkiye'de eğitilmiş kadınların aile içindeki statülerinde eğitimsiz kadınlara kıyasla büyük farklar görülmektedir. Kadınların eğitilmiş ve bilinçli olmasının yetiştirdikleri gelecek kuşakların da çeşitlenmesinin ve yaygınlaşmasının önünü açtığını görmek mümkündür. Sadece yetiştirdikleri nesiller ile kalmayıp bilgilerini etrafındaki insanlara komşularına, akrabalarına, iletişim halinde bulundukları kişilere yaymaları eğitimin etkisini daha da çoğaltmaktadır. Kadın ve erkeklere verilen eğitimdeki eksiklerin çıkardığı sorunlardan birisi olan şiddet sorunu bir sonraki başlıkta ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır (Tan, 2000:30).

2.4 Kadın ve Bitmeyen Şiddet Sorunu

Kadına yönelik uygulanan şiddet sadece Türkiye'nin değil bütün ülkelerin sorunu haline gelmiş ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde, çok önemli sorun alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddetin etkisi ve yaygınlığı son yıllarda giderek çok daha fazla anlaşılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına şiddet kadının hem

fiziksel hem psikolojik hem de maddi zarar görme ihtimali olan, yaşamış olduğu ortamda haklarının bilerek ihlal edildiği davranışların tümüdür. Bu davranışlar hayatın her yerinde erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurmasına ve şiddetin kaynağını oluşturmaya neden olmaktadır. Kadınlara uygulanan şiddetin türlerine bakacak olursak bunları fiziksel, cinsel, sözel, duygusal ve ekonomik şiddet olarak sıralayabiliriz. Bu şiddet türlerini açacak olursak fiziksel şiddet: vurma, yumruklama itme; cinsel şiddet: tecavüz, taciz istenmeyen cinsel davranış; sözel şiddet: emir verme, hakaret etme, küçümseme; duygusal şiddet: baskı uygulama, tehdit etme, küsme; ekonomik şiddet: para vermemek, çalışmaya zorlama, borçlanmaya zorlamak şeklinde ifade edilebilir (URL-11). Kadınlara uygulanan şiddet ile yaşam, özgürlük, güvenlik, fiziksel ve duygusal hakları gibi doğuştan sahip olduğu haklar yok sayılmaktadır. Kadınlara uygulanan şiddetin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- kültürel sebepler,
- eşler arasında yaşanan sorunlar ve bu sorunların çözüme ulaşamaması,
- kadının ekonomik açıdan erkeğe bağlı olması,
- kadının iş gücüne ulaşmada yaşadığı sorunlar,
- kadının siyasete katılımda yaşadığı sorunlar (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,2016:4-13).

Bu nedenlere ek olarak şiddete sebep olan diğer nedenler ise şöyle ifade edilebilir; erkeğin eşine ihanet ediyor olması, erkeğin eşi ile vakit geçirmekten çok dışarıda vakit geçirmek istemesi, erkeğin (alkol, kumar) gibi kötü alışkanlıkları kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin artmasını sağlayan; kadınların şiddete karşı durması, tepki göstermesi, şiddet uygulayan kişiden ayrılmak istemesi gibi nedenleri de gösterebiliriz (Yazıcı ve Şahbaz,2020:132). Yukarıda sıraladığımız şiddet türlerine sokakta, işyerinde, okulda yani hayatın her alanında rastlanılmakta olduğunu söylemek mümkündür. En çarpıcı olan ise toplumdaki en güvenilir yapı olarak düşünülen ailenin kadının şiddete maruz kaldığı özel alan olmasıdır. Bu özel alanda kadına yönelik uygulanan şiddet, kadının özgürlüğünün ve haklarının ihlal edilmesi, erkek ile arasındaki oluşan eşitsizliğin sonucu olarak halk sağlığı problemi ve toplumsal sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Aile içerisinde gerçekleşen bu şiddet çoğu zaman gizli tutulduğu için tespiti imkânsız hale gelmektedir. Kadınların sosyal ve ekonomik statülerinin düşük olması aile

içerisinde karar alma süreçlerinin de etkilemektedir. Erkekler ile kadınlar arasındaki var olan eşitsizliğin, kadınları şiddete karşı zayıf hale getirdiği görülmektedir (Yumuş, 2011:82-83).

Kadına yönelik aile içi şiddeti açıklayan feminist kuramlara göre, toplum erkek egemen bir yapılanma göstermektedir. Ailede kadına yönelik şiddetin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı bu yapının bir sonucu olduğu ve bu yapıdan destek alındığı ortaya konulmaktadır. Ataerkil sistemlerde; erkeğin ekonomik, politik ve sosyal kurumlarda ayrıcalıklı olması kadınlar üzerinde egemen konumlarını devam ettirmelerini sağlamaktadır. Ataerkil düşünce kadının yönetilmesini, kontrol edilmesini ve erkeğin kadın üzerindeki egemenliğini içermektedir. Ailede erkek egemen bir sistemde kadına yönelik aile içi şiddetin gizli kalması şiddetin devamlılığını da kolaylaştırmaktadır. Aile içi şiddeti tetikleyen, yalnızca aile içi ilişkileri değil, aynı zamanda toplumsal yapı içerisinde kadını eşitsizliğe uğratan ve erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan kaynaklanmaktadır. Kadına yönelik şiddeti besleyen faktörlerin ise erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti ve toplumsal normlardan kaynaklanan üstünlük olduğu görülmektedir (Yumuş, 2011:82-83).

2.4.1 Türkiye’de Şiddetin Boyutları

2008 yılında Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması’na (TNSA) göre; çalışmaya katılan kadınların %24.7’sinin kadının kocasına karşılık vermesi, parayı gereksiz yere harcaması, çocuklarının bakımını ihmal etmesi gibi durumlardan en az birinin gerçekleşmesinin, kocanın karısını dövmesi için haklı gerekçe oluşturacağını belirtmişlerdir. Doğu’da bu oranın %39.5, Batı’da %18.3, lise ve üzeri eğitim görmüş kadınlarda %5.3, ilkokulu bitirmemişlerde %46.9, refah düzeyi en yüksek olanlarda %7.1, en düşük olanlarda ise %42.9 olduğu tespit edilmiştir (Başar ve Demirci, 2015:46). Türkiye genelinde, TNSA 2008’den bu yana geçen sürede ise, fiziksel şiddet yaşanmasına ilişkin en az bir nedeni kabul eden kadınların oranı yüzde 25’ten yüzde 13’e düşmüştür. İstanbul’da 116 çift üzerinde yapılan araştırmaya göre kadınların %44’ünün eşi tarafından en az bir kere şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Eşine şiddet uygulayan erkeklerin şiddet nedeni araştırıldığında çoğunluğun “söz dinlememe” olarak ifade edildiği tespit edilmiştir. Kadınlar üzerinde yapılan araştırma da ise %55’i kadınların şiddeti hak edeceği durumlar olabileceğini belirtmişlerdir. Yapılan başka bir araştırma da ise kadınların eşlerinden izinsiz bir yere gittikleri ve geleneksel görevlerini yerine getirmediklerinden dolayı şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Başar ve Demirci, 2015:45-46).

Türkiye’de yapılan kadına yönelik aile içi şiddet araştırmalarına göre; Türkiye genelinde eşinden hayatı boyunca bir kez şiddet görmüş kadınların oranı %35 olarak tespit edilmiştir. Aynı çalışmada istemediği zamanlarda cinsel ilişkiye zorlanan kadınların oranı %14 olarak tespit edilmiştir. Cinsel şiddete maruz kalan kadınların %67’sinin ise fiziksel şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. Türkiye’nin Batı ve Doğu kesimlerinde yaşayan kadınlara gelir getiren bir iş yapmak ve bu işte çalışmak istesenz eşiniz sizi engeller mi? diye sorulduğunda Batı’da yaşayan kadınların %36’sı evet engeller şeklinde cevap verirken Doğu’da bu oran %52’ ye çıkmıştır.

Türkiye’de 2007 yılında 23 ilde KAMER tarafından yapılan bir araştırmaya göre; bu araştırmada görüşülenlerin %64’ü erkeklerin eşlerine fiziksel şiddet uygulamasını doğru bulmuştur. Kadınların ise %35.1’ i uygulanan fiziksel şiddeti hak eden davranışlarda bulunduklarını ifade etmişlerdir. Kadınlara uygulanan fiziksel şiddet haklı sayılabilmekte ve çoğu zaman sorunu çözmek için bir araç olarak kullanılmaktadır. İnsanlar üzerinde oluşan geleneksel rol, kadınlara uygulanan şiddetin yaygınlaşmasına neden olmakta ve şiddete maruz kalan kadınların yardım almalarını güçleştirmektedir (Başar ve Demirci, 2015:45-46). Türkiye’de aile içinde yaşanan sorunlar “kol kırılır yen içinde kalır” anlayışından ve mahrem sayılmasından dolayı şiddete maruz kalan kadınlar sorunlarını en yakın oldukları kişilere bile anlatamamaktadır, anlatıldığında ise aile birliğinin devam etmesi için sessiz kalması gerektiği söylenmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre eşlerinden fiziksel şiddet gören kadınların oranının %22 olduğu ve fiziksel şiddet gören kadınların %45’inin ise hiçbir şey yapmadığı saptanmıştır.

1994 yılında Türkiye’de Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 5 bölge 4287 (3112’si kadın) evde yapmış olduğu araştırmada; kadınların %29.59’unun dayak yediği, %52,47’sinin sözlü şiddet gördüğü, erkeklerin %34,04’ünün ise eşlerine fiziksel şiddet uyguladıkları saptanmıştır. Aile Araştırma kurumunun 18 ilde 6480 bireyle yüz yüze görüşülerek yaptığı bir araştırma da ise; eşiyle tartışan kadınların %18’inin eşlerinden fiziksel şiddet gördükleri tespit edilmiştir (Başar ve Demirci, 2015:46-47). Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı’na başvuran 4000’nin üzerindeki kadının %1,3’ünün ilk çocuklarına hamileyken, %45,8’inin balayı döneminin sonunda, %9.9’unun doğumdan sonra şiddete maruz kaldıkları saptanmıştır. Kadınların eşlerinden şiddet gördükleri ilk yıllarda eşlerinin düzeleceğini düşündükleri için ayrılmadıkları daha sonra ayrılmak istediklerinde ise ekonomik nedenler, korku, çevre baskısı gibi nedenler yüzünden eşlerini terk edemedikleri ta ki şiddet çocuklarını da kapsadığı zaman eşlerinden ayrılmak için yardım aramaya karar

verdikleri belirlenmiştir. Araştırma Kurumu ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın yaptığı araştırmalara göre kadına uygulanan fiziksel şiddetin yani dayanın terbiye olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Bazı çalışmalarda şiddetin sebepleri olarak; çocuğun ailedeki şiddet davranışını rol model olarak algılaması, şiddetin kuşaklar arasında da devam etmesi, çocuğun eğitiminde fiziksel şiddetin uygulanmasının kabul görmesi gösterilmektedir (Başar ve Demirci, 2015:47). Kadınlara yapılan fiziksel şiddet araştırıldığında kırsal alanda yaşayan kadınların %32'sinin, kentlerde yaşayanların %36'sının şiddete maruz kaldığı, kadınların %47'sinin gördüğü fiziksel şiddet yüzünden fiziksel zarar gördükleri, zarar görenlerin 1/4'ünün hastaneye ya da doktora başvuruda bulunduğu saptanmıştır. Türkiye de 2008 yılında Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan kadına yönelik aile içi şiddet ile ilgili araştırmada ülke genelinde kadınların yaşamlarının herhangi bir zamanında fiziksel şiddete maruz kalanların oranının %39 olduğu, eşlerinden cinsel şiddet görenlerin oranının %15 olduğu görülmektedir. Ülke genelinde yapılan araştırmada kadınların 15 yaşından önce cinsel istismara uğrayanların oranının %7, 15 yaş üstü kadınların %18'inin eşi veya birlikte olduğu kişiler dışındakilerden fiziksel şiddet görmesi araştırmanın en çarpıcı sonucu olarak belirtilmiştir. 2013 yılında Türkiye'de 7 ilde 3500 kişi üzerinde yapılan çalışmada; kadınlara uygulanan eş şiddetinin oranı %50.1 olarak, aile içi şiddete maruz kalanların oranı ise %28,8 olarak tespit edilmiştir (Başar ve Demirci, 2015:47 -49).

Kısaca toparlayacak olursak, ülkemizde şiddet ciddi boyutlarda kadınlara ve bunun beraberinde topluma zarar veren önemli bir sosyal problemdir. Şiddete karşı tutum ve davranışlar diğer toplumlarla benzer özellikler göstermektedir. 21. Yüzyılda kadına yönelik şiddet Türkiye'de maalesef azalmamakta hatta daha da artarak devam etmektedir. Ataerkil toplumsal yapıya sahip olan ülkemizde, geleneksel şiddet biçimlerinin beraberinde kadına yönelik şiddetin bazı yeni biçimler alarak güçlenmekte olduğunu söyleyebiliriz. Ancak buna rağmen bu konuda hala bir ilerleme sağlanamamaktadır. Türkiye'de aile içi şiddetin yaygın olduğu görülmektedir. Kadınlar aile içi şiddete maruz kalıp her hangi bir çıkış yolu bulamamaktadırlar. Şiddeti önlemek ve çözmek için devlete, sivil toplum kuruluşlarına, yasal düzenlemeleri yapan yüksek mercilere, emniyete ve en başta erkekler olmak üzere tüm bireylere önemli görevler düşmektedir. Şiddetin, öğrenilen bir davranış biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bunun ortadan kalkması için yapılacak çok iş vardır. Ailelerdeki, bireylerdeki ve toplumdaki şiddeti önlemek için eğitim yoluyla bilinçlendirmek gerekmektedir. Kadınlara uygulanan şiddetin normal karşılanmaması ve bir terbiye aracı

olarak kullanılmaması gerektiğini bireylere öğretmek büyük önem taşımaktadır. Bu da eğitimin ve bilinçlenmenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Toplumda şiddeti engellemek için toplumda yaşayan bireyleri ve aileleri eğitim aracılığıyla bilgilendirmek gerekmektedir. Özellikle kadınlara şiddetin, bir terbiye aracı olarak kullanılmaması gerektiğini, kesinlikle doğal karşılanmaması gerektiğini öğretmek gerekmektedir. Bu da eğitimden ve bilinçlenmeden geçmektedir (Başar ve Demirci, 2015:49-50).

2.4.2 1990 Sonrası Kadına Yönelik Şiddete Karşı Kurumsallaşma

1980’li yıllarda başlayan kampanyalar, 1990’lı yıllarda kadına yönelik şiddeti engellemek için kurumsallaşma çabalarının temellerini oluşturmaktadır. 1980 yılında kadın hareketinin ivme kazanması ile kadınların bakış açısı ve kendi kurumlarını oluşturdukları görülmektedir. Kadına yönelik ilk kurumsallaşma çabası şiddetle mücadele kapsamında ortaya çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddet meselesinin kurumsallaşmasının temel faktörlerden biri de feministlerin bu konuyu devamlı gündemde tutması olarak gösterilmektedir (Kılıçaslan ve Işık,2016:226). Diğer önemli faktör ise kadınların kendi mücadelelerini devam ettirebilmek için kendi kurumlarını, kendi dayanışma merkezlerini ve sığınma evlerini kurma istekleridir. Kadınlar amaçlarına ulaşmak için mecburen ikili bir kurumsallaşmaya gitmişlerdir. İkili kurumsallaşmayı tanımlayacak olursak eğer; sığınaklar, bağımsız dayanışma merkezleri ve kadın hareketinin elinde kalması için esnek yapılardan bu kurumların sahibi olan tüzel kişilikli yapılara dönüşmek olarak tanımlanabilir (Kılıçaslan ve Işık,2016:226-229).

Kurumsallaşma cabasına iyi bir örnek 1990 yılında kurulan “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı” dır. Birlikteliğin sağlanması için başlatılan “dayağa hayır” kampanyası ile bu sorunun çözümü niteliğinde bir kurumsallaşma çabasına, ayrıca kadın danışma merkezleri ve kadın sığınaklarının kurulması için harekete geçilmiştir. Yerel yönetimlerin bu tip kurumlara mesafeli davranmalarının (yabancı olmaları) yaşanacak sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Örnek olarak Mor Çatı Kadın Sığınağı kurulurken Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen ile Şişli Belediye Başkanı Fatma Girik ile yaşanan sorunları verebiliriz. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 1990 yılında kurulmasına rağmen 1995 yılında açılmıştır. Diğer şehirlerde de bu vakıflar kurulmuştur ancak maddi imkânsızlıklardan dolayı kapatılmıştır. Mor Çatı öncülüğünde 1998 yılında 1’inci kadın sığınakları kurultayı toplanarak kadına yönelik şiddete karşı kurumların ve kadın

örgütlerinin haberleşme ve bilgi aktarım ağı kurulması amaçlanmıştır (Kerestecioğlu ve Kaşker,2005:266-267).

Kadın hareketleri içinde kurumsallaşmaya örnek verecek olursak eğer 1997 yılın kurulan ‘KA-DER’(Kadın Adayları Destekleme Derneği)’i gösterebiliriz. Bu kurumun amacını açıklayacak olursak KA-DER; toplumdaki erkek egemenliğine ve kadın sorunlarına karşı duyarlılığı artırmak, kadınlık bilincini artırmak, yasaların ve uygulamaların değişmesini sağlamak, eşitlik politikalarının uygulanmasını sağlamak, pozitif ayrımcılık gibi özel önlemlerin anayasa ve tüzüklere alınmasını sağlamak, kadınların siyasete teşvik edilmesi, görünür kılınmaları şeklinde tanımlanmaktadır (URL-12). 1980 ile 1996 yılları arasında kadınlar tarafından kurulan diğer bir kurum ise Uçan Süpürge'dir. Bu kurumun ana amacının farklılaşan kadın grupları arasında iletişim sağlayarak bir araya getirmek olduğu söylenmektedir. Diğer kurumları birleştirmek ve iletişim ağı oluşturmak için birçok çalışma yapmışlardır. Amaçlarına hizmet etmesi için ‘Uçan Haber’ bültenini çıkarmışlardır. Ayrıca 2002 yılında 81 ilde 453 kadın temsilci ile CEDAW sivil toplum formu düzenlenmiş ve rapor hazırlanmıştır. Daha sonra bu çalışmalar kitap haline getirilmiş ve Türkiye’de ayrımcılığa karşı beraber hareket edebildiklerini gösterme açısından önem taşımıştır (Kardam ve Ecevit, 2002:91-93). Türkiye’deki yapılar karşılıklı dostluk, kendi içlerindeki dayanışma ve sevgi bağları sayesinde dışarıdan gelen baskılara dayanabilmiş; toplumsal saldırı yöntemi olarak kullanılan aşağılama ve alaylara karşı üyelerini korudukları görülmüştür. Kadın hareketinin kitleselliğin gücüne ulaşmadan amaçlarının gerçekleşmesinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Kadın hareketinin amacı, mağduriyet üreten toplumsal yapı ve ilişkileri dönüştürmektir. Türkiye’de oluşan bu hareketin hedefine ulaşması ve başarılı olması için bütün sınıflardaki kadınların katılımının sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Sadece orta veya üst sınıftaki kadınların dâhil olduğu bir hareketin yetkinliğe ulaşamayacağı anlaşılmaktadır (Kılıçaslan ve Işık, 2016:232-233). Bu kuruluşlara en büyük katkı sağlayacak sözleşmelerden birisi olan İstanbul sözleşmesinden bahsetmek konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.4.3 İstanbul Sözleşmesi nedir?

Kadına şiddet konusunda İstanbul Sözleşmesi çok önemli bir yere sahiptir. İstanbul’da 11 Mayıs 2011 yılında imzaya açılan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi” ve Bu Mücadeleler Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi 1 Ağustos 2014 yılında

yürürlüğe girmiştir. İstanbul sözleşmesinde kadına şiddetin tanımı; kamu veya özel yaşamda meydana gelen her türlü “psikolojik, fiziksel, cinsel ve ekonomik” tacizlerin tamamı olarak açıklanmaktadır. Sözleşmede kadın erkek eşitliği, kalıplaştırılmamış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerde şiddet içermeyen çatışma çözümleri, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi konuların eğitim müfredatına dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. İstanbul Sözleşmesi medyayı ifade özgürlüğüne ve onların bağımsızlığına gerekli saygıyı göstererek, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve onların onuruna duyulan saygının artırılması amacıyla politika hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmaları ve yönergeler ile öz denetim standartları oluşturmaları hususunda teşvik eder. Sözleşmede zorla evliliğin önlenmesi, zorla evliliklerin feshi, tazminat, sözde namus adı altında işlenen suçlar dâhil olmak üzere bütün kabul edilemez gerekçeler ile birlikte, şiddet uygulanması başlıkları öne çıkmaktadır (URL-13). Kadınlara yönelik ayrımcılığı yasaklayan İstanbul sözleşmesi, kadınlar ve erkekler arasındaki hukuki ve fiili eşitliğin gerçekleştirilmesinde ve kadınlara yönelik şiddetin önlenmesinde anahtar bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu Sözleşme, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddeti temel almıştır.

İstanbul Sözleşmesi toplumsal cinsiyeti tanımlayan ilk uluslararası belgedir. Bu Sözleşmede sadece taraf devletlerin vatandaşı olan kadınları değil, aynı zamanda sığınmacı ve göçmen kadınlar için de koruma sağlamaktadır. Bu mağdurlara Sözleşme, eşit koruma sağlanmasını öngörmekte ve her türlü ayrımcılığı yasaklamaktadır. Sözleşmenin ana amacı kadınları her türlü şiddetten korumak, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak, aynı zamanda her türlü ayrımcılığın önüne geçmektir (URL-13). İstanbul sözleşmesinin iptali ile kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, şiddetten mağdur olan kişilerin korunması, suçluların cezalandırılması ve kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik politikaların hayata geçmesi zorlaşacaktır. Sonuç olarak bahsettiğimiz bu sözleşme günümüz için önemli bir sözleşme olup, kadınlara yönelik her türlü eşitsizliği ortadan kaldırmak ve toplumu bilinçlendirmede önemli yere sahiptir. İstanbul Sözleşmesi 2021 yılının Mart ayında Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile feshedilmişti. Bu karar hem iç kamuoyunda hem de uluslararası kamuoyunda bazı tepkileri beraberinde getirmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi kurumlar Türkiye’yi iptal kararını gözden geçirmeye çağırıştır. Mahkeme sözleşmeden çekilme kararının iptal edilmesi teklifini reddetmiş, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan “İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması kararı Meclis’in alacağı bir karar değildir, Cumhurbaşkanlığı’nın attığı adım tamamen yasalır”

diyerek bu kararı savunmuştur. Yetkililer, yabancı sözleşmelerin değil, iç hukukun Türk kadınlarını koruyacağını söylerken, hükümet yanlıları bu sözleşmelerin aile yapılarına zarar vererek şiddeti teşvik ettiğini ifade etmişlerdir.

2.4.4 Sonuç ve değerlendirme

Bu bölümün amacı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini Türkiye örneğinde anlatmaya çalışmak idi. Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pek çok alanda eskiye göre azaldığı lakin varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Kadınların geçmişten günümüze dek hangi konumda olduğu, istihdam, eğitim ve şiddet bağlamında bazı veriler ile irdelenmeye çalışıldı. Günümüzde Türkiye'nin sosyal yaşamda büyük sorunu haline gelen şiddet konusuna özellikle değinildi. Bu bölümde Türkiye'de var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ele alındıktan sonra üçüncü bölümde Rusya örneğinden bahsedilecektir. Komşu ülke olan Rusya'da kadınların ne konumda olduğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaşıyıp yaşamadığı irdelenmeye çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA 1990 SONRASI RUSYA

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde kadın ile erkek arasındaki güç ilişkisine bakıldığında erkeklerin sosyal, ekonomik vb. birçok alanda egemenlik kurdukları ve egemenliğe bağlı eşitsizlikler olduğu görülmektedir. Kadınlar ile erkeklere iş istihdamında uygun görülen mesleklerin değerleri farklılık göstermektedir. Erkek egemen anlayışı geçmişte de günümüzde de halen kabul edilen bir gerçek olarak karışımıza çıkmaktadır. Bu olgular toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebepleri arasında gösterilmektedir.

Rusya Federasyonu 83 federal bölgeden; iller, ilçeler, şehirlerden oluşan dünyanın en geniş ülkesidir. Federal bölgenin her biri, kendi tarihine, hükümetine, kaynaklarına, nüfus ve ekonomisine sahiptir. Rus tarih biliminde cinsiyet tarihinin 90'lı yıllarda ortaya çıktığını söylemek mümkündür. İlk toplumsal cinsiyet sorunlarına dikkat çeken İ. Kon, A Mudrik, L. Ştilyov gibi Rus bilim adamlarıdır (URL-15). Bu yazarlar kendi çalışmalarında Rusya'da kadın haklarına değinmektedirler. Rusya'da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekerek, genel dünya ülkelerine göre karşılaştırma yaparak, kadınlara karşı genel ayrımcılık sorunlarını ele almaktadırlar (URL-15). Rus çalışmalarının bu alandaki özelliği, kadın tarihi ile cinsiyet tarihi arasında yakın ilişki kurmasıdır. Çalışmalar kadınların tarihine ve cinsiyetler arasındaki ilişkilerin incelenmesine adanmıştır. Rusya'da cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve kadın ile ilgili çalışmalarda büyük boşluğun var olduğu görülmektedir.

Rusya mevzuatı kadın ve erkeğin aynı haklara sahip olduğunu açıkça ifade etmektedir. Rusya'nın anayasası cinsiyet eşitliği üzerinde durmaktadır. Anayasanın 2/6'nci mad. göre her Rusya Federasyonu vatandaşı cinsiyetinden dolayı hiçbir ayırım gözetmeksizin eşitlik, özgürlük, düşünce ve ifade özgürlüğü haklarına sahiptir. Buna ek olarak “ kadınların ve erkeklerin eşit haklara ve eşit imkâna” sahip olduklarının altı çizilmektedir (Kalabiğina ve öte, 2012:9). Bu bölümde Rusya'da toplumsal cinsiyet eşitsizliği; kadın istihdamı, eğitim ve şiddet konuları bağlamında ele alınacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili durum ortaya konmaya çalışılacak, eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkelerinin nasıl uygulandığı incelenecektir. Rusya mevzuatına göz attığımız zaman cinsiyetten dolayı hiçbir ayırım

gözetilmediğinin açıkça ifade edildiğini görüyoruz (Kalabiğina ve öte, 2012:9). Ancak işin pratiğinde eşitliğin var olup olmadığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.1 Rusya’da Kadın İstihdamı

Rusya’da cinsiyet eşitsizliği, işgücü piyasasında kadınların en başta gelen sorunları arasındadır. Bu durum, cinsiyet olgusuna dayanmaktadır. Rusya Federasyonu Çalışma Kanunu’nun 3. maddesi işçilere karşı cinsiyet temelli ayrımcılığı yasaklamaktadır. Madde 64’de (garanti sözleşmesi) her hangi bir cinsiyet temelli ayrımcılık nedeni ile sözleşmeyi feshetmek yasaklanmıştır. Araştırmalara göre, kadınlar işe alınırken veya işten çıkarılırken erkekler ile aynı muamele görmemektedirler. Kadınlar meslek seçerken, kariyerde yükselirken eşitsizliğe maruz bırakılmaktadır. Erkekler ile aynı işi yapmalarına rağmen farklı ücrete tabi tutulmakta oldukları da görülmektedir. Sonuç olarak cinsiyet ayrımcılığının cinsiyeti vardır ve bu yaşanan sorunların cinsiyeti “kadın” olmaktır (Kalabiğina ve öte, 2012:49-50). Ayrımcılığın özellikle hamile kadınlara ve küçük çocuklu kadınlara karşı daha fazla yapıldığı görülmektedir. Hamile kadınların işten çıkarılması ve çocuk bakımı yardımlarının ödenmemesi gibi sorunlarla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Reform yılları boyunca 1990’larda kadın istihdamında değişiklikler olduğu görülmektedir. Şöyle ki, çalışma çağındaki kadınların çalışma aktivitesi seviyesinde azalma görülmüştür. Özel sektörde işverenler tarafından kadınlara cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği yapıldığı tespit edilmiştir. 2000’li yıllara bakıldığında zaman Rusya’daki işgücü piyasası çok önemli bir değişikliğe uğramamıştır. Kadınların ekonomik faaliyetlerinde ve istihdam düzeyinde hafif bir artış olduğunu söylemek mümkündür. 2008 krizinde ücret farkının, cinsiyete dayalı uygulamaların ve diğer ayrımcılıkların da var olduğu görülmektedir (Kalabiğina ve öte, 2012:49-50).

Rusya’da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini araştıran araştırmacıların ikiye ayrıldıkları görülmektedir. Birinci grup araştırmacılar Rus kadınlarının daha fazla istikrarsızlık, ayrımcılık ve güvensizlikle karşı karşıya kalacaktır düşüncesine inanırken, ikinci grup araştırmacılar ise, olaylara daha pozitif yönden bakıp gelecek yeni nesil kadınların ortaya çıkışında, profesyonel istihdamın ve mesleki gelişimin daha değerli hale geleceğine inanmaktadırlar. 2011 yılında Rusya’da iş istihdamında aktif olarak çalışan kadınlar, nüfusun %49’udur. Onlarca yıldır toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmasına rağmen, kadınların işgücü piyasasına yüksek düzeyde katılımı tespit edilmiştir.

Kadınların işgücüne katılma oranı 2000 yılında %59.52 iken 2010 yılında % 62.3'e kadar yükselmiştir. Erkeklerde ise bu oran 2000 yılında % 71.32 iken 2010 yılında % 73.8'e kadar yükseldiği tespit edilmiştir. Bu verilere baktığımız zaman kadınların verilerinin erkeklere göre daha fazla arttığı anlaşılmaktadır (Kalabiğina ve öte, 2012:48-50). Bir kadının medeni durumu işgücüne katılımını da büyük ölçüde etkilemektedir. Örnek vermek gerekirse, Moskova'da bekâr annelerin %82.5'i tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Rusya'da istihdam oranının hem kadında hem erkekte yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Burada kadın istihdamının yaş kalıplarının geleneksel şeklini korumakta olduğu görülmektedir. Erkekler emeklilik yaşları geldiği zaman emekliliğe ayrılırken, kadınlar ise emeklilik yaşları gelmesine rağmen çalışmaya devam etmektedir. Kadınların 55-59 yaş aralığında istihdam oranı %13'e kadar yükselmektedir (Maltseva, 2011:76).

Rusya'da kadınlar mesleki anlamda da cinsiyet ayrımcılığını yaşamaktadır. Örnek vermek gerekirse, Rus kadınların inşaat, nakliye, iletişim, enerji, gaz üretimi ve gaz dağıtımı, madencilik, tarım gibi alanlarda yok denilecek kadar az oldukları görülmektedir. Burada kadınların daha çok fiziki güç gerektirmeyen meslekler içerisinde olmaları istenmektedir. Erkeklerle baktığımız zaman ise daha çok erkek gücü ve rolü gerektiren işlerde çalışmaları istenmektedir (Maltseva, 2011:76). Çalışma hayatında bir cinsiyet eşitsizliği mevcuttur. Erkekler daha üst pozisyonlarda ve daha iyi maaşlarda çalışırken, kadınlar daha düşük ve orta bir pozisyonda yer almakta, daha düşük maaşlarda çalışmaktadırlar (Kalabiğina ve öte, 2012:50-51). Araştırmacılara göre, kadınların “dişilik” gerektiren iş yerlerinde çalışması negatif olarak kadınlara etki etmektedir. Bu iş yerleri genelde geleneksel iş imkânları sağlayan, eski makineleri olan ve düşük ücrete tabi tutulan yerlerdir. Kadınların daha çok teknolojik olarak gelişmeyen, düşük ücretli, esnek çalışma saatleri olan işlerde çalıştıkları ve her an işinden çıkarılma durumu ile karşı karşıya oldukları görülmektedir. Hizmet sektörüne baktığımız zaman durumun pek farklı olmadığını açıkça söylemek mümkündür. Kadınlar sırf anne olduğu için, bakmakla yükümlü çocuğunun olması işe alınmama sebebi olarak gösterilmektedir. Rusya'da kadınlar çok iyi eğitim aldığı anda bile erkekler ile olan yarışlarını kaybetmektedirler. Şöyle ki, profesyonel anlamda ve çoğu mesleki alanlarda kadın ve erkek kıyaslandığında asimetrik bir dağılım mevcuttur. Örneğin, yetkililerin ve idarenin personeli arasında %40 oranda kadın var ise, esas yönetici, başkan vb. pozisyonlarda erkekler %93.8'dir (Kalabiğina ve öte, 2012:51). Buradan da görüldüğü üzere bu tarz iş yerlerinde özellikle kadınlar için “cam tavan”ın açıkça olduğunu ifade edebiliriz. Reklam sektöründe kadın çalışanın oranı %37'i iken, aynı sektörde çalışan kadın direktör,

yönetici vb. pozisyonlarda yer alan kadın çalışan oranı %1'dir. Olumlu anlamda bazı değişikliklerin 2009 yılında özel sektörde yaşandığını söyleyebiliriz. Burada kadın yöneticilerin muhasebeci, pazarlama gibi alanlarda %40 oranında yükseldiği tespit edilmiştir.

Bazı uzman görüşlerine göre, cinsiyet ayrımcılığının kamu sektöründe özel sektöre göre daha fazla olduğu vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği piramidinde kamu sektöründe kadın ve erkek çalışanlar olarak baktığımız zaman, piramidin en zirvesinde yine erkekleri görmek mümkündür. Kadın mesleği olan ve olmayan her tür çalışma alanında bu duruma rastlamak mümkündür (Kalabiğina ve öte, 2012:52). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ek iş arayışında da karşımıza çıkmaktadır. Burada erkekler çoğunlukla hiyerarşik ve yenilikçi bir iş tercih ederken, kadınlar ise esasen ekonomik anlamda “ne olursa çalışırım” düşüncesi ile ek işe bakmaktadır. Bunun sebepleri arasında bekâr anne olmalarını söyleyebiliriz. Cam tavan kavramı Rusya'daki çalışma hayatında da görülmektedir. Cam tavanın var olmasının nedeni kadınların iş ve iş hayatına, sosyal yapıya bakışından kaynaklanmaktadır (Roşin ve Solncev 2006:7). Araştırmacılara göre en büyük engel kadınlar için sadece aile içinde olan sorumlulukları değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerdir. Erkekler için ise sonuçlar ve ücret düzeyinin daha çok önemli olduğunu söyleyebiliriz (Roşin ve Solncev 2006:7).

Gün geçtikçe çalışma hayatında ve endüstriyel ilişkiler alanında yavaş yavaş geleneksel toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısının değişmekte olduğunu görebiliriz. Geleneksel kadın ve erkek mesleği ayrımı ortadan tamamı ile kalkmasa da yavaş yavaş yerini daha modern bir düşünce tarzına bırakmaktadır. Rusya'da üst düzey yönetici ve uzman kadrosundaki kadın sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Post-endüstriyel sektörlerde (tarım, sanayi, hizmet) “kadınsı” yönetim tarzı modern trendlere uygun şekilde olup, toplum tarafından kabullenilmektedir (Kalabiğina ve öte, 2012:53). Bununla birlikte, ortalama olarak kadınlar işgücü piyasasında hala daha az hareketlidir, erkeklerden daha uzun süre aynı şirkette çalışırlar ve daha sıklıkla aynı pozisyonda kalmaktadırlar. Bu az hareketliliğin kadınların emek ücretlendirilmesinde negatif olarak yansımakta olduğunu söyleyebiliriz (Maltseva, 2011:76-80). Rusya'da 2000'li yıllara bakıldığında kayıt dışı çalışanların sayısının yükselmekte olduğu tespit edilmiştir. Kayıt dışı çalışan kadın oranı erkeklerden iki kat daha fazladır. Burada altını çizmek gerekir ki, kayıt dışı ücretlerde cinsiyetler arası ücret farkı, istihdam da kayıtlı olandan daha yüksektir. Kayıt dışı istihdama, eğitim seviyesi az olan veya hiç eğitimi olmayan kadınlar razı olmaktadır.

Genel olarak iş istihdamında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebebi; işgücü piyasasında devletin uyguladığı makroekonomik politikalar ve erkeğe yönelik endüstrilerin geliştirilmesini hedefleyen politikalar (Hotkina,2003:47-49). İstihdamdaki yaşanan cinsiyet eşitsizliği birkaç faktörden etkilenmektedir. Bunlar; ekonomik sebepler (krizler, demografik zorluklar), kurumsal sebepler (makroekonomik olarak erkeklere verilen öncelikler), sosyal veya davranışsal sebepler (kadınların işgücü piyasasındaki özgüven sorunları)'dir. Toplumda var olan toplumsal cinsiyet düşüncesi ve klişeleri bazı noktalarda çok etkili olmaktadır. Rusların 1/3'ü mesleklerin kadın ve erkeğe göre ayrılmasının doğa tarafından önceden kararlaştırıldığına inanmaktadırlar. Hem erkeklerin hem de kadınların yaradılıştan itibaren bir amacı ve misyonu olduğunu düşünmektedirler. Yani bir nevi cinsiyet kaderdir düşüncesinin hâkim olduğunu açıkça ifade edebiliriz. Bir diğer kesim ise meslekler arası cinsiyet eşitsizliğinin toplum tarafından belirlenmekte olduğuna inanmaktadır (Kalabiğina ve öte, 2012:54). Rusya'da 1990'lı yıllarının ortalarında nüfusun %14 oranı, kadınların yerinin aile olduğuna, erkeklerin vazifesinin ise çalışmak olduğuna ve bu düzenin bozulmasının gerekmediği şeklinde ki inançlara sahiptirler. Bunun gibi düşünce şekli cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkarmaktadır. Günümüze baktığımız zaman bu düşünce tarzının eskide kaldığını söyleyebiliriz. Ancak geleneksel bazı düşünceleri halen yıkmak çok da kolay olmamaktadır. Bu gibi düşünceler toplumsal cinsiyet eşitliğinde kadının ve erkeğin ileri gitmesine engel yarattığı gibi demokrasi ve sosyo-ekonomik açıdan ülkenin gelişmesinde engel olmaktadır (Kalabiğina ve öte, 2012:54).

Tablo 4. 2019 yılında Rusya'da Cinsiyete Göre İşgücü Dağılımı

2019	Toplam	Kadın	Erkek
Toplam Nüfus	75milyon 398bin	36milyon 640bin	38milyon758bin
Çalışan	71milyon 933bin	35milyon 021bin	36milyon 912bin
İşsiz	3milyon 465bin	1milyon 619bin	1milyon 846bin
Katılım Oranı (%)	%62.3	%55.4	%70.6
Çalışan Oranı(%)	%59.4	%52.9	%67.3
İşsizlik Oranı(%)	%4.6	%4.4	%4.8

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu

Yukarıdaki tablo 5'e baktığımız zaman, 2019 yılı baz alındığı ve cinsiyete göre işgücü dağılımı Rusya devlet istatistik kurumu tarafından yayınlanmıştır. Yayınlanan verilere bakıldığında 75 milyon 398 bin olan toplam nüfustan 36 milyon 640 bin kadının iş istihdamında olanların sayısı 35 milyon 21 bin iken, 38 milyon 758 bin olan erkeklerden çalışanların sayısı 36 milyon 912'i bin olarak tespit edilmiştir. Herhangi bir yerde çalışmayan kadın ve erkeklerin oranlarına baktığımızda ise işsiz kadın oranı %4.4 iken, erkek oranı %4.8 olarak tespit edilmiştir. İş istihdamına katılım oranlarına bakıldığında erkeklerin kadınlara göre %15.2 oranın da daha fazla katılım sağladığı görülmektedir. Bütün bu oranlara bakıldığı zaman iş istihdamı alanında erkeklerin kadınlardan daha fazla katılım sağladığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin var olduğu açık bir şekilde gözlemlenmektedir.

Tablo 5.Rusya'da Kadın İstihdamının Sektörlere Göre Dağılımı

2019	Toplam	Kadın	Erkek
Katılım sayısı	71 milyon 933 bin	35milyon 21 bin	36 milyon 912 bin
Tarım	4 milyon 196 bin	1 milyon 403 bin	2 milyon 793 bin
İnşaat	4 milyon 966 bin	633 bin	4 milyon 333 bin
Hizmet	1 milyon 894 bin	1 milyon 396 bin	499 bin
Sanayi	10 milyon 258 bin	3 milyon 859 bin	6 milyon 399 bin

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Hizmeti

Yukarıdaki tablo 5'e baktığımız zaman, 2019 yılı baz alınarak incelendiğinde toplam katılım sayısı 71 milyon 933 bin'dir. Toplam katılım sayısının 35 milyon 21 bin'i kadın, 36 milyon 912 bin'ni erkektir. Sektörel dağılımlara baktığımızda kadın ve erkek çalışanların yoğun olarak sanayi alanını tercih ettiği görülmektedir. Sektörlerdeki kadın ve erkek çalışan sayılarını karşılaştırdığımızda ise tarım alanında çalışan kadın sayısı 1 milyon 403bin iken erkek çalışan sayısı 2 milyon 793 bin, inşaat alanında ki kadın çalışanı sayısı 633 bin iken erkek çalışan sayısı 4 milyon 333 bin, hizmet sektöründe çalışan kadın sayısı 1 milyon 396 bin iken erkek çalışan sayısı 499 bin olarak tespit edilmiştir. Sanayi ve tarım sektörlerinde de katılım sayılarında eşitsizlik bulunmaktadır. Sanayi ve tarım sektöründeki kadın ve erkek arasındaki fark iki kat bulunmaktadır. Diğer yandan tabloda olumlu olan ve cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilebilmiş ve kadınların erkeklerden daha aktif olarak çalıştığı hizmet sektörüne dikkatten kaçmamaktadır. Hizmet sektörü verilerini incelediğimizde kadın

Çalışanların sayısı 1396 iken erkek çalışanların sayısı 499 olarak tespit edilmiştir. Hizmet sektörü çalışan kadınların sayısı erkeklerden 2.7 kat daha fazla olduğu görölmektedir. Tablo hakkında genel bir değerlendirme yapacak olursak, bu sektörlerde çalışan kadın ve erkek sayılarında eşitsizlikler açık ve net bir şekilde görölmektedir.

Rusya’da toplumsal cinsiyet eşitsizliği son 20 yılda etkilerini göstermektedir. Kayıtlı işsizlik oranına bakıldığı zaman kadın işsiz sayısının oldukça fazla olduğunu söyleyebiliriz. Ortalama kadın işsizlik süresi 0,5-1,0 ay erkeklerin daha uzun olduğunu görmek mümkündür. Kadınlar arasında bir yıldan fazla süredir iş arayanların payının %2-3 oranla erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Kalabiğina ve öte, 2012:54-55). Erkekler ve kadınlar iş gücü piyasasında iş aradıkları zaman erkekler daha fazla iş imkânı bulabilirken, kadınlar ise geçimlerini sağlayabilecekleri iş imkânları bulabilmektedirler. İşverenlerin sunduğu iş pozisyonları daha çok erkeklere uygun olmaktadır. Kadınların kendi eğitim ve niteliklerine karşılık gelir, iş arayan kadınların özelliklerine uygun olmamaktadır (URL-16).

2008 Krizi Rusya’da en çok erkek işsiz oranını yükseltmiştir. 2008 yılına kadar verilere baktığımız zaman, işsizlik oranlarının erkekler ve kadınlar arasında sadece % 0,2-0,4 olduğu, ancak 2008 Krizinde işsizlik oranının %1.6 kadar yükseldiğini söyleyebiliriz. Kriz sırasında erkek işsizliği daha hızlı artmıştır. Ocak 2012 yılında işsizlik oranı kriz öncesi seviyeye göre gerilemiş, cinsiyet temelli fark % 0,7 olmuştur (Kalabiğina ve öte, 2012:56). Kriz dönemlerinde kadınlar erkeklere kıyasla işlerini kaybetmekten ve tekrar iş bulamama endişesinden dolayı çalıştıkları yerlerde taviz göstermektedirler. Örneğin; kadınlar erkeklere göre daha az oranla düşük emek hakkına itiraz etmektedirler. İşsizlik oranının 15 yaş ve üzeri yaşta oldukça yüksek olduğunu vurgulamak gerekir. Burada 15-19 yaş aralığındaki gençlerde işsizlik oranı %31 iken (kadın %34.8, erkek %28.6) 20-24 yaş aralığında olan gençlerde ise bu oranın %13.6 (kadın %13.6, erkek %13.6) olduğu tespit edilmiştir. Tek ebeveynli aileler arasında (kadın önderliğinde) işsizlik anında yoksulluk riski yükselmektedir. İki ebeveynli ailelerde yoksulluk oranı % 15,4 iken, tek ebeveynli ailelerde bu yoksulluk oranı % 41.2’ye kadar yükselmektedir (Kalabiğina ve öte, 2012:56-57). Rusya’da var olan cinsiyete dayalı ücret farkı, cinsiyet eşitsizliğin en büyük göstergelerinden biridir. Bu durumun %35-40 oranla sosyal, ekonomik, siyasi duruma bakmaksızın var olduğunu söyleyebiliriz. Birçok araştırmacı, bu oluşan göstergelerin bir biri ile bağlantılı olduğu şeklinde görüş bildirmektedir. 1990 yılında cinsiyete dayalı ücret farkı zirve olmuşken, bu durum 2000 yılına gelindiği zaman gittikçe azalmaya başlamıştır. Örneğin;

2005 yılında %40 iken, 2009 yılında ise %35'e kadar gerilediği görülmüştür. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen Rusya'da yoksul kadınların payının, yoksul erkeklerin payından daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bu anlatılanlara bakılarak şunu vurgulamak gerekir ki, kadın yoksulluğu cinsiyet eşitsizliği ile doğrudan bağlantılıdır (Kalabiğina ve öte, 2012:57-60). Kadınlar için anne ve eş olmak iş gücü piyasasında bazen büyük engel ve ayrımcılığa neden olmaktadır. İş alımlarında sorulan “yakın zamanda hamilelik planlıyor musunuz” sorusu bunun kanıtlarından biridir. Kadınların toplam ev işine, çalışma hayatına harcadığı zaman erkeklere kıyasla iki kat daha fazladır. Ücretsiz aile işçiliğinde oranın kadınlarda erkeklere nazaran %100 daha yüksek olduğunu da vurgulamak gerekir.

Kadınlar çoğu zaman işveren değil işçi olmayı tercih etmektedir. Bunun nedeni gerekli finansal kaynakları bulmakta zorluk çekmeleri olabilir. Rusya'da istihdam alanını kısaca özetlemek gerekirse, cinsiyet temelli iş bölümünün kadın ve erkekler arasındaki iş dağılımını belirlediğini söyleyebiliriz. Kadınların geleneksel olarak “kadın” rollerinin yerine getirilmesini gerektiren mesleklerde çalışmaları istenirken, erkeklerde ise geleneksel olarak “erkek” rollerini gerektiren mesleklerde yer almaları istenmektedir (Antoncenkova,2003:83). Emek piyasalarının da cinsiyet temelinde ayrıştığını söylemek mümkündür. Bunun sonucunda kadınlar belli iş kollarına nispeten düşük statülü ve düşük ücretli işlerde yoğunlaşmaktadırlar. Rusya'daki ekonomik krizin büyük ölçüde kadınları etkilediği, işten çıkarılmanın daha çok kadın çalışanlarda olduğu, artan cinsiyet stereotiplerinin işgücü piyasasını etkilediği, bunun neticesinde kadınların ücret beklentilerinin erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir. Bu da büyük ölçüde cinsiyet eşitsizliğini göstermektedir (URL-15).

3.2 “Rusya Federasyonu Toplumsal Cinsiyet Stratejisi” Belgesinin Gözden Geçirilmesi

Rusya Federasyonu Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı, 2004 yılında “Rusya Federasyonu Toplumsal Cinsiyet Stratejisi” belgesini geliştirmiştir. Geliştirilen bu belgede, “kadın emeğinin baskın olduğu sektörlerin (eğitim, sağlık, kültür), erkeklerin hâkim olduğu sektörlerle (sanayi, vb.) göre daha düşük ücrete tabi tutuldukları ifade edilmektedir. Çalışan kadınların profesyonel kariyerinde gelişimi teşvik edilmemekte ve bunun neticesinde yüksek maaşlı sektörlerden ve işlerden uzaklaştırılmaktadır. Bu belgede cinsiyet dengesizliğinin

devam ettiği ve bu dengesizliğin kendini hane halkı ve ev işi sorumluluklarında da gösterdiği anlatılmaktadır. Rusya'daki sosyo-ekonomik ve politik dönüşümlerin neden olduğu sorunlar cinsiyet stratejisi benimseme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Kadınların bir takım sosyo-kültürel özellikler ve geleneklerden dolayı kendilerini erkeklerden daha zor bir durumda hissettiklerini söylemek mümkündür. Önceki zamanlara göre sosyal eşitliğin sağlanmasına rağmen, yine de kadınların yetersiz miktarda haklara ve fırsatlara sahip oldukları, hala erkekler ile aynı özgürlük ve hakları “yakalamaya çalışan” bir cinsiyet olduğu görülmektedir (URL-15).

Örnek vermek gerekirse;

1. Kültürel alanda kadınların katkısı erkeklerin katkısından çok daha az dikkate alınmaktadır; ayrıca kadınlara karşı medya tarafından da bir ayrımcılık yapıldığını söyleyebiliriz.
2. Halkla ilişkiler alanında, siyasi olarak önemli kararlar alma düzeyinde, hükümet pozisyonlarında erkeklerin önemli bir çoğunluğu bulunmaktadır; aynı zamanda, her düzeyde en acil sosyal sorunlarla uğraşan, kamu kuruluşlarında kadınların baskın olduğunu söylemek mümkündür.
3. Erkekler ekonomik alanda, sağlık ve yaşam riskinin yüksek olduğu işlerde kadınlardan daha fazla istihdam edilmektedir.

Eğitimin cinsiyet üzerinde önemli bir etkisi vardır. Rusya'da eğitim istihdam alanını çok büyük derecede etkilemektedir. Unutulmamalıdır ki, çalışan her dört kadından biri (erkekler de ise sadece beşte biri) Yüksek Öğrenim Diplomasına sahiptir. Bir sonraki başlık altında eğitim konusu cinsiyet eşitsizliği ile ilişkili olarak ele alınacaktır.

3.3 Rusya'da Eğitim

Rusya'da eğitim zamanla farklı şekillerde değişikliklere uğramıştır, bu durum ekonomik ve sosyal anlamda kadınları ve erkekleri etkilemiştir. Kadınlar eğitim alma konusunda zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Cinsiyetin kadınlara yüklediği; eşlik, annelik, ev işleri vb. sorumluluklar kadınların hayatını zorlaştırmaktadır. Bu tür ayrımcılık, dengeli stratejik yaklaşımın benimsenmesini gerektirmektedir. Eşit erişim ve fırsat eşitliği sağlamayı

amaçlayan önlemler erkekler ve kadınlar tarafından eğitim ve meslek edinmede büyük katkı sağlamaktadır. Kadın ve erkek için eğitime erişim, profesyonel çalışma hayatı için önemli olmaktadır. Eşzamanlı olarak erkeklerin ve kadınların, cinsiyete özgü rollerinin olmasının olumsuz etkileri konusunda eğitilmesi gerekir. Onları meslek ve kariyer seçimine yönlendiren cinsiyet klişelerini dikkate almamaları için gerekli eğitimleri almalıdırlar. Böyle bir yaklaşım hem erkeklerin hemde kadınların yararına olacaktır. Neredeyse tüm ülkeler kadınların eğitime erişimi için ilerlemeler kaydetmektedirler. Eğitim açığı erkekler ve kadınlar arasında gün geçtikçe azalmaktadır. Lakin bununla birlikte, yüksek eğitim seviyesinin otomatik olarak eşitsizlikte bir azalmaya yol açmadığını ve işgücü piyasasında da halen bir eşitsizliğin var olduğunu söyleyebiliriz (URL-17). Rusya'nın toplumsal cinsiyet eşitliği açısından en iyi olduğu alan eğitimidir. 20. yüzyılın ilk yarısında Rusya eğitim alanında kadın ve erkek arasındaki bariz cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmıştır (Ştilyov, 2008:3).

Tablo 6. Kadın ve Erkek Öğrencilerin Sınıfa Göre Dağılımı

Sınıf	Kadın	Erkek
1-4	%48.6	%51.4
5-9	%49.2	%50.8
10-12	%56.5	%43.5

Kaynak: Rusya Devlet İstatistik Kurumu (URL-19).

Yukarıdaki tabloda kadın ve erkek öğrencilerin sınıfa göre dağılımı gösterilmektedir. Bütün yaş guruplarına bakıldığında kadın ve erkekler arasında büyük bir farkın olmadığı görülmektedir. Yıllara göre baktığımızda ise Rusya'da 90'lı yıllarda kadın öğrenci sayısının ekonomik nedenlerden dolayı az olduğu tespit edilmiştir. 90'lı yıllardan günümüze bu sayı gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Aşağıdaki tabloda bu durum gösterilmektedir;

Tablo 7. Yükseköğretimde Kadın Öğrenci Oranı

Yıllar	1990-1991	1994-1995	1999-2000	2007-2008
%	51	53	55	57

Kaynak: Vinokurova, 2008:299.

Tabloya baktığımızda, 2007 yılında yükseköğrenimi bitirip çalışan kadın oranı sadece %53.7’dir. Rusya’da Eğitim alanının dişileştirilmiş olduğunu söyleyebiliriz. şöyle ki, bu alanda çalışan kadın oranı %79’dur (Vinokurova, 2008:299.)

Tablo 9. Eğitim Düzeyine Göre Kadın ve Erkek Dağılımı

Öğrenim	Kadın	Erkek
Ortaöğretim	%4	%5
Lisans	%77	%76
Bitmeyen Lisans	%17	%15

Orta, Lisans ve Yüksek Lisans açısından kadın ve erkek sayısının eşitliği açıktır. Yükseköğrenimi tamamlamış kadın (%77) ve erkek (%76) oranlarına bakıldığında çok az bir fark olduğu görölmektedir (URL-15).

Eğitimde cinsiyet politikası, devlet tarafından izlenen cinsiyet politikasının bir parçasını ve temel ideolojik ilkelerini yansıtmaktadır. Eğitim hakkında kadın ve erkeğin cinsiyet eşitliği, Rusya Federasyonu tarafından Temel Kanun - Rusya Federasyonu Anayasası mad.43 (1993) ve “Eğitim Kanunu” nda yer alan devlet politikasının önemli ilkelerinden biri olarak ilan edilmiştir. Rusya Federasyonu Anayasası, tüm vatandaşlarına okul öncesi ve orta öğretim hakkını, rekabetçi bir temelde ücretsiz yükseköğrenim hakkını içeren eğitim hakkını garanti etmektedir. Federal “Eğitim Yasası”, “Rusya Federasyonu vatandaşlarına cinsiyete bakılmaksızın eğitim alma fırsatı garanti edildiğini” yinelemekte, kadın ve erkeklerin eğitime eşit erişim hakkını destekleyen bir dizi madde içermektedir. Mesleki eğitim sisteminde erkek ve kız çocuklarına eğitim verme konusunda uzmanlaşmış çeşitli eğitim kurumları türleri de ortaya çıkmıştır (URL-20).

Eğitim sisteminde kadın öğretmenlerin çok fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bu mesleğin aynı zamanda Rusya’da çok fazla maaş getirisi olmayan ve bu nedenle erkekler tarafından çok cazip bir iş imkânı görölmediğini de vurgulamak gerekir. Rusya’da eğitim alanında ne kadar eşitlik görölse de kadına verilen haklar ve özgürlük konusunda çok da eşitlik olduğu söylenemez. Rusya eğitim konusunda iyi bir yerde olsa da aile içi şiddet konusunda çok geri kaldığını söyleyebiliriz. Aşağıda bu konudaki durum ele alınacaktır.

3.4 Rusya’da şiddet Sorunu

Rusya’da aile içi şiddet sorunu ciddi bir boyuttur. Her yıl binlerce kadın evde aile içi şiddetin kurbanı olmaktadır. Rusya’nın son on beş yılına bakıldığı zaman aile içi şiddet konusunda lider olduğunu söyleyebiliriz. Rusya’da kadına yönelik şiddet olaylarına bakıldığında, Fransa ve İngiltere’den 45-70 kat, ABD’den 17 kat, Pakistan’dan ise 7 kat daha fazla olduğu görülmektedir (Kalabiğina ve öte, 2012:69). Türkiye bölümünde bahsedildiği gibi kadınlara uygulanan şiddet ile yaşam, özgürlük, güvenlik, fiziksel ve duygusal haklar gibi kadının doğuştan sahip olduğu haklar yok sayılmaktadır. Kadınlar en çok fiziksel ve psikolojik şiddete maruz bırakılmaktadır. Fiziksel şiddet tekme, yumruk, cisim ile hasar verme içermektedir. İstatistikler göre, her üç kadından biri, eşi tarafından fiziksel olarak istismar edilmektedir. Her yıl on binden fazla kadın eşi veya birlikte yaşadığı bir erkek tarafından öldürülmektedir (Salamova, 2018:130).

2002 yılında Rusya’da yapılan araştırmaya göre, erkeklerin çoğunluğu (% 60) ve kadınların yarısı (% 50) evlilik içi tecavüzün prensipte imkânsız olduğuna inanmaktadır (Salamova, 2018:130-131). Aynı araştırmadan elde edilen veriler göre ankete katılan tüm kadınların % 18’inin kocası tarafından cinsel şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Aile içi şiddetin bir diğer çarpıcı tarafı da mağdur genelde akraba veya yakınları tarafından şiddete maruz bırakılmaktadır. Aile içi şiddet bir eşten, eski eşten, nişanlıdan, ebeveynlerden, diğer akrabalarından gelebilir. Bu gibi durumların psikolojik travmayı şiddetlendirmekte olduğunu söylemek mümkündür. Aile içi şiddet mağdurları kadınlar (% 57) ve çocuklar (% 36) olarak tespit edilmiştir. Aile içi şiddet durumu herhangi bir sosyal statüye sahip, farklı etnik ve dini kökleri olan, farklı eğitim seviyelerine sahip ailelerde de olabilmektedir. Ancak kırsal alanlarda aile içi şiddet genellikle orantısız bir şekilde fazladır. Çünkü burada şiddet aile ve evlilik ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Salamova, 2018:130-131). Kırsal kesimde kolluk kuvvetleri, sosyal ve sağlık hizmetleri önemli ölçüde sınırlıdır. Kırsal kesimdeki sınırlılıklar kişilerde suç işleseler dahi ceza almayacakları düşüncesi oluşturmaktadır. Güçlü ataerkil gelenekler, cinsiyetçi stereotipler, muhafazakâr eğilimler, aile içi şiddetin özel bir aile meselesi veya belirli kadınların kişisel sorunları olarak algılanmasını teşvik etmektedir (Antonava,2016:40).

Rusya’da sorun, hala aile içi şiddetle ilgili kanunların olmamasından kaynaklanmaktadır. 2003 yılında, sistematik olarak kadına yönelik şiddet için veri toplamak adına ilk girişimler yapılmıştır. Rusya Federasyonu Devlet İstatistik Komitesi, devlet yardım merkezlerine yardım için başvuran kişiler hakkında veri toplanmasına ilişkin bir yönetmelik kabul etmiştir

(Salamova, 2018:131). Bu kurumlara cinsel taciz ve tecavüz için başvuruların sayısı kayda alınmıştır. Bu veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 10. Aile üyelerine karşı işlenmiş şiddet suçlarının sayısı

Suçlar	Yıllar					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ilk yarısı
Aile içindeki kadınlara yönelik	24017	27805	30653	35899	49415	13887
Doğrudan eşlerine yönelik şiddet	11534	13188	14989	17652	27090	7681

Kaynak: (Salamova, 2018:132).

Yukarıdaki tabloda Federal Devlet İstatistik Kurumu, ailede kadınlara karşı işlenen suçlarla ilgili verileri şu şekilde açıklamaktadır. Tabloya baktığımızda kadına aile içerisinde uygulanan şiddetin her yıl arttığı anlaşılmaktadır. Rusya İç İşleri Bakanlığı yılda aile içi şiddetten ölen kadın sayısını net bir rakamla vermemektedir. Ancak çok net bir şekilde kadın kurbanların büyük çoğunluğunun şiddete maruz kaldığı, aile üyeleri tarafından şiddete maruz bırakılanların oranı % 73.2, eşleri tarafından şiddete maruz bırakılanların oranı ise %91.1 olarak tespit edilmiştir (Salamova, 2018:132). Buradan anlaşıldığı üzere ailenin kadına karşı suçların işlendiği en yaygın yer olduğu görülmektedir (Antonava,2016:40). Birçok fiziksel şiddet vakası ölüm, engellilik ya da, kadın sağlığının bozulmasıyla sonuçlanmaktadır. Suç istatistikleri gösteriyor ki, Rus kadınları aile içinde uygulanan şiddete, yabancılardan gelen şiddete göre 3 kat daha sık maruz kalmaktadır. Rusya’da diğer ülkelerden farklı olarak aile içi şiddet durumunda kolluk kuvvetleriyle iletişime geçme kültürü olmadığını söyleyebiliriz. Kadın sadece hayati tehlikesi olduğunda kolluk kuvvetine başvuru yapmaktadır. Ancak kendileri için tehdit “geçer geçmez”, kolluk memurlarından “ifadeyi geri çekmeleri” gözlemlenmektedir. Aile içi şiddet vakalarının sadece %3’ünün

mahkemeye gittiği istatistiklere yansımaktadır. Anonim bir Dünya Sağlık Örgütü anketine göre, kadınların %20-%70 oranında şiddete maruz kalanların bu durumu hiç kimseye hiçbir zaman itiraf etmediği açıklanmıştır. (Salamova, 2018:132-133). Aile içi şiddet mağdurları profesyonel ve hukuki yardım dâhil olmak üzere yardım arama eğiliminde bulunmamaktadırlar. Bunun farklı nedenleri vardır. Örnek vermek gerekirse; mağdurların travmalarını yeterince ciddiye almaması, birisinden yardım istemeye çekiniyor veya korkuyor olması, partnerinin tekrar şiddetinden korkması, boşanmaktan çekinmesi veya çocuklarını kaybetmekten korkması vb. (Salamova, 2018:133).

Rusya kanunlarının mağdurlara yeterli hukuk yolu sağlamadığı görülmektedir. Devlet kurumlarının mağdurlara yeterli derecede yardım da sağlamadığını söyleyebiliriz. Şöyle ki, hukuki, tıbbi, psikolojik vb. yardımlar daha çok kadın kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. Ancak son yıllarda böyle kuruluşların da sayısı gittikçe azalmaktadır (Antonava,2016:40-41). Destek olarak çok az sayıda mağdur aile içi şiddet sorunlarıyla başa çıkmak için aile psikologlarına başvuru yapmaktadır. Bunlar daha çok 25- 30 yaş arası genç çiftlerdir. Nadiren şiddet mağdurlarının kriz merkezlerine başvurduğu görülmektedir. Rusya’da yaşayan kadınların %95’i kriz merkezlerinin varlığından bile habersizdir. Sadece Moskova şehrinde kriz merkezlerinin olduğu düşünülmektedir. İnsanlar arasında kriz merkezlerine yönelik tutum hem kadın hem erkek farketmeksizin belirsizdir. Şöyle ki, bu tarz kriz merkezlerinin oluşumu çoğu kişinin düşüncesine göre aile içi şiddet sorunlarına bir çözüm olabilmektedir. Diğer taraftan ise birçok kişi bu merkezlerin nasıl çalıştığına ne gibi yardım sağladığına dair bir bilgisi yoktur (Salamova, 2018:133).

Mağdur kadınlar çoğu zaman avukat tutma imkânı bulamamaktadır. İlginçtir ki, Rusya’da avukatlar kadınların dayak yemesini ciddi bir suç olarak görmemektedirler ve bu gibi durumları özel bir aile meselesi veya belirli bir kadının kişisel sorunu olarak görmektedirler. Burada devletin ücretsiz adli yardım sisteminin kaynakları “aile içi şiddet” için geçerli değildir. Rusya’da kadına yönelik şiddeti önlemek için herhangi bir kanun veya program kabul edilmemiştir. “Aile içi şiddeti önleme” kanun teklifi hala Rusya Duma (Meclis)’si tarafından kabul etmeyi beklemektedir (Antonava,2016:4). Bu tarz suç işleyen kişilere nadir olarak hapis cezası verilmekte veya para cezasına çarptırılmaktadır. Rusya’ya bağlı Murmansk, Saratov, Penza gibi büyük bölgelerin yerel yasalarda idari suçlar hakkında değişiklik ve eklemeler yapmakta olduğunu söylemek mümkündür (Antonava,2016:5).

3.4.1 Kadına Yönelik Şiddete Karşı Kurumsallaşma

Rusya’da ilk kadına yönelik şiddete karşı kurumsallaşma 1990’ların başlarında ortaya çıkmıştır. Devlet bu gibi kurumlara finansal destek sağlamıyordu. Bu gibi yardım kuruluşları yabancı hayırsever destekleri ile kurulmuştur. Çalışmalar, kadınlara yönelik geleneksel yaklaşıma karşı çıkarak feminist değerler üzerine inşa edilmiştir. İstatistiklere göre, Rusya’da aile içi şiddet mağdurlarının % 75’i kadındır. Rusya’da aile içi şiddete maruz kalmış kadınların ulaşabileceği yaklaşık 150 kriz merkezi bulunmaktadır. Ne yazık ki, onlar hakkında yeterli bilgi olmamak ile birlikte çoğu kadın bu gibi kurumların varlıklarından bile habersizdir. Ülkede hem özgür kuruluşlar hem de dini STK’lar ve bunun yanı sıra devlet merkezleri mevcuttur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi devlete ait bu tarz kuruluşlar çok azdır. Bu kuruluşlar sadece 15 kurumu içermektedir. Bunun da Rusya’daki tüm kriz merkezlerinin% 10’u olduğunu söyleyebiliriz. Bu kurumlardan en çok bilineni Moskova QBU Kadınlar ve Çocuklar için kriz merkezi “Krizisniy sentr pomoşi jenşinam i detyam”dır. Bir diğeri ise Şiddet Hayır “Nasiliyu net” merkezidir (URL-18).

3.5 Sonuç ve Değerlendirme

Bu bölümün amacı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini Rusya örneğinde anlatmaya çalışmak idi. Özellikle istihdam, eğitim ve şiddet konuları üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya konmaya çalışılmıştır. Rusya’da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin 1990’lı yıllardan günümüze kadar azaldığını, lakin halen varlığını sürdürdüğünü ifade edebiliriz. Ancak altını çizmek gerekir ki, Rusya eğitim alanında oldukça başarılı politika yürütmekte ve bu alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktadır. Dördüncü bölümde Türkiye ve Rusya istihdam, eğitim ve şiddet konusunda elde edilen bulgularla karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, BULGULAR, ÖNERİLER

4.1. Sonuç ve Bulgular

Türkiye ve Rusya genelinde yapılan toplumsal cinsiyet eşitsizliği çalışmalarına baktığımızda mevcut toplumsal yapı ve kamusal yapı içerisinde erkeğin egemen olduğu kültürü görebiliriz. Erkek egemen kültür değiştirilmesi güç olan ve geçmişten günümüze kadar gelen toplumsal zihniyetin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. İki ülke geneline bakıldığında erkek hegemonyası etkinliğini göstermektedir. Erkek hegemonyası mevcut sistemi de etkilemektedir. Erkeğin egemen olduğu sistemde kadınlar ikincil planda tutulmakta ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Erkeğin sistemdeki bu üstünlüğü her alanda kadını ikinci plana itmiştir. Örneğin; erkekler daha çok kamu alanında çalışırken kadınlar daha çok özel sektördeki işlere yönlendirilmiştir. Başka bir örnek verecek olursak Türkiye erkekler eğitim konusunda öncelikli tutulmuş kadınlar ise geri planda kalmıştır. Bu tarz eşitsizlikler toplumda oluşan yanlış normlar etkisini yitirmeye başlasa da hala devam etmekte olan adetler ve toplumun yeterince eğitilmemesinden kaynaklanmaktadır.

İki ülke bu anlamda değerlendirildiğinde Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha net bir şekilde görülmektedir. Her iki ülkede işlediğimiz eğitim, istihdam ve şiddet konularına baktığımızda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine rastlanmaktadır. Bu konulara ayrıtılı bir şekilde bakıldığında eğitim konusunda 90’lı yıllardan günümüze kadar gelen birçok eşitsizliği görebiliriz. Türkiye’de kadınlar genellikle okula gönderilmek yerine ev işlerini yapan, evlenip kocasına ve çocuklarına hizmet etmesi gereken kişi olarak görülmektedir. Türkiye’de kadınlar üzerinde etkisi olan din ağırlıklı eğitime değinmekte fayda var. Siyasi partiler halka yakın görünmek adına dini kullanmaya başlamışlardır. Eğilimin eğitim sistemi üzerinde etkisinin artması ile kız çocukları Kuran kursları ve imam hatip okullarına gönderilerek din eğitime yönlendirilmiştir. 1986’dan 1996’ya kadarki dönemde imam hatip okullarına giden kız öğrencilerin sayılarındaki artış erkek öğrencilerin sayılarındaki artışın çok üstünde olmuştur. Okuryazarlık oranlarına da baktığımızda durum daha net anlaşılacaktır. 90’lı yıllarda kadın okuryazar olmayanların oranı %28’dir. 2000 yıllarda bu oran %19.4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Okur- yazar olmayan erkekler ile kadınların okur-

yazarlıklarını oranladığımızda 100 erkeğe 309 kadın tekabül etmektedir. Aynı şekilde Rusya'ya baktığımızda kadınlar cinsiyetlerinin onlara yüklediği eşlik, annelik, ev işleri gibi konulardan dolayı eğitim almada zorluklar yaşamışlardır. Bu konularda zorluk yaşasalar da eğitim alanındaki verilere baktığımızda Türkiye'den önde oldukları ve eğitimdeki eşitsizliği ortadan kaldırmaya yaklaştıkları görülmektedir. Rusya'da yükseköğrenimdeki kadın öğrenci oranı 90'lı yıllarda %51, 2000'li yıllarda ise %55 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de bu oran 2000'li yıllar da %7.6 olarak tespit edilmiştir. Bu aradaki fark da iki ülke arasında Rusya'da eğitim konusunda yapılan doğru işlerden birini yansıtmaktadır.

İki ülke açısından işlediğimiz diğer bir konu da istihdamda gerçekleşen cinsiyet eşitsizliğidir. Bu konudaki tespitlerimiz ortaya koyacak olursak, Türkiye'de yaşayan kadınlar daha çok erkeklerin hegemonyasında kalıp ücreti düşük ve esnek saatleri olan işleri tercih etmektedir. Türkiye ve Rusya'da aile hayatı kadın istihdamına engel olmuştur. Genellikle her iki ülkede kadınlar iş istihdamı olarak karşılıksız ev içi üretiminden sorumlu tutulmaktadır. Kadınların kazandıkları paralar ev için temel getiri ücreti olmayıp ek gelir olarak görülmektedir. Türkiye'ye göre Rusya'da kadınların işgücüne katılımı daha yüksektir. Türkiye'de kadın istihdamının sektörlere dağılımına baktığımızda, kadınların tarım sektöründe çalışanların oranının düştüğü ve hizmet sektöründe çalışanların oranlarının yıllara göre belirgin şekilde arttığı görülmektedir. Rusya'da ise tarımda kadın çalışanın az olduğu, hizmet sektöründe ise Türkiye ile durumun aynı olduğu görülmektedir. Rusya'da emek ücretlendirilmesi en önemli cinsiyet eşitsizliği sorunları arasından yer almaktadır. Her iki ülkede de kadın ve erkeğin aynı mesleği yapmasına rağmen kadının daha düşük ücret aldığı altını çizmek gerekir. Cam tavan olgusunun hem Türkiye'de hem de Rusya'da var olduğunu söyleyebiliriz. Yine iki ülkede de kadın yönetici sayısının çok az olduğu görülmektedir. İşsizlik ve oranlarına baktığımızda ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkileri ve eşitsizliğin ortadan kalkması için yapılanların etkileri görülmektedir. İstihdam konusunu Rusya açısından incelediğimizde Türkiye'de yaşayan kadınlar gibi sorunlar yaşasalar da cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için yapılanların olumlu etkilerini işsizlik oranında ve sektörel iş dağılımında görebiliriz.

Bütün dünyanın en büyük sorunlarından biri olan şiddet konusuna geldiğimizde Türkiye ve Rusya'da da karşımıza önemli bir sorun olarak çıkmaktadır. Her iki ülkedeki erkek hegemonyası kadınlara yönelik şiddetin artmasına neden olmuştur. Her iki ülkede de kadınlar eşleri, sevgilileri ve yakın akrabaları tarafından şiddete maruz kalmaktadır. İki ülkede yaşayan kadınların çoğu haklarından habersiz oldukları için hiçbir şekilde yardım

talebinde bulunmamaktadır. Toplum içerisinde oluşan yanlış algılar kadınların şiddet görmesine imkân sağlamaktadır. Her iki ülkede de şiddet konusunda sınıfta kalmıştır. Kadınlara yönelik şiddet devlet kurumları ve özel kurumlar tarafından engellenmeye insanlar bilinçlendirilmeye çalışılsa da her iki ülke bu konuda yetersiz kalmıştır. Özellikle Rusya’da aile içi şiddeti önlemek için her hangi bir kanun tam anlamıyla yoktur. Türkiye ile kıyasla Rusya’da kadın için sığınma evleri oldukça azdır, devlet tarafından finanse edilmemektedir. Kadınlar Rusya’da çoğunlukla şiddet gördükleri zaman kortukları için kolluk kuvvetlerine şikâyet etmekten çekinmektedirler.

Sonuç olarak; Rusya’nın eğitim alanında Türkiye’den bir adım daha önde olduğu tespit edilmiştir. İstihdamda hemen hemen aynı olduğu kaanatine varılmıştır. Şiddet konusunda ise her iki ülkede de çok büyük sorunların olduğu, ancak Türkiye’nin kurumsallaşma açısından önde olduğunu ifade edebiliriz.

4.2. Öneriler

Ülkelerin, toplumların ve bu toplumda yaşayan kadınların cinsiyet eşitsizliğine maruz kalması bireylerin gelişmesini, gelecek neslin yetişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan kadınlar ülkenin ekonomisinin ve yapısının bozulmasında etken olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, ülkelerin kalkınması, gelişmenin sağlanması için en kritik unsurlardan biridir.

Bu tez çalışmasında, kadınlar ve erkekler arasında biyolojik farklılıklardan başka bir farklılığın olmadığı, erkeklerin ve kadınların birbirlerini toplumsal cinsiyet kalıp yargıları çerçevesinde algıladıkları ve cinsiyet kimliklerini oluşturdukları ve toplumda oluşan kalıp yargılar ve kültürleri doğrultusunda ayrımlar olduğu anlatılmaktadır. Bu gibi ayrımların sonucunda erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü kadınların ise ikinci plana atıldığı, kadının birçok alanda kendini temsil edemediği, şiddete maruz kaldığı, susturulduğu sonucuna varılmıştır. Bu nokta da ne yapabiliriz sorusu akıllara gelmektedir.

1. Gelecek nesil bilinçlendirilip ona göre eğitimler verilip cinsiyet eşitsizliğinin ortan kaldırılması hedeflenmelidir.
2. Toplumun her kesiminde yaşayan bireylere toplumsal cinsiyet eşitsizliği hakkında seminerler verilmesi.

3. Hukuksal düzenlemeler yapıp kadına yönelik şiddet cezaları caydırıcı hale getirilmelidir.
4. Kadınlara iş hayatlarında erkeklerle aynı ücret ve haklar verilmeli, ucuz işçi olarak kullanılmalarının önüne geçilmelidir.
5. Toplumda oluşan yanlış bilgiler, örf adet gibi algılar değiştirilip kadına uygulanan eşitsizliğin önüne geçilmelidir.

Bunları uygulayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilip, engellenebilir.



KAYNAKÇA

Acar Savran, G. (2004). *Beden Emek Tarihi: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Yayınları.

Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2016). *Kadına*

Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26 (2), 1-9.

Antonava, Y. A. (2016). *Nasılıye V Otnoşenii Jenşin V Rosiyskoy Federasii. Pravovoy Analiz Situatsii.* 01 Mayıs 2021 tarihinde https://www.srji.org/upload/iblock/909/otchet_2016_05_20_o_nasili v_otnoshenii_zhenshchin.pdf sayfasından erişilmiştir.

Antoncenkova, V. S. (2003). Gendernoe Neravennstvo Na Rınke Truda V Rosii. 01 Mayıs 2021 tarihinde <https://cyberleninka.ru/article/n/gendernoe-neravenstvo-na-rynke-truda-v-rossii/viewer> sayfasından erişilmiştir.

Baktemur, Z. (2019). Aydınlanma Çağı Filozoflarına Göre Kadın: Schopenhauer, Kant ve Rousseau Örneği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1-12.

Bal, M. D. (2014).). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *KASHED*, (1) 1, 15-28.

Başak, S. (2013). Toplumsal Cinsiyet. İ. Beşirli (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* (ss. 211- 243). Ankara : Grafiker Yayınları.

Başar, F. & Demirci, N. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet*. 01 Mayıs 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/207499> sayfasından erişilmiştir.

Başol, F. K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Özel Önlem Uygulamaları: Türkiye’de Şartlı Eğitim Yardımları Örneği. *T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü*, 1-169.

Berktaş, F. (2011). “Feminist Teoride Açılımlar”, Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, içinde, s. 2-23, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”* (K. Ay, Çev.). İstanbul: Kadav Yayınları.

- Bhasin, K. (2003). Toplumsal Cinsiyet. Çev. Kader Ay, <https://docplayer.biz.tr/4690201-Toplumsal-cinsiyet-kamla-bhasin.html> sayfasından erişilmiştir.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 108-114.
- Çaha, Ö. (2017). *Sivil Kadın*. Ankara: Savaş.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de kadının çalışma yaşamından dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 25-4.
- Dedeoğlu, S. (2017). Türkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durgun, C. & Gök, G. O. (2017). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Brics & G7 Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi*. 15 Aralık 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/389046> sayfasından erişilmiştir.
- Ecevit, Y. (2010). *İşgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliği*. 15 Aralık 2020 tarihinde https://statik.iskur.gov.tr/tr/proje_protokol/kad_ist_des_bc_kitapcik_18022010_sm.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ecevit, Y. (2012). Feminist Sosyal Politika Bağlamında Türkiye’de Çocuk Bakımı ve Erken Çocukluk Eğitimine iki Paradigmadan Doğru Bakmak. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Ecevit, Y. (2015). Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökkaya, V. B. (2015). Çaresizliği Öğrenen Kadın: Öğrenilmiş Çaresizlik. 10(14),53-70.21 Aralık 2020 tarihinde https://www.beu.edu.tr/Media/PbsDosya/23026_2016_10_31_1825a8a9.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Gül, H. & Oktay, E. (2015). Türkiye’de ve Dünya’da Kadınların Çalışma Hayatında Yaşadıkları Cam Tavan Algıları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 421-436.

Gündoğan, N. (2013). İstihdam ve İstihdam Oranı. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Güntöre, S.Ö. (2004). *John S. Mill'in Ahlak Anlayışı*. İzmir: İlya Yayınları.

Hotkina, Z.A. (2003). *Gendernoe Ravenstvo: Poiski Reşeniya Starih Problem*. 01 Mayıs 2021 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_312677.pdf sayfasından erişilmiştir.

İpçioğlu, İ. Eğilmez, Ö. & Şen, H. (2018). Cam Tavan Sendromu: İnsan Kaynakları Yöneticileri Bağlamında Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (25), 686-709.

Kalabiğina, İ. E. (2012). *Rusya'da Cinsiyet Zorlukları Ulusal Yayınlar Göre 2004-2012*. Rusya: 01 Mayıs 2021 tarihinde <http://documents1.worldbank.org/curated/zh/918011468298760182/pdf/ACS78630RUSSI A0ture0review0Russian.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 231-260.

Kardam, F. ve Ecevit, Y. (2002). 90'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge, 90'larda Türkiye'de Feminizm. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kerestecioğlu, F. ve Kaşker, B. (2005). Kadına Yönelik Şiddet ve Mor Çatı Deneyimi, Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri. İstanbul: Kültürel Araştırmalar Yayıncılık.

Kılıçaslan, S.C. & Işık, T. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın*. Ankara: Nobel yayınları.

Kocacık, F. & Gökkaya, B.V. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.

Kristeva, J. (2018). *Simone de Beauvoir Aramızda*. (Ö. Berksoy, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Maltseva, İ.O. (2011). *Vestnik Rossiyskogo Monitoringa Ekonomiceskovo Polojeniya İ Zdaroviya Naseleniya*. 01 Mayıs 2021 tarihinde https://www.hse.ru/data/2011/06/27/1215374948/Vestnik_RLMS-HSE_2011.pdf sayfasından erişilmiştir.

Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*, (O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Mavili, A. (2014). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*. Ankara: Elma Yayınları.

Ohana, Y. & G. Titley (Eds). (2014). *Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 302-312.

Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 35-61.

Roşin, S. & Solncev, S.A. (2006). *Rinok truda top-menedjera v Rosii*. 01 Mayıs 2021 tarihinde https://lirt.hse.ru/data/2013/10/08/1280464766/Roshchin_Solntsev_2006.pdf sayfasından erişilmiştir.

Rusya Devlet İstatistik Hizmeti. *Rabocaya Sila, Zanetost i Bazrabotitsa v Rosii*. 01 Mayıs 2021 tarihinde https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/2EfrJGVJ/Rab_sila_2020.pdf sayfasından erişilmiştir.

Salamova, S. Y. (2018). *Problemy Preduprezhdeniya Bitoviĝ Prestupleniy*. 01 Mayıs 2021 tarihinde <https://cyberleninka.ru/article/n/domashnee-nasilie-v-sovremennoy-rossii-obschaya-harakteristika/viewer> sayfasından erişilmiştir.

Scott, J. W. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi (D. Demirler & F. Dinçer, Çev.). 21 Ocak 2020 tarihinde <http://www.feministyaklasimlar.org/wp-content/uploads/2013/05/12-9.toplumsal-cinsiyet.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Sekman, M. (2006). *Her Şey Seninle Başlar*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Söyleşiler, M. (2018). Mutlu Toplum İnşaatı İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. İzmir: TMMOB Makina Mühendisleri Odası İzmir Şubesi.

Şenol, D. (2018). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. İstanbul: Lisans Yayınları.

Şentürk, F. (2015). Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Yapısı, *Sosyal Güvençe Dergisi*, 1(7), 113-143.

Ştilyov, L.V. (2008). *Faktor Pola B Obrazovaniy: Genderniy Podhod İ Analiz*. 01 Mayıs 2021 tarihinde

https://www.litres.ru/static/or4/view/or.html?baseurl=/pub/t/12039656.&art=12039656&trial=1&user=0&file=60315130&price=200.00&texttrialbutton=%D0%9A%D1%83%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%8C%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%83%D1%8E%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%8E%20%D0%B7%D0%B0%20200.00&uilang=ru&catalit2&half=1&track_reading&friendly_url=%2Fflubov-shtyleva%2Ffaktor-pola-v-obrazovanii-gendernyy-podhod-i-analiz%2F sayfasından erişilmiştir.

Tan, M. (2000). Eğitimde Kadın-Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği, Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset. İstanbul: Tüsiad Yayınları.

Tan, M. (2000). Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset. İstanbul: Tüsiad Yayınları.

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 165-175.

Tokol, A. (2013). Günümüz Türkiye’inde Sosyal Sorunlar ve Sosyal Politika Uygulamaları. Bursa: Dora Yayınları.

Toksöz, A. G. (2014). Türkiye’de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Analizi. Ankara: Duygu Matbaacılık.

Topuz, S. K. & Erkanlı, H. (2016). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamların Metafor Yöntemiyle Analizi. *Alternatif Politika*, 8(2), 300-321.

TÜİK işgücü istatistikleri, 20 Mart 2021 tarihinde <http://tuik.gov.tr/Start.do> sayfasından erişilmiştir.

Vinokurova, N.A. (2008). Женщины в Науке и Образовании: Гендерное Равенство и Гендерное Неравенство. 01 Mayıs 2021 tarihinde <http://www.mce.su/archive/doc57316/doc.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Yerlikaya, B. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında 1980 Sonrası Türk Sineması’nda Çalışan Kadın İmgesi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, A. S. E. (2015). Cinsiyet Eşitliği ve Adalet Perspektifinden Türkiye’de Kadının Siyasal Alana Katılımı, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.

Yönelik Şiddetle Mücadele: Ulusal Eylem Planı (2016-2020). 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Yumuş, A. (2012). *Kalkınma Planları Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışının Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Boyutları*. Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, T. C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

URL-1: 17 Aralık 2020 tarihinde <http://www.birsozluk.com/cinsiyet> sayfasından erişilmiştir.

URL-2: 17 Aralık 2020 tarihinde <https://kartaslov.ru/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0/%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80> sayfasından erişilmiştir.

URL-3: 17 Aralık 2020 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/duyurular/kadinlara-karsi-her-turlu-ayrimciligin-onlenmesi-sozlesmesi-cedaw-8-donemsel-ulke-raporu-hazirlik-calismasi/> sayfasından erişilmiştir.

URL-4: 18 Aralık 2020 tarihinde <https://en.unesco.org/gem-report/taxonomy/term/198> sayfasından erişilmiştir.

URL-5: 18 Aralık 2020 tarihinde <https://gemreportunesco.wordpress.com/2020/11/25/school-related-gender-based-violence-impedes-inclusive-education-of-good-quality/> sayfasından erişilmiştir.

URL-6: 25 Aralık 2020 tarihinde <http://filhakikat.net/direnisin-aynasinda-kadin/> sayfasından erişilmiştir.

URL-7: 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-calisma-hayatinda-yasanan-cinsiyet-esitsizligi#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K'in%20Haziran%202020%20verilerine,12%2C9%20olarak%20kar%C5%9F%C4%B1m%C4%B1za%20%C3%A7%C4%B1k%C4%B1yo> r. sayfasından erişilmiştir.

URL-8: 20 Mart 2021 tarihinde <http://www.skdturkiye.org/esit-adimlar/yakin-plan/turkiye-yerel-yonetiminde-kadin-orani-yuzde-107> sayfasından erişilmiştir.

URL-9: 20 Mart 2021 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_basin_aciklamalari_sd.aciklama?P1=47121 sayfasından erişilmiştir.

URL-10: 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.tdk.gov.tr/?S=e%C4%99> Fitim sayfasından erişilmiştir.

URL-11: 20 Mart 2021 tarihinde <http://once.org.tr/siddet-nedir/> sayfasından erişilmiştir.

URL-12: 20 Mart 2021 tarihinde <http://ka-der.org.tr/> sayfasından erişilmiştir.

URL-13: 30 Nisan 2021 tarihinde https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/istanbul-sozlesmesi-nedir-maddelerinde-neler-var-6301832/?Utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlaha_ber sayfasından erişilmiştir.

URL-14: 30 Nisan 2021 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiyede-basortusu-yasagi-nasil-basladi-nasil-cozuldu> sayfasından erişilmiştir.

URL-15: 01 Mayıs 2021 tarihinde <https://mguu.ru/wp-content/uploads/2020/04/Tekst-vystupleniya-1.pdf> sayfasından erişilmiştir.

URL-16: 01 Mayıs 2021 tarihinde <http://www.icgs.ru/ru/> sayfasından erişilmiştir.

URL-17: 01 Mayıs 2021 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_307201.pdf sayfasından erişilmiştir.

URL-18: 01 Mayıs 2021 tarihinde <https://daily.afisha.ru/relationship/17872-nasilie-stalobolee-krovavym-kto-i-kak-spasaet-zhenschin-v-rossii/> sayfasından erişilmiştir.

URL-19: 01 Mayıs 2021 tarihinde <http://documents1.worldbank.org/curated/en/660581468294975040/pdf/715340WP0RUSSIOender0statistics0eng.pdf> sayfasından erişilmiştir.

URL-20: 14 Temmuz 2021 tarihinde <https://01.xn--b1aew.xn--p1ai/document/201373> sayfasından erişilmiştir.

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapakta ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası



